

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Сучасні
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ ЛІКАРЯ ТА ПРОВІЗОРА
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Львів-2018

Сучасні методологічні засади виховання особистості лікаря та провізора у вищих навчальних закладах Магльований А.В., Вісьтак М.В., Гриновець В.С., Черкес Н.Д., Ягело С.П./ За загальною редакцією Зіменковського Б.С. – Львів, Кварт, 2018. – 164.

ISBN 978-617-7196-06-7

Рецензенти:

Держко Ігор Зеновійович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Степанченко Наталія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Львівського державного інституту фізичної культури і спорту

У посібнику розглядаються організаційно-педагогічні та методичні аспекти системи національно-громадянського та патріотично-усвідомленого виховання студентів в умовах входження України в загальноєвропейський історико-культурологічний та економічний простір. З урахуванням положень проекту «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» висвітлюються сутність та особливості формування національної самосвідомості та світогляду, моральної, релігійної, естетичної, правової, екологічної та фізичної культури майбутніх лікарів, провізорів, медсестер. Корисним додатком є «Положення про куратора академічної групи», інформація про пам'ятні дати української історії, довідки про визначних діячів світової культури та перелік нормативних документів, які є базовими для виховного процесу в Україні.

Для викладачів та кураторів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації.

Авторський колектив:

Магльований А.В., проректор з науково-педагогічної роботи, д. біол. н., професор; Вісьтак М.В., д. техн. н., професор; Гриновець В.С., к. мед. н., доцент; Черкес Н.Д., к. філол. н., доцент; Дісковський І.С., к. мед. н., ас. каф. дерматології, венерології; Ягело С.П., учений секретар університету

За загальною редакцією ректора Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, академіка НАМН України,
д. фарм. н., професора Зіменковського Б.С.

Ухвалено і рекомендовано до друку Вченою радою Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, протокол №9-ВР від 07.11.2017 р.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ I. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ III-IV РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ	7
1.1. Концептуальні засади формування особистості майбутнього спеціаліста	7
1.2. Основні принципи сучасної освітянської системи в галузі охорони здоров'я	9
1.2.1 Фактори, що сприяють реалізації основних принципів сучасної освітянської системи в галузі охорони здоров'я	14
1.2.2. Фактори, що перешкоджають реалізації основних принципів сучасної освітянської системи в галузі охорони здоров'я	14
1.2.3. Тенденції свідчення виходу системи освіти з кризового становища	15
1.3. Структурні елементи і напрямки системи формування особистості	15
1.4. Формування національної свідомості і самосвідомості	18
1.5. Мовна культура – важливий аспект виховання студентської молоді	19
1.6. Естетичне виховання як чинник професійної діяльності	23
1.6.1. Фольклористика та етнографія у виховному процесі	26
1.7. Релігійне життя суспільства та його зв'язок із виховним процесом у світському медичному навчальному закладі	29
1.8. Виховання економічного типу мислення майбутнього спеціаліста та формування економічної обізнаності.	32
1.9. Правове виховання студентів	37
1.10. Екологічне виховання	41
1.11. Виховання відповідального ставлення студентської молоді до здорового способу життя. Формування фізичної і валеологічної культури.	44
1.12. Військово-патріотичне виховання студентської молоді	50
Розділ II. ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ	54
2.1. Структура управління виховною роботою	54
2.2. Форми і шляхи реалізації виховної роботи	56
2.3. Класифікація форм виховної роботи (масові, групові, індивідуальні)	59
2.4. Методи виховної роботи	63
2.4.1. Класифікації методів виховання	63
2.4.2. Характеристика методів виховання	63
2.4.3. Вибір методів виховання	73
2.5. Система вартостей, яку слід формувати у студентів	75
2.6. Діагностика психо-педагогічного розвитку студента	77

2.7. Тематика позааудиторних бесід	77
2.7.1. Формування демократичного світогляду, національної свідомості, громадянської мужності, українського патріотизму.	77
2.7.2. Моральне та професійно-етичне виховання.	79
2.7.3. Правове виховання	81
2.7.4. Естетичне виховання, вивчення народознавства, краєзнавча робота.	82
2.7.5. Трудове виховання, формування любові до професії, розвиток творчої індивідуальності	84
2.7.6. Екологічне виховання, валеологічна культура та пропаганда здорового способу життя	85
2.8. Поняттєвий апарат	87
Розділ III. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ.	90
3.1. Положення про куратора академічної групи	90
3.1.1. Загальні положення	90
3.1.2. Права та обов'язки куратора	91
3.2. Положення про студентське самоврядування.	95
3.2.1. Структура студентського самоврядування	
3.2.2. Основні сфери діяльності студентського самоврядування	
3.3. Положення про студентську Раду гуртожитку	
Розділ IV. ПОЛОЖЕННЯ ПРО СТУДЕНТСЬКИЙ ГУРТОЖИТОК	111
Розділ V. ПРАВИЛА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ В СТУДЕНТСЬКИХ ГУРТОЖИТКАХ.	121
Розділ VI. ДІЇ ПЕРСОНАЛУ ТА СТУДЕНТІВ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ У ГУРТОЖИТКУ, ЗА СИГНАЛАМИ ОПОВІЩЕННЯ ПРИ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТАХ	125
Розділ VII. КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ПОДІЙ.	132
7.1. Пам'ятні дати української історії	132
7.2. Визначні діячі світової культури.	150
ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ.	157
ЛІТЕРАТУРА.	160

ВСТУП

Процес переходу української медицини на загальноцивілізаційний шлях розвитку вимагає створення та впровадження в життя якісної системи неперервного виховання особистості майбутнього спеціаліста, яка охоплювала б усі напрямки освітньої, аудиторної та позааудиторної виховної роботи.

Пріоритетним напрямком системи формування лікаря, провізора, медсестри є принцип гуманізації освіти і виховання, забезпечення цілісного та всебічного розвитку особистості. Концепція формування гармонійної особистості майбутнього спеціаліста передбачає, насамперед, виховання професіонала, якому притаманні не тільки глибокі знання в галузі медико-теоретичних, клінічних, хіміко-фармацевтичних дисциплін, але й різнобічна загальна культура, християнські етичні засади, усвідомлення національно-державних та загальнолюдських пріоритетів.

Наукове обґрунтування процесу формування майбутнього спеціаліста потребує усвідомлення змісту реальної життєдіяльності студента, його способу життя. Яким спеціалістом стане сучасний студент, залежить не тільки від того, наскільки добре він вчиться, але й від цілісності його буття, рівня громадянської сформованості, активності його життєвої позиції.

Справжнім соціальним обличчям студента є його спосіб життя. Якими б високоморальними не були задекларовані принципи чи найсучасніші знання, вони залишаються бездіяльними, якщо не будуть зrealізованими у способі життя людини – важливій інтегральній характеристиці особистості.

Найсуттєвішим завданням успішного управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах є визначення відповідної спрямованості студентської активності, що стає можливим лише через постійний аналіз умов життєдіяльності студентів, їх соціально-демографічних і соціально-психологічних особливостей.

Найголовнішою метою будь-якого виховного процесу є високоморальна освічена людина. Освіченість при цьому є не тільки певним обсягом знань, умінь та навичок, а, насамперед, становлення особистості. Людина

не може стати особистістю тільки шляхом простого розвитку своїх сил та можливостей. Водночас особистість не є кінцевою метою розвитку людини. Це стан, в якому вона отримує здатність брати на себе відповідальність за все, що відбувається на горизонті її буття, не втрачаючи при цьому своєї унікальності та неповторності.

Інтелектуал з високими моральними якостями та чітко вираженими ознаками сформованої особистості – такою повинна бути кінцева мета виховного процесу в сучасному вищому навчальному закладі.

Розділ І.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ III-IV РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

1.1. Концептуальні засади формування особистості майбутнього спеціаліста

Непрості умови існування сучасної України, коли молодим людям доводиться ціною власного життя засвідчувати свою громадянську позицію, диктують і нові підходи до виховного процесу. Лікар, провізор чи медична сестра сучасності – це не просто особистість XXI століття, а передовий загін тих, хто повинен змінити долю усієї держави. Тому такими важливими є гуманістичні й демократичні зрушення в світогляді, ідеології, науці та культурі, які потребують цілеспрямованого формування та впровадження нової концепції виховання особистості медика нової формації, що має стати основою підготовки майбутніх лікарів, провізорів, медсестер до самостійної активно-творчої та громадянсько-усвідомленої життєдіяльності в умовах складних соціально-політичних, військово-патріотичних та культуроносних змін. Нові світоглядні орієнтири повинні слугувати спрямовувочими чинниками виховання особистості лікаря, провізора з широким філософським світоприйняттям і світоглядом, формування свідомого громадянина України, патріота незалежної і безперечно цілісної Української держави. Зокрема, йдеться про пріоритетне посилення особистісного фактора в усіх сферах суспільного життя. Свідома діяльність індивіда, який, прагнучи створити нову реальність, керується критеріями знання, професіоналізму, усвідомлення власної відповідальності як за себе, так і за суспільство в цілому – одна з домінуючих тенденцій XXI століття. Ці критерії об'єктивно стикуються з іншою глобальною проблемою – необхідністю подолання технократичних раціоналістичних тенденцій розвитку сучасної цивілізації та акцентування уваги на гуманізації людського суспільства.

Нова концепція формування особистості лікаря, провізора, медичної сестри зумовлена не тільки сутністю державотворчого процесу, утвердження України як демократичної, суверенної держави, рівноправного партнера світового історико-культурного процесу, але й необхідністю збереження її територіальної цілісності, припинення окупації та відновлення історичних кордонів. Досягнення цих цілей буде неможливим, якщо до її вирішення не долучиться сильна особистість, патріот, який свідомо обирає своє громадянство, незалежність, свободу, демократію власної держави та

право на вільний вибір і самореалізацію. Тому виховання такої свідомості – важлива функція, яка має здійснюватись на усіх кафедрах та факультетах університету.

Вирішальною ланкою виховного процесу є гуманітарна підготовка майбутніх фахівців. Саме гуманність формує нову генерацію української інтелігенції, ядро національної інтелектуальної еліти. Особлива відповідальність за рівень духовності спеціалістів покладається на суспільно-гуманітарні кафедри університету, на тих фахівців-викладачів, які, насамперед, покликані професійно і творчо розвивати та вдосконалювати концепцію формування особистості лікаря, провізора, медичної сестри, адекватної потребам часу, і здійснювати її практично у навчально-виховному і науково-дослідницькому процесах. Напрацювання якісно нової системи освіти і виховання майбутніх медиків неможливе без суттєвої перебудови самого змісту програм викладання, особливо предметів гуманітарного циклу. Це дозволить не тільки зрозуміти глобальні світоглядні проблеми, але і визначити методологічні орієнтири в усіх сферах гуманітарної освіти і виховання.

Суспільно-гуманітарні, теоретичні та клінічні кафедри покликані ознайомити студентів із гуманістично ціннісною орієнтацією особистості, з історичними витоками української суспільності, тенденціями розвитку та трансформацій державотворчих процесів у нинішньому тисячолітті. Важливою функцією цієї діяльності є формування духовної, патріотично визначеної культури майбутнього лікаря, провізора чи медичної сестри, в основі якої було не лише благодійне ставлення до Бога, до людини, до життя як найбільшої цінності, до Землі як загальнолюдського дому, до недоторканої Вітчизни і, зрештою, до людства в цілому. У цьому контексті виокремлюються незмінні, хоч і на перший погляд непомітні цінності: сім'я, повага до матері і батька, бережливе ставлення до мови, увага до надбань національної культури тощо.

На початковому етапі формування особистості навчально-виховний процес триває безпосередньо під час проведення занять, при викладанні та засвоєнні основних понять соціально-гуманітарних дисциплін. Належним чином тут повинні бути подані історичні, філологічні, культурологічні, українознавчі, філософські, психолого-педагогічні предмети та дисципліни фізичної культури і валеології. Не можуть опинитись поза увагою такі предмети як етика, естетика, українська та зарубіжна культура, українська мова за професійним спрямуванням, культура мовлення, медична комунікація, педагогіка, деонтологія та інше.

Загалом концепція формування особистості лікаря, провізора має національний характер. Ця позиція забезпечується шляхом змістовного розгляду в навчальних дисциплінах таких факторів та проблем: національне відродження в контексті історичного досвіду, національна пам'ять, національна ідея, теорія націй і етнонаціональних відносин, державні аспекти національного відродження, проблеми етнонаціональної політики, духовно-культурне відродження, культура міжетнічного спілкування, національне виховання, етичні проблеми медичної комунікації.

Формування особистості лікаря, провізора, медичної сестри повинно бути спрямоване на виховання національної свідомості, розвиток почуття національної гідності та самоповаги і здійснюватися лише державною мовою.

В основі загальної концепції навчально-виховного процесу лежить формування побудованого на основі консенсусу універсальних і національних освітньо-виховних ідеалів та пріоритетів. Базисною основою для формування загальнолюдського виміру духовності лікаря, провізора, медсестри виступає християнська етика, конкретизована до народно-етичних традицій української ментальності. При цьому головною метою концепції є формування життєстверджуючих якостей особистості лікаря, провізора, медичної сестри XXI століття.

Впровадження нової концепції формування особистості лікаря, провізора, медсестри потребує істотного оновлення всього комплексу виховної роботи університету, розроблення та опрацювання сучасних інноваційних підходів до визначення форм і методів виховної роботи на кафедрах, оперативної роботи з підготовки та видання рекомендацій та посібників для програмно-методичної роботи кафедр, налагодження роботи постійно діючого семінару «Особистість лікаря, провізора та медичної сестри».

Оскільки формування особистості лікаря, провізора і медсестри ґрунтується на парадигмах нової багатомірної методології, то в її основі повинно лежати холістично-цілісне світорозуміння, світовідчуття і світодумчання.

1.2. Основні принципи сучасної освітнянської системи в галузі охорони здоров'я

Принцип гуманізму. Гуманізм (від латин. людяний) – це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність. В історичному аспекті гуманізм пов'язаний з епохою Відродження. Він спрямований на утвердження поваги до людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних люд-

ських почуттів, здібностей. Представники гуманізму: Леонардо да Вінчі, Т. Кампанелла, Джордано Бруно, Ф. Петрарка, Т. Мор, Ф. Рабле, Я.А. Коменський, Микола Коперник.

Цей принцип передбачає пріоритет завдань самореалізації особистості вихованця, створення умов для вияву обдарованості і талантів дітей. Формування гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої, милосердної. Створення умов для формування позитивних якостей особистості, розвитку здібностей дитини. Гуманізація взаємин вихователя і вихованців. Повага до особистості. Розуміння її запитів, інтересів, довір'я до неї. Виховання людяності.

Принцип демократизму. Демократія (з грецької – влада народу) – це участь народу в управлінні державою, участь членів колективу в керівництві ним. Принцип демократизму передбачає розвиток форм співробітництва між вихователем і вихованцем, повагу до суверенітету особистості дитини, розуміння її запитів і потреб. Це усунення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання її права на свободу, розвиток здібностей і вияв індивідуальності. Співпраця між викладачем і студентом, участь студентів в управлінні процесом виховання. Демократизм в освіті – це децентралізація в управлінні вищими закладами освіти, їх автономія, розвиток приватних закладів освіти.

Принцип безперервності і наступності виховання передбачає наступність у вихованні, узгодженість його етапів, рух від простого до складного, від засвоєння правил поведінки в сім'ї до формування переконань і звичок. Перетворення виховання на процес, що триває упродовж всього життя людини. Реалізуючи цей принцип, педагог добирає зміст і методику виховної роботи залежно від віку та рівня розвитку студентів.

Принцип цілеспрямованості виховання передбачає спрямування виховної роботи на досягнення основної мети виховання – всебічно розвинутої особистості, підготовка її до свідомої й активної трудової діяльності.

Принцип зв'язку виховання з життям передбачає орієнтацію студентів на те, що вони повинні брати активну участь у житті суспільства під час навчання. Реалізація цього принципу передбачає використання у виховній роботі краєзнавчого матеріалу, ознайомлення студентів із суспільно-політичними подіями в країні, залучення їх до участі у громадській роботі. Долучаючись до громадського життя, студенти засвоюють досвід старших поколінь, завдяки цьому у них формується психологічна, моральна і практична готовність до самостійного суспільного життя й діяльності.

Принцип виховання в активній діяльності пов'язаний з психологічними особливостями студентів. Як відомо, в дії формується психіка людини, тому студенти прагнуть реалізувати себе у взаємодії. Відповідно в основі процесу виховання мають лежати різноманітні види діяльності: трудова, громадська, ігрова, розумова тощо.

Принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів передбачає безпосередню участь студентів у плануванні своїх громадських справ, усвідомлення їх необхідності й значення, контроль за їх виконанням, оцінювання досягнутих результатів. Важливо запобігти жорсткому регламентуванню діяльності студентського самоврядування, адмініструванню, надмірній опіці.

Принцип поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього. Принцип передбачає поєднання вимог до вихованців, контролю за їх поведінкою з гуманним ставленням та повагою.

Принцип системності і послідовності у вихованні. Для формування свідомості, вироблення навичок і звичок поведінки потрібна система послідовних виховних заходів. Позитивні якості особистості важко сформувати, якщо виховний процес буде випадковим набором виховних заходів, що матимуть епізодичний, а не системний характер.

Виховання досягає своєї мети, якщо воно проводиться регулярно і систематично, послідовно і безперервно. Важливо, щоб виховна робота спиралася на вже засвоєні студентами знання, уміння, навички, звички, тобто на їх життєвий досвід.

Принцип єдності педагогічних вимог навчально-виховного закладу, сім'ї та громадськості. Цей принцип виявляється у змісті, формах навчання і виховання, у загальноприйнятих правилах поведінки. Навчально-виховні заклади, сім'я та громадськість повинні узгоджувати педагогічні вимоги до студентів.

Принцип природовідповідності передбачає врахування у процесі виховання багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, їх психологічних, національних і релігійних особливостей.

Принцип культуровідповідності передбачає зв'язок виховання з історією народу, його мовою, культурними традиціями, народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпечення духовної єдності поколінь.

Принцип народності передбачає єдність у виховній роботі загальнолюдського і національного, опанування рідною мовою, формування націо-

нальної свідомості, любові до рідної землі, прищеплення поваги до національних традицій, звичаїв усіх народів, що населяють Україну.

Принцип етнізації спрямований на формування у студентів національно-громадянської позиції, пошани до рідної землі та свого народу, високої мовної культури та передбачає відтворення у студентів менталітету українського народу, виховання типових рис українців.

Принцип диференціації та індивідуалізації виховання передбачає врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку студентів, стимулювання активності, розкриття кожної творчої особистості та використання, відповідно до цього, індивідуального підходу у вихованні, розвиток природних даних (здібностей, нахилів, таланту, властивостей характеру) з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студента.

Принцип оптимістичного прогнозування та опори на позитивні якості студентів. У кожній людині є щось хороше, і саме на цей позитив слід опиратися, здійснюючи процес виховання, звертати увагу самого студента на його позитивні особистісні якості.

Принцип виховання особистості в колективі передбачає вплив колективу на виховання особистості, згуртування, участь студентів у самоврядуванні, що сприяє розвитку самостійності, самодіяльності, ініціативності. Індивід стає особистістю завдяки спілкуванню і пов'язаному з ним відокремленню. Найкращі умови для спілкування й відокремлення створюються в колективі. Отже, цей принцип виховання зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку особистості. Його реалізація передбачає усвідомлення студентами того, що колектив – це могутній засіб виховання, що певні позитивні риси особистості формуються тільки в колективі. Так, розвиткові самостійності, ініціативності, взаємодопомоги сприяють згуртованість колективу, участь студентів у роботі студентського самоврядування. Виховна цінність колективу ще й у тому, що між його членами виникають різноманітні стосунки: взаємної відповідальності і залежності, морально-ділові, вихователів і вихованців, старших і молодших, а також міжособистісні взаємини (симпатії, товаришування, дружби, любові).

Принцип елітарності пов'язаний із диференційованим доббором серед вступників за рівнем їх загальної освіти і хисту, біопсихогенної придатності до фаху медика.

Принцип свободи світогляду і віросповідання обстоює свободу студентів сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної.

Принцип інтенсифікації та нагромадження знання вимагає від сучасної системи медичної освіти опрацювання фахової, економічної та соціально-політичної інформації, її ретельного добору відповідно до потреб навчання, структурної динаміки та механізмів внутрішнього самооновлення.

Принцип інституційної рефлексії вказує на здатність системи підготовки медичних кадрів до соціальної та змістовної адаптації під впливом науково-технічного і соціальною контролю.

Принцип етносу науки містить:

- а) незалежність від суб'єкта досліджень положень науки;
- б) всезагальність надбаних знань;
- в) безкорисливий характер наукових розвідок;
- г) неупередженість в оцінці праць колег.

Принцип зваженого консерватизму сприяє збереженню ціннісних надбань, не заперечуючи принципу інноваційності.

Принцип єдності теорії і практики стимулює дослідницьку діяльність студентів, інтенсифікує навчальний процес, збагачує фундаментальний потенціал медицини.

Принцип студентського самоврядування передбачає функціонування незалежних від адміністрації громадських об'єднань та організацій, які беруть участь у вирішенні проблем навчально-виховного процесу, побуту та дозвілля студентів.

Принцип психологізації передбачає, що центром навчально-виховного процесу має стати студент з його складним світом думок, почуттів і настроїв із його «Я»-концепцією.

Принцип креативності (творчої діяльності, винахідливості й самостійності): ВНЗ розвиває можливості кожного студента, максимально формує його самостійність у пошуку істини шляхом залучення до різних видів творчої діяльності, до вирішення завдань в естетично збагаченому середовищі. Узгоджена з віком творча діяльність сприятиме підвищенню мотивації до праці, розвитку інтелекту, максимальному розкриттю здібностей. Вищий навчальний заклад допомагає формувати у студентів здібності до конструювання та відкриття нового.

Принцип саморозвитку передбачає забезпечення умов для особистісного росту студента.

Принцип науковості передбачає формування наукового світогляду зі збереженням певного рівня наукових компетентностей.

Принцип культурної відповідності та гармонійності передбачає забезпечення культурного розвитку особистості студента у поєднанні з його природними здібностями, враховуючи культурний розвиток українського народу.

Лише сукупність усіх принципів забезпечує успішне вирішення завдань виховання через підбір змісту, методів, засобів і форм виховання. Єдність принципів виховання потребує від науково-педагогічного працівника вміння реалізовувати їх у взаємозв'язку з урахуванням конкретних можливостей і умов.

1.2.1 Фактори, що сприяють реалізації основних принципів сучасної освітянської системи в галузі охорони здоров'я.

Реалізація принципів можлива відповідно до тенденцій, що визначились у теперішній культурній ситуації України:

- деідеологізація культури і ліквідація державної монополії на культуру;
- приватизація і комерціалізація культури;
- зростання інтересу до історичної культурної спадщини, в тому числі до релігії і Церкви;
- посилення культурно-комунікативної апатії, послаблення інтересу до читання, візуальних видовищних форм (телебачення, відео), значне зниження відвідування театрів, кінозалів, музеїв, бібліотек;
- зростання в побуті елементів антикультури (наркоманії, злочинності, корупції, рекету, проституції, порнографії, патологічних нахилів тощо).

Процес виховання, на відміну від простого руху інформації між двома об'єктами, передбачає відносини індивідів, налагодження спільної діяльності активних суб'єктів, кожен з яких прагне реалізувати власні життєво-важливі потреби:

- потреба у відчутті безпеки;
- потреба у самостійності (незалежності), у свободі вибору власної долі;
- потреба збереження своєї своєрідності;
- потреба у визнанні іншими людьми та групами прав на безпеку, ідентичність;
- потреба у розвитку власного соціокультурного потенціалу.

1.2.2. Фактори, що перешкоджають реалізації основних принципів сучасної освітянської системи в галузі охорони здоров'я:

- зростання відстані між освітою та культурою;
- відставання освіти від сучасних досягнень науки, актуальних потреб медичного обслуговування населення;

- збереження дисфункцій освітянських систем, послаблення впливу освіти на соціалізацію студентської молоді;
- одержавлення та бюрократизація системи освіти;
- залишковий принцип фінансування медицини, освіти та культури;
- відсутність достатніх альтернативних моделей підготовки медичних кадрів;
- соціальна та етична дистанція між викладачами та студентами;
- зниження соціального престижу фаху лікаря;
- недостатній рівень освіченості, інтелекту та моральності медика.

1.2.3. Тенденції, які свідчать про вихід системи освіти з кризового становища:

- демократизація системи навчання і виховання медичної освіти шляхом залучення до загальнолюдських цінностей;
- реалізація прав студентів;
- структурна реформація: демонополізація та роздержавлення системи освіти;
- вдосконалення позабюджетного сектора;
- створення передумов вільного освітянського середовища, при якому студенти отримують право вибору конкретних дисциплін, викладачів, кураторів;
- змістовне оновлення медичної освіти шляхом підвищення фундаменталізації і посилення економічних факторів та впровадження комплексної інфраструкції;
- гуманізація медичної освіти через підсилення культурологічного, екологічного, морального-етичного, психологічного компонентів;
- використання ефективних технологій навчання, що визначають методологію пізнання, саморефлексію та мотивують подальшу і поглиблену самоосвіту студентів.

1.3. Структурні елементи і напрямки системи формування особистості

Формування особистісних рис громадянина здійснюється в таких основних напрямках: розвитку національно-патріотичної свідомості, економічної обізнаності, духовності, моральної, художньо-естетичної, мовно-стилістичної, політико-правової, медико-валеологічної, екологічної і мілітарної культури.

1. *Національно-патріотичне виховання* має на меті утвердження у свідомості нації та народу етнокультурної та мовної єдності, національної непов-

торності, історичної вагомості. Будь-яка любов до Батьківщини передбачає турботу про інтереси й історичну долю країни і готовність до самопожертви; вірність, боротьбу з ворогами; гордість за соціальні і культурні досягнення своєї країни, співчуття до страждань народу і негативне ставлення до соціальних вад суспільства, повага до історичного минулого та успадкованих від нього традицій, прив'язаність до місця проживання (села, міста, області, країни в цілому).

Національно-патріотичне виховання має сприяти всебічному піднесенню свідомості, формуванню сукупних уявлень про власний народ, ідентичність, історичний шлях серед інших етносів, утвердження справдливих синівських почуттів до рідної землі і свого народу, гордості за право приналежності до його високої сутності; вироблення стійкої готовності до трудового і героїчного подвигу в ім'я України та її суверенітету.

2. *Мовнокультурне виховання* ґрунтується на мовно-стилістичній культурі майбутнього медика, яка передбачає вироблення практичних навичок володіння рідним словом та високою культурою мовлення, багатством української літературної мови з метою забезпечення безперечної ефективності професійної діяльності та утвердження національної самосвідомості громадянина України.

3. *Художньо-естетична освіта і виховання* в системі формування майбутніх лікарів повинні бути підпорядковані виробленню вмінь і навичок використання засобів мистецтва (літератури, музики, живопису, пам'яток архітектури, скульптури) при вирішенні завдань охорони і зміцнення здоров'я людей та гармонійному розвитку їх духовних і фізичних сил. Для цього лікар повинен бути різнобічною високоінтелектуальною особистістю.

4. *Релігійно-духовна просвіта студентів* спрямована на виховання в них почуття трансцендентного, духовно-космічного начала, єдності християнської духовності і загальноцивілізаційних гуманістичних принципів, формування духовної культури майбутнього лікаря, в основі якої було б шанобливе ставлення до Бога, життя, землі, Вітчизни, людства, іншої людини, сім'ї, матері, надбань національної культури та мови.

5. *Морально-етичне виховання* в системі формування особистості лікаря, провізора, медичної сестри ґрунтується на утвердженні національних принципів загальнолюдської моралі. Формування морально-етичних якостей фахівця на основі відродження національних традицій, звичаїв, передбачає вироблення в молоді стійких моральних принципів, покликаних виступити в ролі регуляторів гармонійних взаємовідносин особи і суспільства, а особливо в системі відносин «лікар – хворий».

6. *Формування у студентів економічної обізнаності* як одного з аспектів охорони здоров'я, спрямоване на пошук, засвоєння гуманістичної моделі страхової медицини, що ґрунтується на ідеї суспільної солідарності (багаті платять за бідного, здорові – за хворого), безплатної допомоги для знедолених, рівнодоступності (незалежно від рівня здоров'я і соціального статусу) тощо.

7. *Правове виховання* передбачає засвоєння системи знань державного законодавства, формування усвідомлено шанобливого ставлення до національних і державних символів України, вироблення активної політичної, державотворчої позиції, вміння організувати своє життя і діяльність у правовому просторі європейської держави.

8. *Екологічне виховання* передбачає наявність у студентів-медиків почуття відповідальності за природу як національну загальнолюдську цінність, як основу життя на Землі; формування господарських, гуманістичних принципів природокористування, турботливого відношення до природних ресурсів. Екологічне виховання студента-медика – це забезпечення чіткого усвідомлення єдності екології природи і екології людини, екологічної і біомедичної етики.

9. *Виховання відповідального ставлення студентської молоді до здорового способу життя. Формування фізичної і валеологічної культури.* Головною метою валеологічного навчання і виховання студентів-медиків повинна стати їх переорієнтація з медицини хвороб на інтегрально-системну медицину здоров'я, яка об'єднує в собі одночасно санологію і валеологію. Мотивація здорового способу життя як найвищої цінності, дбайливе ставлення до власного тіла й організму є головною умовою найповнішої реалізації творчого потенціалу лікаря і фізичних можливостей пацієнтів.

10. *Трудове виховання* передбачає формування творчої, активної, працелюбної особистості, яка володіє професійною майстерністю, розвиненими діловими якостями, відповідальністю, готовністю до праці в умовах ринкових відносин. Трудове виховання пов'язане з навчальною діяльністю, з участю в роботі наукових гуртків, конференцій, із вивченням додаткових навчальних курсів, з участю у конкурсах студентських наукових робіт.

10. *Військово-патріотичне виховання* студентів-медиків передбачає формування мілітарної культури лікарів, заснованої на високій національній свідомості, загально-людських цінностях та збереженні національно-військових традицій, цивілізаційно обґрунтованих принципах ведення військових дій, усвідомленні потреби та постійної готовності військового захисту нації і збереження територіальної цілісності країни, сповідуванні життєвих інтересів України, почуттів відповідальності за безпеку держави.

1.4. Формування національної свідомості і самосвідомості

Однією з найважливіших громадянських рис особистості є сформованість *національної самосвідомості*, патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу, готовності до трудового і героїчного подвигу в ім'я України. Формування національної самосвідомості передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей – території, мови, культури, – прихильність до розбудови національної державності, патріотизм, усвідомлення причетності до національно-визвольної боротьби, свого місця і ролі в ній. Національна самосвідомість – це усвідомлення людиною своєї приналежності до відповідної національної спільноти, яка охоплює уявлення та знання про її історичне минуле й сьогодення, матеріальну і духовну культуру, мову, традиції. До поняття національної самосвідомості входить також усвідомлення ролі України, її культури серед інших національних утворень і місця свого народу у світовому процесі. Націю творить спільне походження або спільність крові, спільність території, спільна мова, спільна культура і традиції, самосвідомість. Національна самосвідомість виступає основною атрибутивною ознакою нації.

Національна свідомість повинна бути не тільки духовним феноменом, а й основою готовності до практичних справ в ім'я України. У тієї частини молоді, в якій недостатньо сформована національна свідомість, виникає ілюзорне відчуття «меншовартості» рідної мови, культури, врешті – самої себе, що породжує комплекс національної і громадської неповноцінності. Такі молоді люди, як правило, не мають почуття власної гідності і гордості. Вони часто стають егоїстами, пристосуванцями, різного роду перевертнями.

Тривале нав'язування думки про націю як спільноти, що не мають історичної перспективи, а також національних традицій, звичаїв, мови, кваліфікуючи їх як перешкоди для прогресу людства, призводило до девальвації актуальності дослідження теми національної свідомості. Сьогодні постає завдання звільнитися раз і назавжди від застарілих схем пріоритету одного (матеріального) й абсолютного відкидання, заперечення іншого (духовного), від заперечення національного у людському прогресі.

Зараз, в час справжніх національно-патріотичних випробувань для українського народу та української держави не виникає сумніву, що в національних почуттях любові до рідної землі та народу якраз і криється той величезний потенціал людської енергії, який здатний протидіяти окупантові. Дріб'язкове зміщення глибоких національних почуттів у бік месіонерства чи приниження будь-яких націй чи народів є загрозою сепаратиз-

му, що може не тільки посіяти зло у суспільстві, але й призвести до його руйнації. Тому вихователі мусять мати глибокі знання про націоналізм, національну самосвідомість і спрямовувати процес національного пробудження у творче конструктивне русло.

Націоналізм не повинен трактуватися однобічно, лише з етнофілософської точки зору, бо вирішальним повинен бути психолого-педагогічний підхід до вивчення цієї проблеми. Необхідно всім, особливо кураторам, зрозуміти, що ігнорування національного, нехтування потребою формувати етнічну самосвідомість молоді є втечею від відповідальності за долю нації й примітивним виправданням власного бажання зручно влаштувати своє життя у покірній співпраці з ворогом.

Відродження національної свідомості рівнозначно потребують представники різних національних груп в Україні, що вигідно доповнює гармонійність і територіальну цілісність держави, національний характер і менталітет. Таким чином виховання національної свідомості у студентської молоді є першочерговим завданням на шляху становлення української держави, бо саме у студентський період відбувається процес остаточного завершення формування національної свідомості і виховується її найвищий рівень – інтелектуально-теоретичний.

Перехід України до незалежного державного розвитку спричиняє суттєві якісні зміни у змісті патріотизму. Дедалі більше значення набуває сутність національного патріотизму.

Завдання освітянських структур полягає в тому, щоб не лише готувати молодь до високопродуктивної праці, а й виховувати потребу в ній. Сьогодні працювати високоефективно може передусім людина національно свідомо, патріот, який дбає про благо України. Високі патріотичні почуття сприятимуть і упішному навчанню, і узгодженню власних та суспільних інтересів.

Формуванню національної свідомості, патріотичних почуттів у науково-освітньому закладі сприяє використання літератури про героїзм українського народу протягом усієї попередньої історії, наповнення змісту лекцій та позааудиторної роботи українознавчою тематикою.

1.5. Мовна культура – важливий аспект виховання студентської молоді

Складовим елементом процесу демократизації суспільства в Україні є формування правової держави з високою освітою і культурою. У 10-й статті чинної Конституції України зазначено: «мовою роботи, діловодства і документації, а також відносин державних, громадських органів, підпри-

емств, установ, організацій є українська мова». Проте важливо не просто знати граматичну систему мови, а й володіти культурою мовного спілкування на побутовому та професійному рівні. Мова є для людини цілим світом почуттів та емоцій, моральних оцінок і переживань, що сприймаються, усвідомлюються й трансформуються у життєвий досвід. Водночас мова є і засобом розвитку та самовираження особистості. Манера мовлення, спосіб подання і сприйняття мовного матеріалу створює образ душі та інтелекту людини, її вихованості, оскільки інакше, як через мову, ці якості не виявляються. Мовлення кожного – це його духовний інтелектуальний портрет.

На жаль, сьогодні дуже часто можна спостерігати мовне недбальство, порушення норм літературної мови, навіть мовний нігілізм.

Культура мови – це проблема, що є болючою в будь-якій національній спільноті і часто буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, педагогів – узагалі людей, небайдужих до виражальних можливостей слова та значущості і престижу своєї мови. Адже літературна мова в усіх народів відрізняється від розмовної, «народної», і потребує постійного дбайливого догляду, культивування і розвитку.

Але в Україні питання культури української мови стояло і стоїть принципово інакше, ніж у національно стабільних суспільствах, бо його драматичним тлом є багатотраждальна історія нашої держави взагалі й української мови зокрема, коли століттями чинилися стосовно неї репресивні заходи, прямі заборони, переслідування, а в більш-менш спокійні періоди – приховане підступне витіснення її з публічного вжитку, шкільництва, величезне приниження людей, які за неї боролися чи бодай обставали.

На жаль і сьогодні, в незалежній Українській державі, питання про культуру повсякденного мовлення українців, не втратило свого драматизму. Воно, може, й не зводиться до клопотів лише професійного вдосконалення мовців, а глобально стосується долі рідної мови взагалі і є частиною питання про масштаби і якість суспільного функціонування української мови.

Витіснення української мови з багатьох сфер публічного спілкування призвело до нехтування її функціональних можливостей, до зниження багатьох природних форм вираження, на зміну яким за умов потужного тиску російщення приходили форми спотворені, аж до так званого суржику чи «язичія». Втрата природності й краси, засилля кальок позбавляють мову унікальності, небезпечно зменшують її «конкурентноздатність» в публічному і приватному мовленні, компрометуючи її і даючи додаткові аргументи усім недоброзичливцям.

Тому свідоме протистояння нівеляції і псування української мови в українській державі є обов'язковою складовою навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Студент сьогодні конче мусить знати, що він повинен бути мовним носієм органіки української мови, її експертом у своїй галузі.

Куратор, працюючи із групою студентів, повинен дати їм усвідомлення важливості своєї ролі у час розбудови української державності, де українська мова в усій її чистоті і красі повинна посісти належне їй місце. До тих, хто лише починає дедалі активніше розмовляти по-українськи, слід виявляти особливу увагу, щоб допомогти їм швидко подолати незначні мовні огріхи. Лікар, провізор і медсестра належать до числа тих людей, які не мають права на помилки, адже від їх уміння володіти мовою своєї держави залежить престиж установи та успіх лікування. Вони повинні самі бездоганно говорити та виправляти усі помічені помилки, неадаптованості.

Приємно, що з екранів телевізорів та з гучномовців радіоприймачів все частіше лине українське слово диктора, українська пісня, українські розважальні програми. І хоч часом ще трапляються незначні огріхи, державницьке розуміння важливості української мови відчутно на всіх рівнях.

Куратор групи студентів-медиків має змогу сприяти вихованню мовної культури шляхом проведення цільових тематичних бесід, дискусій та диспутів:

- Тема 1 – Українська мова серед світових мов.
- Тема 2 – Шляхи розвитку української мови.
- Тема 3 – Чим шкідливий суржик?
- Тема 4 – Культуромовні помилки студентів.
- Тема 5 – Студентський жаргон - явище українське чи ні?
- Тема 6 – Відродження забутих слів в українській мові.
- Тема 7 – Літературна українська мова та її нормативність.
- Тема 8 – Компоненти милозвучності української мови.
- Тема 9 – Основні виховні норми українців.
- Тема 10 – Фонетичне засвоювання чужих слів.
- Тема 11 – Розвиток української медичної термінології.
- Тема 12 – Правильність наголошування в українській мові.
- Тема 13 – Синонімічні багатства української мови.
- Тема 14 – Привабливість і підступність паронімів.
- Тема 15 – Український правопис – історичне видання.
- Тема 16 – Барви рідного слова.
- Тема 17 – Українська мова: історія розвитку.
- Тема 18 – Особливості нового українського правопису.

Тема 19 – Українські прізвища.

Тема 20 – Іншомовні слова в українській мові.

Тема 21 – Невмотивовані росіянізми і їх негативний вплив на розвиток української мови.

Тема 22 – Мовні вимоги до сучасної реклами.

Тема 23 – Українська фразеологія - найвищий етап розвитку мови.

Тема 24 – Українські особові імена та прізвища.

Тема 25 – Прізвища моїх друзів і знайомих.

Тема 26 – Національний жаргон – вияв демократичності мовлення.

Тема 27 – Фразеологічні багатства української мови.

Тема 28 – Українська поезія і медицина.

Тема 29 – Українські лікарі-письменники.

Тема 30 – Друге життя діалектних слів.

Тема 31 – Міжнародний день рідної мови.

Студентам можна запропонувати підготувати короткі усні теоретично-практичні повідомлення культуромовного змісту, зокрема:

- Проблема повернення звука г в українській мові
- Як правильніше *бібліотека* чи *книгозбірня*?
- В Україні їдять *грецькі* чи *волоські* горіхи?
- Полісемія слів *доля*, *частка*
- Коли треба вживати слово *дякуючи*, а коли *завдяки*?
- *Суперечність*, а не *протиріччя*
- Відродження старої синонімії
- Старі і нові географічні назви
- Назви вулиць Львова. Традиції, новотвори
- Прізвища студентів моєї групи
- Імена моїх друзів – історія виникнення
- Складання медичної реклами
- Крилаті вислови української мови
- Як правильно *вираз* чи *вислів*
- *Відносини*, *стосунки* чи *взаємини*?
- Емоційні назви позначення членів моєї родини
- Коли як: *посмішка*, *посміх*, *усмішка*, *усміх*
- Чи вміємо ми наголошувати за конкретними прикладами слів
- Українські формули прохання
- Українські формули згоди
- Ввічливо не погоджуємось
- Ввічливі форми звертання

- Українські формули привітань та прощань
- Не помиляймося: пригода чи нагода
- Вживаємо правильно: лікарський, лікувальний, лікарняний
- Варіанти наголошення слова лікарський
- Як по українськи: *недостойний чи негідний*
- «Поневолений народ, що зберіг мову, тримає ключ від тюрми у своїх руках»

При творчому підході студенти можуть самі запропонувати теми бесід, які їх цікавлять. Залучення студентів до розмови культуромовної тематики дасть можливість не тільки уникнути незграбності у поєднанні слів чи звуків, бути носієм правильності української мови, але й підвищити рівень загальної культури української молоді.

1.6. Естетичне виховання як чинник професійної діяльності

Естетичне виховання є важливою складовою частиною формування особистості медика. Естетика – це сфера філософського знання, що пов’язана з осмисленням проблеми прекрасного, його місця та ролі у житті окремої людини та суспільства в цілому. Естетичне виховання навчає людину бачити і цінувати красу, прагнути до неї, формує вимогливість художнього смаку особистості, її духовну культуру. Саме естетичні уявлення людини та їх реалізація можуть через певні дрібниці (наприклад, колір і візерунок краватки, деталь інтер’єру, незвичайний портрет, знайомство з певними авторами і т.п.) привернути прихильність оточуючих або викликати їх насмішкуюче ставлення. Це має суттєве значення і для лікаря, якому для успішної професійної діяльності потрібний добрий контакт з пацієнтами, і для молодого спеціаліста, який шукає роботу.

Серед проблем естетики, які безпосередньо пов’язані з формуванням особистості лікаря, необхідно відзначити розвиток здатності до художнього сприйняття, художнього знання і пізнання як цілісного, синкретичного, всеохоплюючого.

Художнє пізнання як образне, цілісне у медичній практиці застосовують досвідчені лікарі. Часто лікар, який володіє цим видом пізнання, може з першого погляду визначити загальний стан хворого та ступінь серйозності ситуації. Для формування художнього виду пізнання можна проводити обговорення щодо сприйняття певних творів образотворчого мистецтва та архітектури, а також присвятити виховну годину психології сприйняття, куди запросити відповідного спеціаліста.

Кураторам академічних груп рекомендуємо проводити екскурсії в музеях м. Львова та Львівщини:

- Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького

- Львівська галерея мистецтв
- Музей-заповідник «Золочівський замок» (відділ Львівської галереї мистецтв)
- Музей-заповідник «Олеський замок» (відділ Львівської галереї мистецтв)
- Музей-заповідник «Підгорецький замок» (відділ Львівської галереї мистецтв)
- Львівський історичний музей
- Музей скла у Львові (відділ Львівського історичного музею)
- Музей етнографії і художнього промислу ІН НАН України
- Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай (етно-парк)»
- Художньо-меморіальний музей Олени Кульчицької
- Художньо-меморіальний музей Івана Труша
- Художньо-меморіальний музей Олекси Новаківського
- Літературно-меморіальний музей Івана Франка
- Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької
- Музей історії релігії
- Музей-аптека
- Музей кафедри нормальної анатомії
- Меморіальний музей на пошану В.Шимоновича при кафедрі гістології та ембріології

2. Процес творчості, його основні чинники та етапи.

Естетика розглядає переважно процес художньої творчості, що охоплює такі основні проблеми:

- Як з репродуктивної діяльності, що формується у людини в процесі навчання, здійснити перехід до творчості, спрямованої на створення принципово нового
- Здатність до творчості – це норма чи патологія
- Наскільки серйозними можна вважати думки про зв'язок геніальності з психічними розладами та хворобами
- Різниця між талантом і геніальністю

У процесі обговорення цих теоретичних питань студенти зможуть досягнути основні етапи процесу творчості, розвивати творчий підхід до медичного знання і пізнання.

Рекомендуємо знайомити студентів з пам'ятками архітектури міста, містобудування, монументальної і декоративної скульптури, творами живопису, графіки, декоративного мистецтва та народної творчості.

Куратори академічних груп можуть проводити екскурсії для ознайомлення зі старовинною архітектурою м.Львова:

- Національний історико-культурний музей-заповідник «Личаківський цвинтар», відоме меморіальне кладовище, де знаходяться могили видатних громадських діячів, знаменитих постатей науки, культури і мистецтва (І.Франко, М.Шашкевич, С.Крушельницька, І.Свенціцький, В.Івасюк, І.Труш, А.Манастирський та багато інших);
- Високий Замок і Підзамче;
- Вулиця Руська. Ансамбль Успенського Собору – пам'ятка ренесансного Львова;
- Львівський архітектурний заповідник «Бернардинський ансамбль»;
- Вулиця Вірменська;
- Площа Ринок. Чорна кам'яниця та «Італійський дворик»;
- Латинський кафедральний собор;
- Каплиця Боїмів;
- Домініканський собор;
- Собор Святого Юра;
- Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької;
- Заповідник «Янівське кладовище». Могили і поховання Січових Стрільців;
- Меморіальний комплекс, присвячений розстріляним науковцям;
- Меморіальний комплекс «Тюрма на Лонського».

3. Естетичне оформлення офісу, кабінету, приміщень поліклініки та лікарні.

Упродовж тривалого часу вважалося, що в інтер'єрі лікарні має домінувати білий колір. Така тенденція існувала, можливо, через доцільність вапняного покриття стін, а тому мова про естетичне облаштування внутрішнього простору будівлі взагалі не йшла. Певною мірою «розтопили кригу» дитячі клініки, де малюнки на стінах, використання яскравих стендів і картин було зумовлено «технологічною» необхідністю відволікти увагу хворої дитини від лікаря.

У сучасних умовах інтер'єри лікувальних закладів повинні, з одного боку, відповідати певним технологічним і санітарним нормам, а з іншого – бути естетично збалансованими (співвідношення кольорів інтер'єру, розташування меблів та їхній зовнішній вигляд). Усе ширше медики починають використовувати халати і шапочки не білі, а кольорові (переважно пастельних кольорів, які заспокійливо діють на пацієнтів). Від того, на

скільки охайно та ошатно обладнана клініка, залежить і психологічний мікроклімат у колективі, і стосунки та взаємопорозуміння із хворими.

Для облаштування поліклініки та лікарні можна використовувати вітчизняні традиції декоративного оздоблення приміщень (кераміка, різблення по дереву та інкрустація дерев'яних декоративних прикрас, вишивка, тканий декор тощо).

Естетичне виховання є необхідним компонентом формування інтелігентності особистості. Навіть на рівні буденної свідомості очевидно, що освіченість і інтелігентність – поняття не тотожні. Отже, лікар – людина, безумовно, освічена – на жаль, іноді може бути і не інтелігентним. У перекладі з латинської «Intelligere» означає мислити або пізнавати. Тому часто поняття «інтелігенція» пояснюють як «розумна, освічена, розумово розвинута частина суспільства» або «соціальна верства, що займається розумовою працею». Проте у вітчизняній традиції існує інше тлумачення: інтелігент – це людина, яка мислить ширше, ніж цього вимагають її приватні інтереси, і прагне не до близького успіху і результату, а до добра суспільства в цілому. Інтелігентність у цьому значенні передбачає вміння ввійти в становище іншої людини, досягнути всю різноманітність зв'язків «людина-людина». Саме таку здатність формує мистецтво і, в першу чергу, література, саме на це звертає увагу естетика як філософія прекрасного. Отже, естетичне і справді є необхідним компонентом духовного світу медика.

1.6.1. Фольклористика та етнографія у виховному процесі

Неможливо сформувати повноцінну особистість, якщо не дати їй знань з основ фольклористики та етнографії. Соціологічні дослідження показують, що понад 97 % студентської молоді знають лише про українську різдвяну обрядовість та Великдень, а інші свят вважають формальністю.

Будь-які матеріальні надбання нашого народу тісно взаємозв'язані з усною словесністю: піснями, легендами, казками, прислів'ями та приказками, адже духовність завжди була і є незаперечною рушійною силою прогресу. Ніколи б не реалізувалася мрія людини створити літаки, космічні кораблі тощо, якщо б перед цим тисячі років не існували міфологічні персонажі, які літають, піднімаються у повітря на різних побутових предметах.

Загальне захоплення гороскопами, нетрадиційною медициною Китаю та Індії, бойовими мистецтвами Сходу і Заходу в Україні простежуються з другої половини вісімдесятих років ХХ століття.

Комп'ютерні ігри, фільми, де значне місце займають міфологічні герої чужих народів, заповнили наш інформаційний ринок. Преса, телебачення

рекламують і пропонують це не тільки для молоді, а й взагалі для всього населення, а багаті скарби українського народу, як і в часи тоталітарного режиму, залишаються поза увагою.

Корисно б звернути увагу на цікаві містичні дієства, обряди, які проводили наші предки: засівальні, замовляльні, обжинкові, русальні, клечальні, зимові з віщуваннями, передбаченнями, спостереженнями за свійськими та дикими тваринами, птицею, віруваннями у фантастичних міфічних істот та інші. Куратор академічної групи може допомогти студентам осягнути українську родинну та календарну обрядовість, побутові звичаї, специфіку національного одягу, через індивідуальні завдання та спільні заходи.

Різдвяна календарна обрядовість українців має особливий святковий настрій та давню традицію ритуального змісту, що є запорукою успіху та доброботу. Традиційно з Різдвяними святами пов'язане виконання найпоетичніших величальних творів – колядок, а також театралізовані дієства – виступи вертелів, водіння Кози. Українським атрибутом Різдвяних свят є Дідух, що символізує щастя, здоров'я, успіх тощо. Свою ритуальну функцію він виконував упродовж усіх свят зимового циклу, перебуваючи в оселі до Водохреща. Ця обрядовість поєднує в собі християнські і дохристиянські (язичницькі) звичаї.

Найбільшим християнським святом, яке відзначають після Різдва є Стрітіння Господнє (15 лютого). У цьому святі також поєднуються християнські звичаї, які полягають в освяченні свічок та води, та народно-побутові вірування – ворожіння на погоду та майбутній врожай, бо у цей день вважається вирішальним зустрів зими і літа.

Від Благовіщення (7 квітня) починалися молодіжні весняні ігри-хороводи. Це важливі обряди, які мали на меті пробудити життєву енергію рослин.

У Вербну неділю освячують гілочки верби. Вважається, що вони в цей час наділені магичною силою. Діти б'ють прутиками один одного з певними примовляннями і бажають здоров'я. Посвячені вербові гілочки використовують і при першому випасі худоби, які мають захистити від лихого ока і поганого слова.

У Чистий четвер, якщо помитись до схід-сонця – це дасть здоров'я на цілий рік. Своєрідний ритуал очищення людини й землі вогнем і водою завжди супроводжувався словесними заклинаннями.

У Великодню суботу виготовляють писанки – яйця, декоровані традиційними символами, які пишуть за допомогою воску та барвників. В уявленнях багатьох народів яйце втілювало джерело життя. Писанки разом з паскою, яйцями, сиром, та ковбасою освячують на Великдень. У час ве-

ликодніх свят молодь збирається біля церкви, водить хороводи та виконує обрядові пісні – гаївки. У поминальний тиждень люди вирушають на цвинтар, де правиться спільна панахида.

У деяких регіонах України на Святого Юрія (6 травня) люди виходять на поле хресним ходом, а на Зелений тиждень дівчата «завивають вінки» чи березу.

В основі Купальських обрядів (7 липня) лежать культу вогню, води і рослинності.

На Маковея (14 серпня) освячують воду, квіти, мак. Обрядовою їжею в цей день є «шулики» – печиво у вигляді пташки з медом і маком.

На Спаса (19 серпня) освячують домашні фрукти (груші, яблука тощо) мед і відзначають обжинки.

На свято Різдва Пречистої Богородиці жінки, у яких немає дітей, влаштовують обіди, запрошують на них бідних, щоб ті молилися Богородиці за їх ненароджених дітей.

На Андрія дівчата ворожать, а хлопці на Катерини дотримуються посту, щоб мати добрих дружин. На Миколая виконують обрядодії, пов'язані з діяльністю Святого Миколая.

Ознайомивши студентів з виникненням та особливістю святкування хоча б деяких народних та християнських свят, кураторам груп варто б запропонувати дискусію на тему «Дохристиянські та християнські обряди й вірування нашого народу».

Українські народні пісні за кількістю та різновидами, як стверджують дослідники, займають перше місце у світі, їх зареєстровано понад п'ять тисяч. Сучасній молоді, у тому числі студентській, можна запропонувати підібрати і вивчити низку невідомих народних пісень з наступним використанням їх у тематичному вечорі. Такі композитори, як М.Лисенко, А.Кос-Анатольський, С.Людкевич та багато інших, своє натхнення черпали в народній пісні. Куратори можуть провести конкурс на краще виконання народної пісені з наступною бесідою про її значення, зміст, обриси, та варіанти. У художній літературі використання фольклору яскраво відображено в «Енеїді» Івана Котляревського – зачинателя української літературної мови, творах Тараса Шевченка, який «Кобзарем» заявив, що українською мовою можна творити шедеври світової поезії. Міфологічні образи «Лісової пісні» Лесі Українки і сьогодні вражають високим психологізмом, «Маруся Чурай» Ліни Костенко, «Собор» Олеся Гончара, «Диво» Павла Загребельного та багато інших оригінальних романів, повістей, поем, поезій різних авторів увібрали в себе джерела усної народної словесності і, безперечно, є дуже вдячним виховним

матеріалом для куратора академічної групи. Куратори студентської молоді повинні обговорювати зі своєю академічною групою вплив фольклору на творчість того чи іншого письменника.

Частиною культури українського народу є національний одяг. Серед характерних рис – нечисленність частин убрання, простота крою, перевага білого кольору, спокійні барви прикрас та відсутність зайвих оздоб, а найголовніше – те, що в усьому відчувається почуття міри. Такі частини жіночого одягу, як сорочка, яка звичайно вишивається барвистими нитками; плахта – різновид нижнього одягу, що замінює спідницю; попередниця або фартух; корсетка; традиційне жіноче взуття – червоні чобітки з сап'яну – відігравали важливу роль у формуванні національного характеру. Чоловічий народний одяг – шапка, вишита сорочка, корсетка, штани і шаравари, пояс, чоботи, черевики-ходаки.

Основою мистецького стилю українського національного одягу є стиль бароко. Найважливішим матеріалом для верхнього одягу завжди було хутро свійських і диких тварин. Для одягу щоденного вжитку використовуються тканини з льону, конопель та овечої вовни. В Україні завжди широко вживалися шовкові тканини, а також парча та оксамит.

Доцільно провести тематичні яскраві заходи щодо культури українського національного одягу та створення сучасних моделей.

За нашим народним звичаєм дівчата завжди носили довгі коси. З цим атрибутом дівочої краси пов'язано чимало обрядів: перше плетення коси, весільне розплітання дівочої коси, обрізання коси та інші. В Україні існував і звичай першого підстригання у віці від чотирьох до шести років і про врочисте гоління борода, коли юнакові сповнилося 16 років. Підстригання – це символічний обряд переходу від дитячого віку до юнацького, а перше гоління – перехід від віку юнацького у вік дорослого чоловіка.

Сукупність виховних форм, що утвердилися в побуті, допоможуть нашим студентам усвідомити та зберегти національну самобутню культуру.

1.7. Релігійне життя суспільства та його зв'язок із виховним процесом у світському медичному навчальному закладі

В умовах демократизації українського суспільства значно поживавилося релігійне життя – збільшилася кількість діючих храмів та активізувалася діяльність релігійних осередків, що часто набуває нових форм; виникли релігійні общини, які для України можна вважати нетрадиційними – меноніти, кришнаїти. Очевидно, що за таких обставин кожен студент відчуває певні аспекти релігійного життя. Якщо питання складне, то, ймовірно кра-

ще порадити допитливому студентові звернутися до спеціаліста (можливо, до викладача християнської етики чи філософії). Проте, є певне коло проблем, з якими постійно стикаються і студенти, і викладачі медичного вишу.

Пропонуємо звернути увагу на найважливіші з цих проблем.

1. Толерантність (терпимість) до інших поглядів з приводу проблем релігії і вміння поважати погляди іншої людини.

У концепціях практично всіх релігій присутня ідея необхідності відмежування, дистанціювання від невірних (тих, хто належать до інших релігій чи є невіруючих взагалі). У сучасних умовах практично всі країни є багатоконфесійними, тому спілкуватися лише з одновірцями неможливо. Оскільки ухилитись від контактів із людьми інших релігійних вірувань неможливо, кураторові в процесі спілкування зі студентами слід підкреслювати важливість спокійного та доброзичливого, дружнього відношення до людей іншого віросповідання; необхідність змістити акцент у спілкуванні з релігійних відмінностей на якісь спільні інтереси та спільні дії (підготовка до занять, екскурсії в театри, поїздки «на природу» і т.п.).

Отже, необхідно формувати у студентів віротерпимість, тобто стримане, толерантне та доброзичливе ставлення до людей іншого віросповідання, що є однією із засад існування демократичного суспільства. Конституція України містить Статтю 35, яка проголошує цей принцип на рівні загальнодержавної політики: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести ритуальну діяльність». На рівні буденного життя реалізація дії цієї статті передбачає виховання відповідних уявлень у студентів. Слід звернути увагу і на те, що Конституція України передбачає і свободу громадян не сповідувати ніякої релігії, тому цей вид переконань теж потребує толерантного ставлення і, можливо, обговорення.

2. Знання особливостей медичної діяльності, що пов'язане зі специфікою віровчень різних релігій та конфесій.

Студенти повинні знати, що існують певні обмеження діяльності лікаря, пов'язані з релігійними переконаннями віруючих. Так, наприклад, представники деяких протестантських конфесій відмовляються від пересадки органів та від використання донорської крові. На їх думку чужа кров в організмі – це порушення Божого задуму. В цілому ж така відмова пов'язана з очікуванням Страшного Суду, коли мертві повинні воскреснути. Змішування ж крові або органів різних людей в одному тілі створює проблему ідентифікації людини. Свідченням того, що відношення віруючих до цієї

проблеми дуже серйозне, є судові процеси, де врятовані пацієнти звинувачують лікарів у «згвалтуванні кров'ю».

Отже, виникає ситуація, коли технічно лікар може допомогти хворому, але хворий відмовляється від такої допомоги. Тому з одного боку, лікар повинен знати, яким чином юридично оформити таку відмову, (куратор може організувати спеціальну зустріч групи з юристом, який розкаже про існуючі юридичні процедури оформлення таких документів). З іншого боку, оскільки ці відмови досить часті, вони вимагають розвитку наукових досліджень у галузі створення різноманітних штучних заміників крові, а також штучних елементів органів (наприклад, серцевих клапанів), що дозволяє рятувати життя людей без пересадки органів. Один з аргументів прибічників продовження робіт у галузі клонування – можливість клонування потрібних органів із клітин самого хворого, без сторонніх донорів (цей аспект проблеми теж може бути розглянутий під час виховних годин або стати темою наукових досліджень студентів (зокрема – студентів-баптистів).

До релігійних заборон на дії лікаря належить також заборона штучного переривання вагітності, що існує у багатьох релігійних об'єднаннях. Особливого напруження ситуація з цією заборонаю виникає тоді, коли аборт необхідний для збереження здоров'я і життя матері або у випадку, коли точно встановлено, що дитина розвивається з відхиленнями від норми. Перед лікарем виникає моральна проблема самостійного прийняття рішень чи з поваги до релігійних почуттів пацієнтки юридично оформити відмову, не втручаючись у перебіг подій. У юридичній практиці така релігійна заборона розглядається як порушення права планувати сім'ю або права на приватне життя. У зв'язку з цією проблемою можна організувати зустріч групи зі спеціалістом у галузі контрацептивних засобів (зауважимо, що до сьогодні добрих спеціалістів у цій сфері небагато).

3. Обережне ставлення до засобів нетрадиційної медицини, інколи небезпечних для здоров'я, що пов'язане з певними релігійними уявленнями.

Протягом останніх десятиріч у європейській та американській медицині поширився інтерес до нетрадиційних засобів впливу на здоров'я людей, запозичених переважно з регіонів Азії, Африки та Латинської Америки. Європейці та американці здебільшого сприймають ці методи лікування як нові, не відомі їм технології, проте вони можуть бути комплексно пов'язані зі специфічними релігійними віруваннями та магічними обрядами. Тому використання цих методів вимагає:

- Урахування думки ряду фахівців з приводу прийомів та методів лікування (відомо, що деякі дихальні вправи та пози для медитації

йogi можуть призвести до втрати свідомості або до погіршення загального стану здоров'я). Зафіксовано випадки, коли використання різноманітних вправ, дієт та методів загартовування, незважаючи на позитивні результати на початку процесу, призводили до розбалансування діяльності усіх систем організму і навіть смерті. Ця проблема теж може бути використана для виховної години.

- З'ясування власного ставлення до релігійного аспекту справи. Деякі лікарі, вивчаючи відповідну літературу, опановуючи теорію і практику нетрадиційних медичних впливів, вивчають китайську або японську мову і змінюють свою релігійну орієнтацію. Але чи цей шлях прийнятний для всіх? Таке питання може стати темою окремої виховної бесіди.

4. Використання медитаційних аспектів релігії.

Термін «медитація» походить від латинського «meditatio – розмірковування», і означає розумову дію, мета якої – ввести психіку людини у стан самозаглибленості і зосередженості, причому цей процес супроводжується тілесною розслабленістю, відсутністю яскравих емоційних виявів, відчуженістю від зовнішнього світу. Деякі з цих ефектів медитації придатні для медичної практики (для зняття стресу, спазмів нервового походження, часткового уникнення відчуття болю і т.п.).

У цілому ж слід зауважити, що люди з вищою освітою, якими стануть нинішні студенти, повинні виробити в собі логічно-цілісний світогляд, різні компоненти якого були б узгоджені між собою. Тому безвідносно до конкретного змісту уявлень щодо релігії (цей конкретний зміст може бути різним у різних особистостей) кураторові бажано прагнути до вироблення вираженої та аргументованої позиції щодо релігії і поставити перед студентами таку ж мету.

1.8. Виховання економічного типу мислення майбутнього спеціаліста та формування економічної обізнаності.

Кожна людина, дбаючи про свій добробут, про добробут своєї сім'ї, підприємства чи держави, щоденно протягом усього життя робить економічний вибір. Вона приймає певні економічні рішення і відповідає за їх наслідки, покладаючись при цьому, головним чином, на власний досвід, зусилля і хист. Саме тому для студентів економічні знання стають важливою життєвою потребою, а ця наука перетворюється в одну з найпопулярніших наук. Сьогодні професія економіста-менеджера є однією з найпрестижніших у світі. Її авторитет і значення, як правило, є запорукою успішної діяльності фірми, її міцного фінансового становища на ринку.

Сьогодні ми стоїмо на порозі формування в Україні страхової медицини. А вона передбачає функціонування і розвиток цієї важливої соціальної сфери на основі, в першу чергу, ринкових економічних відносин. До їх суб'єктів належать і медичні працівники. Основний тягар організації страхової медицини лягає на нову і масову категорію працівників охорони здоров'я — медичних менеджерів. Тому отримання економічних знань під час навчання є однією з умов успішної праці в майбутньому.

Необхідно за цих умов орієнтувати нові навчальні програми з економічних дисциплін на вивчення проблем ринкової економіки в цілому, особливо таких важливих параметрів та атрибутів ринку, як попит і пропозиція, механізм ринкового саморегулювання, конкуренція тощо. Адже «зрівнялівка» та «деіндивідуалізація» у підході до людини як фактори адміністративно-командної економіки відходять у минуле і навпаки – конкурентні засади, творча підприємницька ініціатива та інші суто ринкові важелі розвитку суспільства відіграють усе більш вагомую роль. Куратор групи як наставник студентської молоді повинен виховувати саме таку молодь, якій властивий дух здорової конкуренції, вияв індивідуальних здібностей і змагальницький інтерес.

Випускники вищої школи в сучасних умовах не тільки повинні оволодіти потрібними їм в умовах ринку економічними знаннями, але й навчитися швидко орієнтуватися в економічних процесах, оперативно приймати раціональні самостійні рішення, поєднувати гуманістичні та економічні інтереси. Усі ці елементи і є складовими сучасного економічного мислення.

Для досягнення мети формування у студентів такого типу мислення як реалізації практичної та світоглядної або виховної функції економічної теорії викладачам вишів та кураторам академічних груп слід ширше застосовувати нові активні форми вивчення економічних дисциплін. Особливого значення набуває розвиток і заохочення студентської роботи і проведення наукових студентських конференцій, де відбувається самореалізація студента і розвиток його індивідуальних здібностей.

Не менш важливим напрямком формування економічного мислення у студентської молоді виступає також проведення занять та індивідуальних бесід зі спецкурсів. Куратори груп можуть допомогти студентам виявити свої підприємницькі здібності для їх подальшого розвитку. На допомогу куратору в перевірці ділових якостей студентської молоді ми пропонуємо використовувати тест відомого американського підприємця і спеціаліста з менеджменту М.Сторі. Тест містить 14 питань, на які студент повинен відповісти якомога правдивіше:

1. Які функції (не посади, а власне функції, обов'язки) Ви виконували за останні 5, 10, 20 років? Чи вони стосуються Вашого власного бізнесу?

2. Чи достатньо мірою Ви активні, діяльні та ініціативні? Чи більше належите до адміністраторів, які вічно очікують розпоряджень згори?

3. Чи здатні Ви оволодіти, справитися з несподіваною проблемою чи нещастям? Чи здатні програти, все втратити – і все-таки почати з самого початку?

4. Яке Ваше хобі, які пристрасті? Чи можна їх долучити до Вашого бізнесу?

5. Чи Ви прямолінійні і відверті?

6. Чи Ви достатньо агресивні?

7. Чи можете Ви бути гнучким, якщо Вам доведеться зустріти непереборні обставини? Чи швидко Ви відступаєте перед силою?

8. Чи маєте Ви аналітичний склад розуму? Чи здатні Ви добратися до коренів, до самої суті проблеми, а потім вирішити її?

9. Чи Ви торговець за натурою? Чи здатні Ви торгувати? Чи продавали Ви насправді коли-небудь що-небудь? Чи бажаєте Ви піти від одних дверей до інших, щоби спробувати? – *не зрозуміло: спробувати ЩО?*

10. Чи готові Ви пожертвувати чим-небудь особисто, піти на особисті жертви заради Вашої нової фірми?

11. Чи творча Ви людина? Чи є у Вас уява, чи здатні Ви розпізнати нішу ринку?

12. Чи в змозі Ви використати те, що є під рукою?

13. Як Ви справляєтесь із невдачею? Не з якоюсь затримкою, а зі справжнім провалом? Чи зможете Ви обернути цю невдачу на свій майбутній ринковий успіх?

14. Чи вмієте Ви бути наполегливим? Чи повертаєтесь Ви назад знову і знову, щоб домогтися свого?

Якщо студент зміг позитивно відповісти на всі питання, то куратор групи може запевнити його в тому, що необхідний підприємницький мінімум у нього є. Якщо ж якості підприємця в студента не вдалося виявити, куратор повинен переконати його, що не все втрачено. Головне правило, яке слід пам'ятати: підприємець повинен бути оптимістом, завжди вірити в кінцевий успіх свого бізнесу.

Які ж вимоги до молодих менеджерів? Основні з них:

1. Широка професійна підготовка, яка виходить за рамки вузької спеціалізації.

2. Пошук можливостей та ініціативність.

3. Готовність до ризику.

4. Орієнтація на ефективність і якість.

5. Відповідальність і готовність до жертв в інтересах справи.
6. Цілеспрямованість. Здатність втілювати в життя прийняті рішення.
7. Наполегливість, лідерство, вміння бути прикладом для підлеглих.
8. Гнучкість, динамізм, здатність перебудовувати свою роботу.
9. Вміння переконувати людей, встановлювати і підтримувати зв'язки.
10. Систематичне планування і спостереження, прагнення до інформованості.
11. Витривалість до навантажень.
12. Оптимізм і здатність вселяти його у підлеглих.

Одним із важливих аспектів менеджменту є чітка послідовність його етапів. Згідно з класифікацією відомого французького теоретика А.Файоля, можна виділити такі етапи менеджменту:

1. планування;
2. організація;
3. керівництво;
4. контроль.

Отже, діяльність менеджера повинна охоплювати всі ці чотири етапи, в тому числі – в менеджменті охорони здоров'я.

Надзвичайно важливого значення набуває сьогодні проблема оцінки переваг у системі менеджменту. Тому викладач і куратор групи, формуючи економічний тип мислення у студента, повинен поєднувати складні запитання, ситуаційні завдання, методичні поради щодо вивчення окремих питань, зокрема проблеми ефективного менеджменту. Необхідно до того ж, щоб ці прийоми були пов'язані з урахуванням профілю вишу. Тобто треба добитися чіткої відповіді на питання: що відрізняє добрий менеджмент від поганого і чудовий від просто доброго на прикладі менеджменту саме в охороні здоров'я.

Критеріями ефективного менеджменту можуть виступати 8 ознак, які пропонують Т. Петерс і Р. Уотермен, проаналізувавши 62 компанії, відомі у світі високим рівнем менеджменту:

1. Схильність до дії. У добре керованих компаніях особливу увагу надають дії. Вони складають плани, але не такі, які здатні їх знищити. Наприклад, відома в світі фірма «Проктер і Гембл» перелік нових продуктів обмежує тільки однією сторінкою.

2. Прості структури і невелика кількість працівників. Хоча всі компанії, які вивчали Т. Петерс і Р. Уотермен, були великими, проте їх підрозділи були організовані за принципом «чим менше, тим краще».

3. Близькість до споживача. У компаніях з високим рівнем менеджменту менеджери часто бувають у торговельних домах. А в деяких фірмах піклування про споживачів межує з фанатизмом.

4. Продуктивність через людей. Компанії визнають, що саме людина – це ключ до продуктивності. Майже всі фірми використовують такі банальні, але ефективні методи заохочування, як значки, медалі тощо.

5. Автономія, що заохочує підприємництво. Добре керовані компанії зацікавлені у тому, щоб не лише вищі ланки управління шукали такі вдалі можливості. Менеджери окремих підрозділів вільні у розвитку таких можливостей. Багато фірм формують відділи для завершення нових виробів.

6. Акцент на основні цінності бізнесу. Стратегія кожної компанії орієнтована на основну цінність, яка відповідає стилю бізнесу компанії. Ця установка пронизує компанію на всіх рівнях.

7. Робити те, що знаєш краще. Ніколи не слід займатися тим бізнесом, у якому Ви не знаєте, що робити.

8. Одночасно м'який і жорсткий контроль. Добре керовані фірми вибирають декілька ключових параметрів і жорстко їх контролюють, дозволяючи гнучкість в інших місцях управління. Спроба контролювати багато параметрів відразу призводить до розвалу.

Вивчаючи перший практичний досвід менеджменту в Україні, викладачі і куратори груп повинні організувати зустрічі студентів з керівниками міського та обласного управліннь охорони здоров'я, практичної медицини, комерційних структур для спілкування й отримання необхідної інформації.

З метою проведення бесід і диспутів кураторів груп зі студентами пропонуємо перелік тем і питань:

Тема 1. Менеджер в охороні здоров'я.

Тема 2. Мотивація та її застосування в управлінні охороною здоров'я в Україні.

Тема 3. Забезпечення якості медичного обслуговування.

Тема 4. Мистецтво спілкування з хворими.

Тема 5. Досвід менеджменту в розвинутих країнах світу.

Тема 6. Шлях менеджера: становлення фахівця високої кваліфікації.

Тема 7. Стратегія керівництва і маркетингу в медицині.

Тема 8. Ціноутворення на медичну послугу та рекламу.

Тема 9. Здійснення маркетингової діяльності. Зарубіжна практика маркетингу та можливості застосування її в Україні.

Тема 10. Перший практичний досвід менеджменту і маркетингу в охороні здоров'я України.

Тема 11. Всесвітній день здоров'я.

1.9. Правове виховання студентів.

Правове виховання сьогодні – не просто формування моделі поведінки в тій чи іншій життєвій ситуації, а цілеспрямована педагогічна, соціально-правова допомога молоді (особливо студентській) у розумінні ролі права як засобу забезпечення її інтересів, почуття гідності, розвитку індивідуальних здібностей. Сьогодні жити і працювати без необхідних правових знань свідомому громадянину неможливо. Тому основним завданням правовиховної роботи серед студентської молоді є розвиток правового світогляду, а також системи правових знань і навичок для керування правовими нормами у повсякденному житті на основі систематичного, організованого на належному рівні ознайомлення з чинними законодавчими актами, що регулюють суспільні відносини в тій чи іншій професійній діяльності.

Важливе значення має знання своїх прав і обов'язків, навичок дотримання моральних і правових норм майбутніми фахівцями-медиками. Тому особливу увагу при проведенні правових бесід зі студентами необхідно приділяти проблемам відповідальності лікарів за професійні правопорушення з посиланням на відповідні статті Кримінального кодексу України, також аналізувати лікарські помилки та нещасні випадки в медичній практиці. Так, викладач-куратор академічної групи висвітлює морально-етичний бік професійного обов'язку кожного медичного працівника – допомогти хворому. Треба підкреслити, що грубими антипрофесійними діями є випадки ненадання допомоги хворому лікарем, за що передбачена кримінальна відповідальність. Далі наводиться зміст статті 113 Кримінального кодексу України: «Ненадання без поважних причин допомоги хворому особою медичного персоналу, яка зобов'язана, згідно зі встановленими правилами, надати таку допомогу, якщо це наперед відомо для медичного працівника могло спричинити тяжкі наслідки для хворого, карається виправними роботами на строк до двох років або громадською доганою. Та сама дія, якщо вона спричинила тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк до трьох років».

Згідно зі ст. 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичні і фармацевтичні працівники зобов'язані надати своєчасну та кваліфіковану медичну допомогу громадянам (у тому числі безоплатно надавати першу медичну допомогу громадянам у разі нещасного випадку та інших екстремальних ситуаціях), а відповідно до ст. 37 Основ законодавства України медична допомога в невідкладних та екстремальних ситуаціях забезпечується службою швидкої медичної допомоги або найближчим лікувально-профілактичними закладами незалежно від відомчого підпорядкування та форм власності.

Порушення встановленого законом обов'язку створює склад даного злочину за умови, що допомога не була надана без поважної причини, і що ненадання допомоги з боку медичного або фармацевтичного працівника могло спричинити тяжкі наслідки для хворого.

Цей злочин з об'єктивного боку характеризується бездіяльністю, яка може виражатися у вигляді неприбуття до хворого за викликом, у відмові прийняти його в лікувально-профілактичний заклад, куди він звернувся сам або був доставлений особами, які його супроводжували, відмові лікувати хворого безпосередньо в лікувальному закладі, наданні медичної допомоги не в повному обсязі, у припиненні активних заходів щодо підтримання життя хворого до визначення його стану як незворотньої смерті. Сюди також належать ненадання допомоги, яку медичний працівник міг надати з власної ініціативи, якщо йому стало відомо про таку необхідність з інших джерел (наприклад із повідомлення радіо поїзда). Далі можна навести приклади з практики.

Однак, можуть бути і поважні причини ненадання допомоги хворому медичним працівником, про які треба знати. Такими причинами вважаються обставини, що перешкоджають медичному працівникові надати допомогу хворому: стихійне лихо, хвороба самого медичного працівника, його зайнятість лікуванням іншого, не менш тяжкого хворого, відсутність транспортних засобів для виїзду до віддаленого місця надання допомоги, відсутність необхідних ліків, медичного обладнання та устаткування. Але не можуть розглядатися як поважні такі причини: виклик у нічний і поза робочий час, перебування медичного працівника у відпустці, посилення на відсутність спеціальних знань, відсутність згоди хворого чи його законних представників на медичне втручання, оскільки відповідно до ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я «у невідкладних випадках, коли реальна загроза життю хворого є наявною, згода хворого або його законних представників не потрібна».

Необхідно звернути увагу на те, що суб'єктом цього злочину може бути тільки особа медичного персоналу – лікар, фармацевт, медична сестра, акушерка й інші працівники медичних закладів, а також особи, які займаються відповідно до закону індивідуальною підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я та особи без спеціальної медичної освіти, яким, як виняток, за спеціальним дозволом відповідних органів дозволяється діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини. Кураторові треба особливо підкреслити, що суб'єктом даного злочину можуть бути і студенти 4-6 курсів медичних університетів та інститутів.

Цей злочин характеризується умисною формою вини, тобто медичний

працівник усвідомлює, що хворий потребує медичної допомоги, але не бажає її надати, хоча це може спричинити тяжкі наслідки для потерпілого.

Для настання відповідальності за ч. 2 ст. 113 КК України необхідно, щоб був причинний зв'язок між ненаданням допомоги і наступанням тяжких наслідків (смерть хворого, тривалий розлад його здоров'я, ускладнення хвороби), а також, щоб медичний працівник усвідомлював можливість тяжких наслідків у даних умовах. Якщо ненадання допомоги не могло відвернути тяжкі наслідки, то медичний працівник, що не надав допомогу, не буде нести відповідальності за ч. 1 *ЯКА СТАТТЯ* КК України.

Допомога хворому може бути надана не тільки особисто, але й організована через інших медичних працівників. Якщо медичний працівник, якого викликали до хворого, внаслідок недостатніх знань, практичних навичок або некомпетентності не може надати допомогу, він повинен вжити заходів для виклику належного спеціаліста. У такому випадку на медичного працівника лягає обов'язок не тільки організувати таку допомогу, але і забезпечити контроль за її здійсненням.

Треба зауважити, що від ненадання допомоги відрізняється неналежне її надання у процесі лікування. За неналежне надання медичної допомоги, що спричинило смерть пацієнта, або заподіяння йому тілесних ушкоджень (наприклад під час операції) відповідальність медичних працівників настає за злочини проти особи – ст. 98 КК України (вбивство з необережності), або за ст. 105 КК України (необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження). Далі бажано навести приклади з практики.

До професійних правопорушень медичних працівників належить і незаконне проведення абортів. Відповідальність за цей злочин передбачена ст. 109 Кримінального кодексу України, формування якої викладач-куратор проводить у ході бесіди. Операція штучного переривання вагітності може бути проведена за бажанням жінки в акредитованих закладах охорони здоров'я при вагітності терміном не більше 12 тижнів. В окремих випадках за соціальними і медичними показами аборт може бути зроблений при вагітності жінки від 12 до 28 тижнів. Відповідно аборт, що проводить лікар, буде незаконним у разі:

- наявності медичних протипоказань для проведення абортів незалежно від строку вагітності;
- проведення абортів не в спеціальних акредитованих закладах охорони здоров'я;
- проведення абортів без відповідного документального оформлення;
- проведення абортів недозволеними чи забороненими способами;

- при вагітності від 12 до 28 тижнів, якщо відсутні соціальні і медичні покази, за наявності яких дозволяється штучне переривання вагітності в такі її строки;
- при вагітності понад 28 тижнів, якщо її переривання не зумовлене станом крайньої необхідності.

Об'єктом цього злочину є життя і здоров'я вагітної жінки. Треба звернути увагу студентів на те, що переважно незаконний аборт спричиняє тяжкі наслідки: смерть жінки, безпліддя, розлад здоров'я.

Незаконне проведення аборту – активні дії лікаря, спрямовані на штучне переривання вагітності. Способи штучного переривання вагітності можуть бути різними. Цей злочин скоюється з прямим умислом. Лікар усвідомлює, що робить переривання вагітності з порушенням встановлених правил для такої операції. Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 109 КК України є лікар, який не має *ЧИ МАС?* права за характером своєї професії на операції (лікарі-гінекологи, хірурги). Однак слід підкреслити, що відповідальність за незаконне проведення аборту можуть нести і лікарі, які не мають права на операційне втручання (санітарні лікарі, стоматологи, терапевти, студенти медичних і фармацевтичних ВНЗ), особи середнього персоналу. За незаконне проведення аборту лікар, крім основного покарання, може бути позбавлений права займатися лікарською діяльністю на строк до 5 років.

Одним із професійних правопорушень медичних працівників є незаконна лікарська практика, відповідальність за яку передбачена ст. 226 КК України. Викладачеві-куратору треба звернути увагу на те, що право лікування в окреслених межах належить лікареві, фельдшеріві, акушерці, медичній сестрі. Інші особи медичного персоналу цього права не мають. До медичної і фармацевтичної діяльності допускаються лише ті, які отримали спеціальну підготовку і звання у відповідних вищих і середніх спеціальних навчальних закладах. Незаконна діяльність – це вплив на організм людини, який здійснюється забороненими чи взагалі нелегальними медичними методами і засобами або хоча б і дозволеними, але здійснюваними тими, хто не має на це права. Лікар, який, наприклад, не має спеціальної хірургічної підготовки, не має права систематично займатися хірургічною діяльністю, санітарний лікар – лікарською роботою, педіатр – стоматологічною практикою. Для настання відповідальності за незаконне лікарювання необхідні дві умови: шкідливі наслідки (розлад здоров'я або смерть хворого) і причинний зв'язок між незаконним лікарюванням і тими наслідками. Тобто, якщо смерть хворого настала внаслідок природного розвитку хвороби і без причинного зв'язку з незаконним лікарюванням, то кримінальна відповідальність не настає.

Окрему увагу викладачеві-куратору необхідно звернути на злочини, пов'язані з наркотиками, оскільки вони часто скоюються в медичній практиці. Наркотики – це природні або синтетичні речовини (опій, морфій, кокаїн, героїн, гашиш та ін.), що викликають наркоманію. Наркотичні речовини, такі, як морфіну гідрохлорид, омнопон, пантопон, промедол, є активними анальгетиками, що придушують усі види больових відчуттів без виключення свідомості, чим і зумовлено їх використання в медицині. Законодавством встановлена підвищена відповідальність за незаконні дії (тобто без спеціального на те дозволу компетентного органу) з наркотичними речовинами і яка передбачена ст. 729-1 КК України. Громадська небезпека цього злочину полягає в тому, що такі дії спричиняють або можуть спричинити істотну шкоду здоров'ю людей. Стаття 229-2 передбачає відповідальність за розкрадання наркотичних засобів, а стаття 229-7 – відповідальність за порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Підсумовуючи викладене вище, можна сказати, що володіючи знаннями професійних правопорушень, медичні працівники, студенти медичних вишів (а також відповідальності за їх вчинення) будуть сприяти своєму подальшому підвищенню культурного та професійного рівнів, усвідомленню правових наслідків своєї майбутньої роботи, формуванню відповідної правосвідомості.

1.11. Екологічне виховання

Екологія (від грецьк. «екос» – дім, «логос» – вчення) – це наука, що вивчає взаємовідношення та взаємодії між організмом і оточуючим середовищем як абіотичним, так і біотичним. Екологічні проблеми виникли в історії Землі приблизно 3,5 млрд. років тому разом із появою життя на планеті. На сьогодні екологічна напруга очевидна. Свідомість людини відстає від темпів росту кризової екологічної ситуації.

Відомий український філософ Володимир Шинкарук стверджує, що екологія людини – це предмет і продукт її виробничої та соціокультурної діяльності, спрямований на забезпечення матеріальних і духовних умов людського життя. Ця діяльність внутрішньо суперечлива. Вона є і «освоєнням» природи (перетворенням її в предметний світ реалізації людських потреб, цілей та інтересів) та її «відчуженням» (викликанням чи посиленням дії руйнівних щодо умов людського буття, природніх сил освоювання довкілля).

Ми підтримуємо думку професора Л.П. Татарінова, що екологія людини поєднує в собі ознаки й особливої науки, і світогляду. Саме під впливом

«екології людини» нині йде активне формування принципів нового антропоцентризму. Якщо в його класичних формах навколишнє оточення людини трактувалося як певний додаток соціуму, призначення якого – забезпечення людських потреб і цілей, то в руслі неоантропоцентризму кожен фрагмент природного оточення виступає як самооцінка одиниці буття, яка робить свій необхідний внесок у гомеостазис біосферних процесів. Якраз екологія людини повинна розробляти основні критерії здоров'я, повинна всебічно займатися питаннями розвитку людини. Гармонійний розвиток людини, вироблення методів максимальної стійкості організму людини до зовнішніх несприятливих екологічних умов – суть проблематики екології людини.

Таким чином, всебічний розвиток здорової людини у збалансованій взаємодії із соціальною та екологічною системами є однією з підвалин розвитку будь-якої нації тієї чи іншої держави.

Екологічна культура – це різновид загальної і громадської культури суспільства, що визначається соціально-економічними відносинами; є системою способів і результатів людської діяльності, спрямованої на перетворення біофізичного оточення природи людини; виражає активно-дійове ставлення до цього оточення людини і виступає засобом суспільно-свідомого, науково-обґрунтованого перетворення природних процесів у соціальні. Тобто екологія культури – це вміння людей жити без лицемірства і брехні. Саме через відсутність цієї культури при формуванні і реалізації екологічних програм «ліва рука не знає, що робить права», і виходить зовсім, як у Т. Шевченка: «той мурує, той руйнує, той неситим оком за край світа зазирає».

Хоч остання картина була взята Кобзарем із національної культури, ми не можемо стверджувати, що такий розлад був зумовлений її внутрішньою природою. Навпаки, в глибинних побутових структурах українського народу були самою природою вмонтовані внутрішні механізми регуляції взаємодії між людиною і природою, оптимізації міжособистісних стосунків. Феміністський тип культури вимагав від людей терпимості, співчуття і співпереживання – всього того, що охоплюється поняттям духовності. А ставлячись, як до власної, до природи іншої людини, особистість лише й може ставитись і до оточуючої природи, як до свого неорганічного тіла.

Людина в Україні жила природою, вона зливалась із нею у фольклорних образах («дівчина-калина», «дівчина-рожа», «дівчина-голубка», «козаченько-явір», «козак-сокіл», «парубок-дуб», «діти-голуб'ята»), вона молилась до неї в язичництві, коли предметами обожнювання і релігійного поклоніння ставали прості природні об'єкти й атмосферні явища. І якщо в певний час все це зникло, змінилося і було спотворене, то в цьому необхідно вбачати не вину, а

біду – біду, зумовлену надзвичайною відкритістю і відвертістю, тими прекрасними людськими якостями, для яких ще не настав час. Знаходячись у ворожому соціальному середовищі, нація не може керуватися природними інстинктами для виживання, – вона повинна бути не максимально, а оптимально світовідкритою. Вона повинна зосередитись на формуванні екології людини, на плеканні цілісної особистості як клітини тіла етносу. І тільки після цього настане час, щоб гоїти рани, нанесені «дітьми нерозумними» Матері-Природі.

І тому цілком зрозумілим є намагання держави виробити у кожного громадянина теперішнього суспільства розуміння особистої відповідальності, необхідності активної участі у вирішенні екологічних проблем. Під екологічною освітою сьогодні розуміється система навчання і виховання, яка допомагає людині усвідомити себе в навколишньому світі і зрозуміти основні правила, які забезпечують можливість існування людства і конкретного етносу як його частини на сучасному етапі і в майбутньому, вміння узгоджувати свої дії з логікою самої природи.

У розвинутих європейських правових державах екологічна освіта спрямована на індивідуальний розвиток особистості, задоволення її потреб, інтересів, зміцнення фізичного здоров'я і духовного стану, – тобто пріоритет було надано окремій особі на забезпечення її прав, певної життєвої позиції.

Екологічна підготовка в багатьох країнах здійснюється в системі формальної і неформальної освіти. До першої належать усі види освітніх закладів (школи, гімназії, коледжі, університети). До другої – установи, що забезпечують екологічну підготовку на громадянських засадах (громадські рухи, клуби, фонди, засоби масової інформації).

Основною метою екологічної освіти є формування культури поведінки у навколишньому середовищі й відповідного ставлення до нього. Сюди належать інтеграція природніх і суспільно-гуманітарних знань як фактора виховання екологічної культури, формування екологічної свідомості та мислення, виховання у зростаючого покоління відповідального ставлення до навколишнього середовища.

При цьому використовуються система різноманітних способів і засобів навчання. До найбільш важливих позицій цієї системи належать: вироблення комплексу взаємопов'язаних мотивів дбайливого ставлення до природи; активізація методів пізнання складних причинно-наслідкових зв'язків реального світу; розвиток навичок самостійності, творчості та ініціативи в навчальній і практичній діяльності; впровадження в різні форми організації навчального процесу екологічних знань; використання системи засобів навчання, що оптимально відповідають цілям і змісту екологічної освіти

і виховання; розумне поєднання різних джерел інформації, узгоджений вплив вищої школи і соціально-виробничих умов на розвиток екологічної культури. Крім того, необхідно це все втілити у різноманітні методи, форми і засоби – індивідуальні бесіди, диспути, рольову гру, досліди і практикум.

На основі цього можна виділити такі основні завдання екологічного виховання:

- засвоєння провідних ідей, основних екологічних понять та законів, на базі яких досягається оптимальний вплив людини на природу;
- розуміння цінностей природи як одного з основних чинників розвитку виробництва і культури;
- оволодіння прикладними знаннями, практичними вміннями і навичками раціонального природокористування;
- розвиток здатності оцінювати стан навколишнього середовища;
- приймати обґрунтовані рішення щодо його поліпшення;
- свідоме дотримання норм впливу на природу не припускає нанесення до шкоди, забруднення або руйнування природного середовища;
- розвиток духовної потреби людини у спілкуванні з природою, прагнення до пізнання її закономірностей;
- активізація діяльності, спрямованої на покращення природного середовища, пропаганда природоохоронних ідей;
- ретельне вивчення навколишнього середовища;
- аналіз усіх змін, які можуть виникнути в екосистемах, вибрати оптимальне з екологічного погляду рішення.

Для вирішення усіх цих завдань необхідно опиратись на такі принципові дидактичні положення: процес відповідального ставлення до природного середовища розглядається як складова частина принципу виховуючого навчання; в цьому процесі враховується взаємозв'язок глобального, національного та красзнавчого підходів, а також єдність інтелектуального й емоційного сприйняття довкілля і цілеспрямованої практичної діяльності з його покращання, вихідні принципи системності, неперервності та міждисциплінарності екологічного виховання.

1.12. Виховання відповідального ставлення студентської молоді до здорового способу життя.

Формування фізичної і валеологічної культури

Соціально-психологічні та психофізичні особливості студентів.

Ефективне управління процесом навчання і виховання студентів неможливе без достатньо повного уявлення про об'єкт і суб'єкт педагогічної діяльності, про

його соціальні і психофізіологічні риси – це мусить чітко усвідомлювати куратор. Студент як особистість характеризується наявністю таких компонентів:

Соціальний – який виявляється в особистості студента завдяки його долученню до студентського середовища, виконання функцій, передбачених процесом виховання і навчання у вищому навчальному закладі.

Психологічний – який є єдністю психічних процесів, станів і властивостей особистості. Головне в ньому – психічні властивості (спрямованість, темперамент, характер, здібності тощо), від яких залежить перебіг психічних процесів.

Біологічний – охоплює тип вищої нервової діяльності, будову аналізаторів, функціональний стан, фізичне здоров'я тощо. Біологічний компонент в основному зумовлений генетично, але в певних межах змінюється під впливом умов життя і цілеспрямованого виховання та самовиховання.

Студентський вік характеризується інтенсивною роботою з формування своєї особистості, вироблення стилю поведінки. Це час, коли молоді люди займаються пошуком відповідей на різні морально-етичні, естетичні, наукові, загально-культурні, політичні та інші питання. Це період найбільш активного оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини, у тому числі – громадянські, загально політичні, професійно-трудо-ві. Із студентським віком пов'язаний початок робочої біографії і створення сім'ї. У цей час молодь найбільше проявляє себе у творчій діяльності – художній, технічній, науковій, спортивній. Пошук свого покликання поєднується з недосвідченістю, імпульсивністю, переоцінкою своїх сил і, у зв'язку з цим, розчаруваннями при зустрічі із труднощами.

Відомо, що «людина» – категорія біологічна, «особистість» – соціальна. Ці два поняття неподільні. Коли ми оперуємо тим чи іншим із них, то вкладаємо у нього сумарний зміст. Кожна людина є носієм цих двох понять, правда, тією чи іншою мірою, внесок у загальну суму неоднозначний. Однак, при цьому кожна особистість – це «людина», оскільки вже народилася нею, але не будь-яка людина – «особистість», бо нею не народжуються, а стають.

Найбільш важливою ознакою студентського віку є самопізнання. Це перша ознака активності особистості, що розвивається: не пізнавши себе, не співставивши з іншими, людина не здатна до самооцінки. Самопізнання виявляється у бажанні пізнати «хто є я» – на фоні «хто є хто».

Оцінка самого себе проходить за трьома основними напрямками:

- *студент порівнює себе з ідеалом*: дається самооцінка на фоні досягнутих результатів і співставляється думка про самого себе з думкою старших людей, друзів, товаришів;

- *самоствердження* виявляється в яскравій потребі зайняти певну позицію в групі, компанії, через неповне усвідомлення, а тому бажання за будь-яку ціну звернути на себе увагу оригінальністю поведінки, через негативізм, сміливість прямолінійних тверджень;
- *самостійність* виявляється у прагненні випробувати свої сили, характер, що ставить студента перед необхідністю виконувати самостійно дії у складних ситуаціях. Він може болісно реагувати на дії тих, хто загрожує його самостійності;
- *самовизначення* пов'язане з пошуком свого ідеалу, визначенням для себе соціальних цінностей, життєвого покликання, вибором професії, створенням сім'ї. У студентському віці швидко розвиваються схильності, здібності;
- *максималізм*, властивий більшості студентів молодших курсів, виявляється у спробі зробити більше, ніж реально можливо – діяти за принципом «все або нічого», що досить часто заважає оцінити свої справжні можливості;
- *колективізм* виявляється у потребі дружнього співіснування, в підтримці, що є особливою рисою студентства. На практиці мають місце випадки помилкового розуміння колективізму: неправдива товариськість, груповий егоїзм тощо.
- *самовиховання* виявляється у самостійному плануванні режиму дня, засобів навчального процесу тощо. Продумана і цілеспрямована виховна робота обов'язково скеровує зустрічний процес — самовиховання.

Основу «психологічного портрету» особистості студента вищого навчального закладу III-IV рівня акредитації можуть складати щонайменше 11 «стержневих якостей»:

- Сила «Я»
- Цілеспрямованість
- Ініціативність
- Оптимізм
- Лідерство
- Страх
- Доброта
- Товариськість
- Здатність до зусиль
- Егоїзм
- Агресивність

Такий «психологічний портрет» особистості студента в певному розумінні є об'єктом педагогічної діяльності куратора групи, а «стержневі якості» – його вихідні координати.

Якщо використовувати фізичне навантаження як своєрідний спрямовуючий сигнал для психологічного статусу особистості, можна розраховувати на збільшення абсолютних значень психологічних якостей. «Опорні» якості особистості чітко виражені у студентів-спортсменів, (зокрема, у стрільців з лука, гімнасток, плавців, альпіністів-скалелазів, – особливо ті з-поміж властивостей, що мають вольове спрямування). Це доцільно використовувати куратору групи як спрямовуючий вплив для корекції окремих штрихів «психологічного портрету» студента під час проведення туристичних походів, масових оздоровчо-фізкультурних заходів, сходжень у гори Карпати, наприклад на Говерлу і т.ін. Профіль «психологічного портрету» студента, який не займається спортом, має менш рельєфний, згладжений характер, що відображається на невисоких виявах цілеспрямованості, ініціативності, здатності до зусиль, сили «Я», лідерства і безстрашності.

Цей період у студентів характеризується «піками» дозування фізіологічних процесів (максимальна реактивність організму, оптимальний рівень артеріального тиску, насичення крові киснем). Енергетичні витрати складають 32-24 ккал/кг. Відбувається формування сили м'язів, швидкості, гнучкості, спритності та інших показників, що вказують на необхідність керування процесом становлення функцій організму засобами фізичної культури. До 18-20 років завершується формування вегетативних функцій і досягається високий рівень їх взаємодії. Витривалість складає 85% від величини цього показника у дорослих осіб. У цьому віковому діапазоні організм зберігає водночас високу працездатність, загальний високий рівень функціональної активності. Отже, студентський період можна назвати кінцевим етапом поступового розвитку психофізіологічних і рухових можливостей організму.

Фізична культура, фізичне виховання і спорт виступає як необхідна частина здорового способу життя студентів. Оздоровчо-фізкультурна і спортивно-масова діяльність є одним із ефективних механізмів злиття громадського і особистого інтересів, формування суспільно необхідних індивідуальних потреб. Фізична культура є сферою масової самодіяльності, важливим фактором становлення активної життєвої позиції, оскільки соціальна активність, яка розвивається на її основі, переноситься на інші сфери життєдіяльності – соціально-політичну, навчальну, трудову. Куратор повинен знати, що у студентів, які систематично займаються фізичною культурою і спортом,

виробляється дидактична адаптація – підвищення рівня логічної та інтелектуальної готовності студента до особливостей навчання. Низький рівень цієї готовності призводить до швидкої психічної втоми, ослаблення пам'яті, мислення тощо. Підтвердженням цього є дані опитування студентів 1-х курсів, які характеризують основні причини проблем навчання:

- необхідність організувати самостійну роботу – 31% опитаних;
- зміна контролю за успішністю – 28,3%;
- зміна системи – 16,1 %;
- перехід на лекційні форми навчання – 15,9%;
- необхідність конспектувати лекції – 8,7%.

Серед засобів адаптації значне місце належить фізичним вправам. Успішність дидактичної адаптації забезпечується такою організацією життєдіяльності, яка сприяє становленню здорового способу життя, збереженню соціального та психічного здоров'я. Повною мірою це стосується і формування професійної працездатності студентів, оздоровлення умов навчальної праці, регулювання психоемоційного стану і керування ним. Пізнавальна активність студентів розвивається засобами фізичної культури і спорту через вдосконалення відчуттів, сприйняття інформації, уваги, пам'яті тощо.

Фізичне самовдосконалення людини, її уважне ставлення до свого організму, до своєї краси, здоров'я свого тіла є досить важливим елементом безперервного виховного процесу студентів. Арістотель назвав фізичну красу людини її найкращим рекомендаційним листом. Найкращим способом збереження краси та зміцнення здоров'я є фізичні вправи. Для збереження та зміцнення здоров'я, високого рівня працездатності людина щоденно повинна витратити тільки на роботу м'язів як мінімум 1200 ккал. На процес формування здоров'я студента найбільше впливають (основні фактори приймаємо за 100%):

- заняття фізвихованням і спортом – і 5-30%;
- сон – 24-30%;
- харчування – 10-16%;
- інші фактори – 24-54%.

Кураторові групи у своїй роботі зі студентами необхідно загострювати їх увагу саме на цьому, проводити постійні бесіди щодо їх відношення до власного здоров'я. Нерідко студенти порушують елементарні правила гігієни, режиму харчування, сну. Зокрема, за даними нашого опитування 27% студентів, що живуть у гуртожитку, ідуть на заняття без сніданку; 87% студентів, що живуть у гуртожитку, лягають стати пізно (1-2 година ночі). Таким чином працездатність знижується на 7-18%, порівняно з нормальним сном.

До 59% студентів починають самопідготовку в період від 20:00 до 24:00. 62% студентів бувають на свіжому повітрі менше 30 хв. в день, 29% – до 1-єї год, коли фізіологічна норма становить 2 год в день. Різні загартовуючі процедури проводять тільки 2% студентів. Тому спалахи інфекційних захворювань в осінньо-зимовий та зимово-весняний період охоплюють до 80% студентів.

Працездатність студентів протягом навчального дня має три періоди: *впрацьовування, стабілізацію і втому.*

Заняття фізичними вправами з невеликим навантаженнями у період *впрацьовування* (на початку навчального дня студента) забезпечує короткочасне (на 1,5-2 год) підвищення працездатності і підтримує її на підвищеному рівні протягом 4-6 год.

Заняття з навантаженнями середньої інтенсивності забезпечують найбільше піднесення рівня працездатності до кінця навчального дня, у тому числі і час самопідготовки. Протягом тижня позитивна післядія таких занять зберігається протягом 2-3 днів.

Заняття з великою інтенсивністю навантажень у безпосередньому періоді післядії (до 1 години) незначною мірою підвищує рівень розумової працездатності. У наступні години навчальної праці вона знижується до 70-90%. Лише через 8-10 годин її рівень повертається до вихідного показника. Негативна віддалена післядія таких навантажень зберігається протягом 3-4 днів. Лише в кінці тижня досягається відновлення працездатності. Кураторам груп необхідно враховувати наведені факти для проведення виховної роботи зі студентами, особливо при плануванні активного відпочинку із застосуванням фізичних вправ.

Перелік оздоровчо-рекреаційних заходів під час екзаменаційної сесії

Пропонуємо декілька варіантів проведення індивідуальних або групових занять у період екзаменаційної сесії, кожен з яких ефективно впливає на працездатність і психоемоційний стан студентів.

1-й варіант. Заняття проводяться раз на тиждень після складання іспитів. Тривалість – 90 хв. Зміст – плавання, спортивні ігри, легкоатлетичні і загальнорозвиваючі вправи помірної інтенсивності.

2-й варіант. Два заняття на тиждень по 45 хв з такою структурою: вправи на увагу – 5 хв, загальнорозвиваючі – 10 хв, рухливі і спортивні ігри – 25 хв, дихальні вправи – 5 хв.

3-й варіант. Два заняття на тиждень по 45 хв, при можливості після іспиту. Зміст – загальнорозвиваючі вправи, різноманітні двосторонні та рухливі ігри, які вибирають самі студенти. Заняття доповнюються щоденною ранковою гігієнічною гімнастикою, а також 55-60 хв навчальної праці – фізкультурною паузою 5-10 хв.

4-й варіант. Щоденні заняття – 60-70 хв помірної інтенсивності, які включають плавання, міні-футбол, повільний біг, загальнорозвиваючі вправи. Після кожного іспиту тривалість занять збільшується до 120 хв. Крім того, через кожні 2 години розумової праці виконується комплекс фізичних вправ 10 хв.

5-й варіант. Відрізняється комплексною організацією здорового способу життя студентів в екзаменаційний період. Його зміст охоплює чітку регламентацію сну, харчування, самопідготовки, перебування на свіжому повітрі не менше як 2 години на день. Активність визначається виконанням 15-20 хвилинної ранкової гігієнічної гімнастики на повітрі, фізкультурними паузами після 1,5-2 годин розумової праці, прогулянками на повітрі по 45-60 хв після 3,5-4,5 годин навчальної праці в першій половині дня і після 3,5-4 годин розумової праці – в другій половині дня. За бажанням студентів друга прогулянка може замінюватись іграми з м'ячем.

Спортивні і рухливі ігри, що використовуються у всіх варіантах, не повинні мати високоефективного суперницького характеру.

1.13. Військово-патріотичне виховання студентської молоді

Військово-патріотичне виховання студентської молоді є невід'ємною складовою частиною відновлення української державності. Історія свідчить, що український народ завжди вимогливо ставився до військово-патріотичного виховання юнацтва. У період визвольних змагань найбільш передові постаті нашої історії вели широку пропагандистсько-роз'яснювальну роботу серед населення, в першу чергу – серед молоді. Вони закликали плекати духовні та фізичні сили для майбутньої боротьби. Серед вимог, що ставились до юнацтва, вказувалось, що кожний юнак повинен володіти навичками самооборони, мати достатній вишкіл, бути здатним відстоювати свободу і незалежність свого народу.

За останнє десятиріччя робота з військово-патріотичного виховання молоді в нашій державі довгий час майже не проводилась. Були забуті важливі уроки історії. Подібно до того як після проголошення Четвертого Універсалу Центральної Ради УНР 22-24 січня 1918 року про повну суверенність, самостійність і незалежність держави українського народу, чотирьохсоттисячна регулярна українська армія була знищена як високоорганізована боездатна державна структура. І тепер українська армія виявилась недієздатною, коли Українська незалежна держава зіткнулась з початком російської окупації Кримського півострова та донецької землі у 2014 році. І тільки опинившись віч-на-віч із загарбником українського народу і в пер-

шу чергу – в душах молодих її представників, чітко окреслилося незаперечне почуття справжнього патріотизму, продиктоване необхідністю реальної протидії ворогу у складній історичній ситуації.

Зрештою, довгий час, серед частини української молоді домінувало чітко виражене небажання служити в лавах Збройних Сил України.

Виходячи із сучасної соціально-економічної і політичної ситуації, головним завданням військово-патріотичного виховання і надалі є цілеспрямоване формування у студентської молоді системи ціннісних орієнтирів, поглядів, переконань та ідеалів, в основі яких лежить християнська мораль і патріотизм – любов до своєї Батьківщини, до свого народу, почуття гордості і національної свідомості. Законом «Про Збройні Сили України» визначено, що військово-патріотичне виховання молоді повинно проводитись на основі національних та історичних традицій народу України. Воно повинно базуватись на ідейно-теоретичних засадах державної незалежності, історії України і її війська, традиціях та культурі українського народу

В основу методології військово-патріотичного виховання медичного вишу студентської молоді також повинні бути покладені гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості молодої людини, турботи про її духовний і фізичний розвиток. Повинні бути враховані численні фактори соціально-економічного і соціально-політичного характеру, які виявляють значний вплив на формування світогляду і соціального досвіду сучасної молоді. «Духовне виховання української молоді повинно опиратися на наукові основи індивідуальної та збірної психології українського народу», сказано у резолюції Першого українського педагогічного конгресу. Домінантою системи виховання повинно стати глибоке знання і застосування основних положень національної етнопсихології у поєднанні з особливостями соціально-економічної і військово-політичної обстановки сьогодення. Методи військово-патріотичного виховання повинні обов'язково враховувати ментальність народу України, ідею незалежної цілісності її кордонів, опиратись на духовну єдність українця в цілому.

Безпосередня реальна воєнна загроза Україні у вигляді неприхованих намірів окремої держави сусіда не тільки дестабілізує обстановку в Європі, але й позбавляє Україну частини її суверенних територій, – усе це робить важливим вміння виховувати у молодих людях справжніх українців, які не просто трудяться для процвітання рідної землі, але й готові будь-якої миті віддати заради неї найдорожче – власне життя. Що стосується студентів вищого медичного навчального закладу, то їм у першу чергу доведеться дбати не тільки про своє власне життя, ала й про фізичне та духовне здоров'я нинішніх, вчорашніх і майбутніх захисників України.

Україна тільки почала процес інтеграції в європейські політико-економічні структури і тому у справі своєї воєнної безпеки може покладатися лише на власні Збройні Сили. Саме вони зараз виступають надійним гарантом незалежності і територіальної цілісності нашої держави.

Патріотичне виховання студентів повинно проводитись щоденно і повсякчасно, не тільки на виховних годинах або під час проведення урочистостей. Воно повинно бути властиве кожному практичному заняттю, семінару, лекції, під час формального і неформального спілкування професорсько-викладацького складу університету з молоддю. Одними з найпоширеніших форм військово-патріотичної роботи є бесіда і зустрічі. Тематика бесід військово-патріотичного спрямування може бути найрізноманітнішою, але найбільш ефективними є не просто зустрічі, але й зустрічі з героями АТО, розповіді про героїчне минуле українського народу (наприклад героїв Крут). Під час таких заходів необхідно вміло, змістовно, цікаво, спираючись на конкретні факти і події і розповідати про визвольні змагання українського народу і проводити реальні аналогії із сучасністю. Головне при цьому, щоб слухачі були активними. Події, що відбувалися впродовж століть на теренах України і сьогодні повинні бути правильно кваліфіковані викладачем і правильно осмислені студентами.

Звичайно, кожен має право на власні погляди, проте сучасна молодь повинна бачити зерна правди у наукових творах українських істориків і вміти оцінювати сучасні події. Військово-патріотичне виховання – це не тільки справа військових. Це наша загальна справа, якщо ми хочемо виховати не тільки висококваліфікованих спеціалістів, і національно свідомих патріотів, захисників незалежної України. Військово-патріотичну виховну роботу повинні проводити здібні викладачі-педагоги, які мають достатній досвід не тільки наукової, викладацької, а що найголовніше – педагогічної роботи зі студентською молоддю. Цю роботу повинні проводити люди, у яких морально-етична поведінка і навіть зовнішній вигляд повинні бути бездоганними.

Високоєфективною формою військово-патріотичного виховання є відвідування історико-героїчних місць бойової слави українського народу. Їх немало поблизу Львова: можна відвідати гору Маківку Сколівського району, с.Зашків, звідки родом Євген Коновалець, село Пляшева під Берестечком, де відбулась історична битва українського козацтва з польськими поневоловачами та інші.

Слід широко залучати до виховної роботи учасників бойових дій АТО. Адже молодь повинна знати тих, хто грудьми став проти окупанта, кому вони зобов'язані своїм життям.

Звичайно, наша молодь має виховуватись і на нашій далекій історії, яку творили Богдан Хмельницький, Михайло Грушевський та інші славетні діячі України. Їх імена не можна викреслити з нашої історії. Молодь повинна пишатися подвигом своїх пращурів, а обов'язок кураторів – прищепити молоді почуття поваги, глибокої вдячності до них. «В душі героїзму мусимо виховувати нашу молодь, бо від неї, в першу чергу, залежить майбутнє України», – говорив великий патріот України і педагог Григорій Ващенко.

З 1991 року в Україні створене Товариство сприяння обороні України (ТСОУ), одним із головних завдань якого є саме військово-патріотичне виховання молоді. Необхідно активізувати роботу осередку ТСОУ в нашому університеті, широко залучати студентів до військово-прикладних видів спорту, парашутного, стрілецького та інших.

Як одна із форм військово-патріотичного виховання молоді, має значення і наочна агітація. Правильно, з художнім смаком оформлені стенди, панно, картини художників та інші наочно-агітаційні засоби, що висвітлюють подвиги героїв АТО, які пропагують Збройні Сили України, де потрібні дійсно сильні і здорові чоловіки, – можуть бути використані як ефективна форма військово-патріотичного виховання.

Не можна відкидати як форму військово-патріотичного виховання і художню самодіяльність студентів. Вона повинна бути керованою та цілеспрямованою, в різноманітних художніх формах нести військово-патріотичне навантаження. Відвідування студентами військових частин, полігонів, військових шпиталів з концертами художньої самодіяльності, організація зустрічей з пораненими та героями АТО – достатньо ефективна форма військово-патріотичного виховання.

Військово-патріотичне виховання нерозривно пов'язане з утвердженням принципів загальнолюдської моралі, правди, справедливості, працелюбності, чесності, виховання поваги до Конституції, державної символіки, формування у студентської молоді добрих товариських стосунків, поваги один до одного.

Методи і форми військово-патріотичного виховання повинні бути сфокусовані на виконання основного завдання – утвердження в свідомості нашої студентської молоді думки про те, що вона є плоть від плоті української землі, українського народу, нації і держави. Від стану військово-патріотичного виховання сьогоденної молоді значною мірою залежить і майбутня доля України, її державність, самостійність, незалежність, соборність, матеріальний і духовний добробут українського народу, його фізичне і моральне здоров'я.

Розділ II. ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Структура управління (можливо керування або керівництва, бо нагадує росіянізм) виховною роботою.

З метою національно та громадянського становлення студентів необхідно створити цілісну систему гуманітарної освіти та виховання. Для цього у вищих навчальних закладах призначається *проректор з науково-педагогічної роботи*. У функціональні обов'язки проректора входять:

- організація виховної роботи у ВНЗ;
- планування та керівництво виховним процесом у ВНЗ;
- контроль за змістом та якістю виховного процесу;
- впровадження нових форм виховання студентської молоді;
- контроль за змістом соціально-гуманітарних дисциплін;
- організація позанавчальної виховної роботи в т.ч. у студентських гуртожитках;
- формування річного плану виховної роботи у ВНЗ;
- організація конференцій, нарад, семінарів з виховної роботи у ВНЗ;
- організація постійно діючого семінару наставників академічних груп, голів студентських рад.

Для організації виховної роботи на факультеті призначається *заступник декана*, в обов'язки якого входять:

- організація, планування і контроль виховної роботи на факультеті;
- організація позанавчальної виховної роботи, в т.ч. у студентських гуртожитках, організаційна підтримка діяльності студентської ради гуртожитку;
- формування факультетського річного плану виховної роботи;
- керівництво радою кураторів факультету;
- організаційна підтримка діяльності студентського самоврядування, студентських громадських організацій, участі студентів факультету в гуртках художньої самодіяльності, групах спортивного вдосконалення, клубах та об'єднаннях за інтересами, фестивалях художньої самодіяльності, інших формах культурного дозвілля;
- організація семінарів, нарад з виховної роботи на факультеті.

Виховну роботу на кафедрі очолює *заступник завідувача кафедри з виховної роботи*, в обов'язки якого входять:

- організація, планування, реалізація планів і контроль виховної роботи кафедри, в тому числі кураторів академічних груп;

- формування кафедрального річного плану виховної роботи;
- організація слухання звітів кураторів академічних груп на засіданні кафедри;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення виховної роботи та надання їх заступнику декана з виховної роботи;
- естетичне оформлення кафедральних стендів з навчально-виховної роботи;
- рекомендація кандидатур кращих кураторів академічних груп для відзначення на рівні факультету, ВНЗ;
- організація кафедральних виховних заходів (зустрічей, бесід, диспутів, вечорів, екскурсій).

Виховну роботу в академічній групі проводить *куратор*.

Куратори академічних груп призначаються на всіх курсах для допомоги студентам призвичаїтися до умов та вимог життя навчального закладу і на весь період навчання у ВНЗ. Роль кураторів на старших курсах виконують викладачі головних кафедр, на яких студенти виконують курсові і дипломні проекти, проводять науково-дослідну роботу. Кандидатури кураторів академічних груп рекомендують кафедри, узгодивши їх з заступниками деканів з виховної роботи.

Робота кураторів академічних груп вноситься в їх індивідуальний план.

Куратор академічної групи складає робочий план на семестр або на рік, який затверджує завідувач кафедри. У ньому вказується, зокрема, тематика інформаційних та виховних годин. Ці виховні години у першому семестрі для першокурсників можуть бути використані для реалізації програми адаптаційного курсу.

На підставі плану виховної роботи ВНЗ і робочих планів кураторів заступник декана з виховної роботи складає робочий план виховної роботи факультету, який і затверджує декан.

Для ознайомлення кураторів з новою парадигмою виховання, підвищення їх психологічно-педагогічної культури, оволодіння методикою вивчення особистості студентів і проведення інформаційних та виховних годин, у ВНЗ організовується постійно діючий психолого-педагогічний семінар.

Для забезпечення системного, людинознавчого та особистісного підходів до організації виховного процесу з урахуванням традицій регіонів, специфіки ВНЗ, факультету, а також для науково-обґрунтованої, виваженого проведення виховної роботи у вищій школі можуть створюватися центри (лабораторії) соціологічних досліджень, групи соціологічного аналізу, творчі експериментальні групи.

2.2. Форми і шляхи реалізації виховної роботи

Форма виховної роботи – це спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців.

Уся освітня діяльність вищого навчального закладу має ґрунтуватися на принципі єдності навчання та виховання.

Зважаючи на це, виховна робота у різних її формах, що обирається науково-педагогічним і студентським колективами на основі системного, демократичного підходу, повинна здійснюватися двома основними шляхами:

- навчальний час;
- позанавчальний час.

Виховна робота у навчальний час

Керівництво вищого навчального закладу, весь його педагогічний колектив повинні домагатися того, щоб кожна лекція, лабораторне чи практичне заняття, а також інші види навчального процесу мали б виховну спрямованість. Особлива роль у виховній роботі зі студентами під час їх навчання мусить належати дисциплінам гуманітарного та соціально-економічного циклу як одному з найактивніших і дієвих виховних чинників. Вивчаючи філософію, історію України та культурологію, студенти опановують систему знань про сутність людини, природи, суспільства, про закономірності соціального поступу. Ці предмети є фундаментом світоглядно-філософської підготовки майбутнього фахівця. Предмети соціально-політичного циклу формують у студентів якості активного учасника політичного життя, суб'єкта державотворчого процесу. Вивчаючи історію України, історію української та світової культури, українознавство, українську мову за професійним спрямуванням та іноземні мови, студент усвідомлює хід історичного, політичного і культурного розвитку своєї Батьківщини у контексті світового поступу, формується як патріот, котрий вміє поважати історичні та культурні цінності інших народів, удосконалює свої вміння вільно висловлювати свої думки державною та іншими мовами світу, усвідомлює місце українців серед народів світу. Навчання повинно вестися тільки державною мовою.

Під час вивчення предметів еколого-природничого та економічного циклів формується культура екологічного мислення та поведінки особистості, дбайливе ставлення до природи та соціальних ресурсів, економічна свідомість майбутнього фахівця, прагнення до власного підприємництва.

Правова свідомість студентів формується у процесі вивчення основ держави і права. Майбутній фахівець усвідомлює свої права і обов'язки в контексті міжнародних правових документів.

У процесі вивчення етики та естетики формується моральна культура особистості, розвивається любов до прекрасного та художньо-естетичні здібності, виробляються правила культури поведінки.

Заняття з фізичного виховання виробляють у студента навички здорового способу життя, прагнення до зміцнення особистого здоров'я.

Під час викладання професійних дисциплін, які формують спеціаліста відповідного фаху, слід наголошувати на внеску українських учених у розвиток вітчизняної та світової науки, на подвижницькому житті багатьох з них на благо рідного народу, що повинно формувати у студентської молоді почуття високого громадянського та патріотичного обов'язку.

Інформаційні та виховні години, введені у розклад навчальних занять, є важливою формою національно-громадянського виховання студентів, яка спонукає їх стежити за розвитком державотворчих процесів в Україні, подіями міжнародного життя, за найважливішими досягненнями в галузі культури, науки, мистецтва, техніки, спорту. Ці заняття готують студентів до громадсько-політичної діяльності, сприяють формуванню всієї гами цінностей сучасного національно-громадянського виховання.

Виховна робота у позанавчальний час

Охоплює комплекс різноманітних форм, дій та акцій виховного призначення, які здійснюються у вищому навчальному закладі згідно з його координаційним планом виховної роботи, який складається на навчальний рік на основі планів проректора з науково-педагогічної роботи. Невід'ємною складовою цього комплексу є виховна робота у різних формах, здійснювана під керівництвом кураторів академічних груп. Основними формами виховних заходів на рівні вищого навчального закладу або його факультетів є:

- відзначення державних свят та пам'ятних дат української історії, ювілеїв видатних політичних, громадських та культурних діячів України, професійних свят;
- проведення урочистих посвят першокурсників у студенти та випуск молодих спеціалістів;
- святкування днів закладу або його факультетів;
- проведення бесід, диспутів, заходів у форматі «запитання-відповіді», КВК, тематичних фольклорних фестин;
- проведення тематичних конкурсних вечорів патріотичного спрямування, оглядів-конкурсів художньої самодіяльності, розважальних тематичних вечорів, студентських спартакіад, козацьких забав тощо;
- організація виставок української писанки, української вишивки, творів самодіяльного образотворчого мистецтва;

- відзначення свят за народним та християнським календарем (Різдвяні свята, проводи зими, зустрічі весни, День матері, свято Івана Купала, День святого Миколая тощо).
- туристично-екскурсійна робота.

Куратори академічних груп сприяють залученню студентів своїх академічних груп до участі в усіх виховних заходах на рівні навчального закладу та факультетів і самі є їх активними співорганізаторами. Вони проводять виховну роботу в різних формах, головними з яких є:

- інформаційні години;
- студентський лекторій;
- екскурсії та туристичні походи;
- відвідування музеїв, театрів, виставок тощо;
- вечори відпочинку однієї або декількох груп;
- зустрічі з цікавими людьми,
- дискусійні клуби;
- індивідуальна робота зі студентами.

Важливим завданням куратора (особливо на молодших курсах) є інформаційне забезпечення взаємозв'язку між двома осередками виховання – сім'єю та академічною групою.

Виховний процес у гуртожитках планує студрада, узгоджуючи його з заступниками деканів з виховної роботи. Основними формами цієї роботи є:

- вивчення потреб і запитів мешканців гуртожитків та їх задоволення;
- проведення конкурсів на крашу кімнату, краший поверх і краший гуртожиток;
- створення умов для фізичного розвитку мешканців гуртожитку – обладнання тренажерних залів, ігрових кімнат і майданчиків, тенісних кортів тощо;
- створення у гуртожитках студентських світлиць, які повинні стати дієвими осередками виховної роботи зі студентами (проведення дискусій, бесід, «круглих столів» тощо).

Для задоволення духовних запитів студентів керівництво навчального закладу може дати згоду на діяльність студентських душпастирів традиційних в Україні християнських Церков згідно з Положенням про студентського душпастиря (п. 3.7).

Важливими чинниками національно-громадянського виховання студентів є їх участь у колективах художньої самодіяльності, спортивних секціях і групах здоров'я, а також у молодіжних громадських організаціях («Молода Просвіта», «Студентське братство», «Пласт» та ін.).

2.3. Класифікація форм виховної роботи (масові, групові, індивідуальні)

За класифікацією, в основу якої покладено кількість студентів, котрі беруть участь у виховному заході, форми виховної роботи поділяють на:

- масові фронтальні (більше ніж 1 студентська група);
- групові, гурткові (1 студентська група);
- індивідуальні (1 студент).

За методикою виховного впливу форми виховання поділяють на:

- словесні (інформація, збори, конференція, зустріч, усний журнал, газета, веб-сайт);
- практичні (похід, екскурсія, спартакіада, олімпіада, конкурс);
- наочні (музей, галерея, виставка творчості, стенд, книжкова виставка).

До *засобів виховання* відносять: книги, ЗМІ, мистецтво, слово науково-педагогічного працівника.

У вихованні студентів, розвитку їх творчих здібностей, формуванні необхідних майбутньому фахівцеві якостей важлива роль належить спеціально організованій позааудиторній виховній роботі. Форми її організації у вищому навчальному закладі можуть бути масові, групові та індивідуальні.

Масові фронтальні форми виховної роботи.

Особливістю масових форм виховної роботи є широка участь у ній студентів. До них належать святкування державних та релігійних свят, знаменних подій у житті вищого навчального закладу, проведення читачьких конференцій, тематичних вечорів, заходів у форматі «запитання-відповіді», тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

Утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій сприяє, наприклад, участь студентів у відзначенні Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та ін. Масовими є загально університетські вечори, присвячені Дню університету, Дню факультету, Дню студента, Дню науки тощо. Важливо, щоб такі заходи проходили в атмосфері особистої причетності до обговорюваних проблем, щоб студенти були організаторами й учасниками: запрошували гостей, готували виставки, демонстрували фільми.

Ефективною формою виховання студентської молоді є читачькі конференції. Шляхом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури студентській молоді прищеплюється інтерес до книги, формуються літе-

ратурно-естетичні смаки. Такі конференції проводять на матеріалі творчості одного або кількох авторів, творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної або наукової проблеми. Форма проведення для студентів першого курсу наближена до бесіди, під час якої студенти висловлюють своє ставлення до творів, читають напам'ять уривки, інсценують, переглядають фільми. Старшокурсники виступають з доповідями, повідомленнями, в яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора.

Заходи у форматі «запитання-відповіді» закликають до діалогу між фахівцями і студентами. На ці заходи запрошують спеціалістів із тих сфер діяльності, якими зацікавилися студенти.

Літературно-музичні вечори, культпоходи в театр ознайомлюють студентів із різними жанрами цих видів мистецтва, формують естетичні смаки, виховують патріотичні почуття.

Особливе місце у виховній роботі належить безпосереднім контактам студентів з цікавими людьми. Вони надають виховній роботі емоційного характеру, мають істотний вплив на патріотичні почуття студентів.

Групові форми виховної роботи.

Серед них найпоширеніші «круглі столи», гуртки за інтересами, обговорення радіо- і телепередач, новинок преси, акції милосердя, пошукова діяльність, екскурсії, походи, заочні подорожі та ін.

«Круглі столи» зазвичай збирають молодих людей, які не обмежуються власною думкою у пошуках істини. Тему визначають заздалегідь. Учасники демонструють свої знання з цієї теми й перспективи її розвитку. Наприклад, «Моральність наукових відкриттів», «Культура особистості і культура мовлення», «Духовний потенціал українців» тощо. «Круглі столи» сприяють розширенню кругозору, формуванню світогляду, загальнолюдських та національних цінностей.

Творчий потенціал студентів реалізовується в гуртках за інтересами, основними завданнями яких є: формування національно свідомого патріота-громадянина України; виховання фізично й морально здорової людини; усвідомлення моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм; формування естетичних смаків; створення атмосфери емоційної захищеності, любові; збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, звичаїв, обрядів свого народу і народів, що населяють Україну; вивчення мови й шанування культури, національної літератури, мистецтва, преси, радіо і телебачення. Популярними у вищих є гуртки народного і сучасного танцю, спортивні секції, фольклорні колективи, студії вокалу та художніх ремесел, театральні, поетичні клуби, клуби журналістів, фотоклуби та ін.

У виховній роботі ефективним є використання радіо- і телепередач, перегляд художніх фільмів. Наприклад, радіопередачі «Слово», «Контрольна з української», пізнавально-інформаційні, різноманітні науково-популярні програми слугують навчальним матеріалом і заохочують до творчо-пошукової роботи у різних галузях, до удосконалення мовної й мовленнєвої культури студентів. Популярні ток-шоу вітчизняних телеканалів («Я так думаю», «Подвійний доказ», «Свобода слова» тощо) дають змогу студентам диференціювати справжні і штучні ідеали, усвідомити загальнолюдські цінності, незмінні протягом тисячоліть.

У процесі виховної роботи доцільно практикувати обговорення публікацій з найпопулярніших видань, які приваблюють студентів своїми аналітичними матеріалами щодо політичної, економічної, культурної ситуації в Україні.

Формуванню національної свідомості, патріотичних почуттів студентської молоді сприяє їх активна участь у створенні університетських краєзнавчих музеїв, призначених для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури народу. Досвід переконує, що музеї при вищих навчальних закладах за умови їх правильної організації стають осередками освіти і виховання, забезпечують духовну єдність поколінь. Розмаїття експонатів дає студентам можливість зрозуміти багатство й щедрість душі минулих поколінь, їх прагнення до краси, збереження національних звичаїв та обрядів. Пошуково-краєзнавча діяльність студентів при створенні таких музеїв впливає на їхні внутрішні переконання, сприяє утвердженню патріотизму, оскільки дає змогу урізноманітнити напрями їхньої активної участі у громадському та науковому житті ВНЗ.

Ефективними виховними заходами є також історико-етнографічні експедиції з вивчення історії свого міста, села, області, краю та топоніміки цієї місцевості, дослідження історичних пам'яток, збирання предметів старовини, легенд, народних традицій, звичаїв тощо. Результатами такої роботи можуть бути наукові реферати, журнальні і газетні статті, доповіді, виступи на радіо і телебаченні, у дискусійних клубах тощо.

Еколого-краєзнавча діяльність (подорожі, екологічні табори, товариства) дає змогу студентам виявляти та миттєво реагувати на випадки варварського ставлення до природи, організовувати заходи, спрямовані на припинення хімічного забруднення земель, знищення зелених насаджень та ін.

Індивідуальна виховна робота.

Вона зумовлена індивідуальними особливостями студентів, через які *переломлюється (МОЖЕ пробивається)* будь-який виховний вплив на

особистість. Тому, щоб впливати на особистість, необхідно вивчити її індивідуальність. Важливо встановити довірливі, доброзичливі стосунки між викладачами і студентами. Цьому значною мірою сприяє авторитет викладача, його уміння швидко орієнтуватися в ситуації, передбачати наслідки своїх дій.

Виховна робота зі студентами здійснюється у двох напрямках:

- корекція відхилень у свідомості і поведінці окремих студентів шляхом створення спеціальних педагогічних ситуацій, які сприяють усуненню наявних в особистості студента негативних якостей (активізація прихованих почуттів, зміцнення віри у власні сили, паралельна педагогічна дія та ін.);
- спонукання студентів до раціонального використання вільного часу з метою всебічного розвитку своєї особистості, вдосконалення необхідних фахівцю якостей (консультування студентів щодо розумного використання вільного часу на самоосвіту, суспільну роботу, заняття фізкультурою і спортом, художньою і технічною творчістю тощо).

Збагаченню особистості студента сприяють такі форми самостійної роботи: читання художньої та спеціальної літератури, пошуки необхідної інформації через мережу Інтернет, перегляд відповідних телепередач і прослуховування радіопередач, конструювання, написання творів, заняття фотографією і кінорежисурою, колекціонування тощо. Завдання викладача в цьому плані – влаштувати зустрічі студентів з відповідними фахівцями для надання їм кваліфікованої допомоги.

Серед усіх названих форм виховання найдоступнішими є групові, оскільки не потребують особливих умов для організації і проведення, а також ефективні за умови кваліфікованого педагогічного керівництва. Основними вимогами до групових заходів є створення колективів, тобто людей, об'єднаних спільною метою (студентські групи, гуртки за інтересами та ін.) і соціально значущою спільною діяльністю (товариства, команди, спілки, об'єднання), що виховує почуття взаєморозуміння, взаємодії, взаємодопомоги, відповідальності.

Усі форми виховання взаємопов'язані та взаємозумовлені. Жодна з них не є універсальним засобом виховного впливу на особистість, формування її якостей, якою б досконалою не була. Тому педагог повинен володіти технологією їх використання і вміло поєднувати їх, враховуючи особливості кожного вихованця чи колективу загалом.

2.4. Методи виховної роботи

2.4.1. Класифікації методів виховання

Слово «метод» у перекладі з грецької мови означає шлях, спосіб. У педагогіці метод трактують як шлях або спосіб досягнення передбаченої виховної чи навчальної мети.

Метод виховання – це найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям.

Класифікація методів – це чітка система виховних впливів, інструментарій викладача, за допомогою якого можна здійснювати формування особистості.

Класифікація методів виховання впливає з логіки цілісного педагогічного процесу, необхідності безпосередньої організації всіх видів діяльності дітей, їх взаємин з педагогами і між собою, стимулювання самодіяльності та самоосвіти. За критерієм функціональності розрізняють такі групи методів виховання:

- методи формування свідомості;
- методи формування суспільної поведінки;
- методи стимулювання діяльності та поведінки;
- методи контролю й аналізу рівня вихованості.

2.4.2. Характеристика методів виховання

Бесіда – найпопулярніший метод виховання. Бесіда повинна спонукати студентів до роздумів, пошуків, висновків і переконань. Бесіди поділяють на *групові* та *індивідуальні, прогнозовані і непередбачувані* (бесіди експромтом). Особливу трудність для молодого викладача становлять індивідуальні бесіди. Вони часто проводяться у зв'язку з екстремальними ситуаціями і педагог діє експромтом. Ефективнішою буде запланована бесіда, до якої викладач підготувався.

Правила проведення індивідуальної бесіди:

- не намагатися говорити лише самому;
- стримувати себе, коли виникне бажання перервати розповідь студента;
- виявляти увагу до співбесідника, підкреслювати своє зацікавлення;
- спокійно реагувати на висловлювання студента навіть тоді, коли з ним не погоджуєтесь;
- стежити за основною думкою співбесідника, намагатися зрозуміти хід його думок.

Моделювання бесіди:

- 1 етап – мотиваційний, необхідно зацікавити студентів темою бесіди;
- 2 етап – викладач пропонує студентам матеріал для обговорення (випадок з життя, статтю, легенду тощо);
- 3 етап – діалог викладача і студентів;
- 4 етап – підведення підсумків, прикінцеве слово педагога.

Лекція – це розгорнутий і організований у доступній формі систематичний виклад суті певної проблеми. З виховною метою проводять навчальну лекцію, лекцію для учнів, батьків, колег. За допомогою методу лекції формують погляди і переконання студентів. Підготовка до лекції включає: формулювання теми, складання плану, вивчення літератури, написання конспекту, підготовка наочності.

Читаючи лекцію, можна використовувати різні методи логічного розгортання матеріалу (дедуктивний, індуктивний, проблемний, за аналогією, за контрастом, концентричний, ступінчастий, просторовий).

Різновидом лекції є повідомлення, яке часто буває інформаційно-популярного плану. Чи справило повідомлення вплив? Це можна встановити за такими ознаками. Якщо студенти бажають доповнити повідомлення фактами з власного досвіду, задають запитання, у студентів стан потрясіння – це говорить про позитивний результат. Вдалий виступ викладача залежить від його ораторської майстерності.

Дискусія. Ефективність виховання підвищується в результаті дискусійного підходу до розв’язання виховної проблеми, тому що колективна істина, яка з’являється в ході дискусії, перетворюється на переконання. За допомогою дискусії здійснюється групове обговорення проблеми з метою досягнення істини шляхом зіставлення різних думок.

Переваги дискусії:

- стимулює чітко формулювати свої думки;
- вчить діалогічному спілкуванню, колективному розв’язанню проблеми;
- сприяє активному засвоєнню знань;
- допомагає виявити власну позицію, порівняти різні точки зору, обмінятися досвідом;
- знання перетворюються на переконання.

Організація дискусії:

- збір інформації щодо певної проблематики;
- кількість учасників – не більше 15 осіб;
- розташування людей колом або підковою;

- обговорення проблеми;
- підведення підсумків.

Переконання – це вплив на розум і почуття людини чи групи людей, який охоплює раціональну і емоційну сторони, формує погляди. Формуються переконання в процесі засвоєння студентами знань. Переконання поділяються на наукові, філософські, естетичні, політичні, моральні. Переконувати можна словом і ділом, за допомогою бесіди або конкретного прикладу.

Вимоги до методу переконання:

- слід враховувати вік студентів, їх індивідуальні особливості;
- переконання повинно включати не тільки загальні принципи, правила, а й конкретні факти і приклади;
- переконуючи інших, викладач сам глибоко вірить у те, про що повідомляє, є авторитетом для студентів;
- відповідність інтелектуально-емоційного стану викладача і студента в момент їх взаємодії.

Навіювання (сугестія) – це психологічний вплив однієї особи на іншу чи на групу, розрахований на безперечне сприйняття слів, думок і волі. Основним засобом навіювання є слово. Несловесні фактори (жести, міміка) мають обмежені можливості.

Види навіювання:

- *Пряме педагогічне навіювання* це команда, наказ, настанова. Воно полягає в тому, що слово педагога зумовлює «виконавчу» поведінку студентів. Найчастіше воно використовується як заохочувальний засіб. Наприклад: «Ви повинні завжди бути чесними. Ви хороші студенти, і вчитися можете добре. Повірте у свої здібності, і легко здолаєте труднощі». Іноді педагоги висловлюють незадоволення, навіюючи студентам відчуття неповноцінності. Наприклад: «Я бачу, що Ви вже не зможете виправитись. Ви, як завжди, впертий, і говорите тільки дурниці».
- *Опосередковане педагогічне навіювання* також розраховане на безперечне прийняття інформації, але саме повідомлення подається не в наказовій формі, а у вигляді розповіді, опису чи натяку, які студенти сприймають і мають вплив на їхню поведінку.

Ефективність навіювання залежить від:

- особливостей викладача (вік, авторитет, зовнішній вигляд, привабливість, інтонація, міміка);
- особливостей студентів (вік, стать, критичність мислення).

Метод навіювання використовується здебільшого у вихованні дітей раннього віку. Молодші школярі легше піддаються навіюванню, ніж старші, дівчата – більше, ніж хлопці. Навіювання може здійснюватись як вербальними засобами (слово, інтонація, паузи), так і невербальними (міміка, пантоміміка, жести, оточуюча обстановка). Ефективній реалізації цього методу сприяє використання художніх образів, музики.

Метод прикладу. Народна мудрість каже: «Один добрий приклад кращий, ніж сто слів». Перекопувати людину можна на основі конкретного прикладу. Тому приклад є допоміжним до методу переконання. Мета застосування методу прикладу – добитися наслідування певних дій, яке посилюється самопереконанням і самонавіюванням.

Етапи наслідування: студент сприймає образ, у нього виникає бажання діяти так само; між прикладом і наслідуваними діями утворюється зв'язок; відбувається синтез наслідуваних і самостійних дій студента.

Приклади для наслідування поділяються на позитивні і негативні. Позитивні виховуючі приклади – це позитивні літературні герої, відомі люди сучасності, члени сім'ї, викладачі, друзі.

«Хорошому треба вчитись три роки, а поганому – однієї години досить» (Народна мудрість). Це прислів'я підкреслює думку про те, що вплив негативних прикладів дуже заразливий у процесі наслідування. Дію негативного прикладу порівнюють з хворобою, яка важко піддається лікуванню. Як протидіяти впливу негативного прикладу? Ізолювати студента від навколишнього середовища. Принизити авторитет прикладу, що негативно впливає. Відволікти вихованця, вивчити його мотивацію, передбачити поведінку. У вихованні використовуються і негативні приклади (алкоголізм, наркотична залежність тощо).

Характеристика методів формування досвіду поведінки.

Методи привчання і тренування. Досвід – це знання, уміння, навички, звички. Знання – це зафіксовані результати пізнавальної діяльності. Знання виражаються в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. Навички – це такі дії, які виконуються при частковій автоматизації їх елементів. Уміння – це використання своїх знань і навичок для досягнення мети.

З метою формування навичок використовують методи привчання і тренування – організацію планомірного і регулярного виконання певних дій з метою їх перетворення на звичні форми суспільної поведінки. Одна з причин того, що студенти не користуються знаннями і навичками у сфері виховання в повсякденному житті – те, що знання і навички не підкріплюються звичкою. Перехід навички у звичку досягається систе-

матичним повторенням її у певних умовах. Одним із засобів привчання до норм поведінки, вироблення звичок є режим дня. Звички, як і навички – це часткові автоматизовані дії. Проте, на відміну від навичок, вони не тільки створюють можливість виконання якоїсь дії, а й забезпечують сам факт її здійснення.

Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей, виявлення у них певних якостей. А.С. Макаренко вважав, що педагогічну вимогу варто поєднувати з повагою до вихованця.

Види педагогічних вимог:

- *Прямі педагогічні вимоги* висуваються рішучим тоном, що не визнає заперечень і в чіткому словесному формулюванні містять чітку, недвозначну вказівку відносно того, які дії і як їх повинні виконувати студенти.
- *Опосередковані педагогічні вимоги* відрізняються від прямих тим, що стимулом для зумовленої дії стає вже не стільки сама вимога, скільки спричинені нею психологічні фактори: переживання, інтереси, прагнення студентів.

Форми опосередкованих вимог: порада, прохання, довіра, недовір'я, схвалення, натяк, осуд, погроза.

Громадська думка – це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх спільної діяльності і спілкування та виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності. Громадська думка виступає і як метод, і як результат виховання. Цей метод застосував А.С. Макаренко, який вважав, що сила виховного впливу громадської думки залежить від рівня її сформованості. Роль громадської думки важлива і в сучасному педагогічному процесі.

До громадської думки варто звертатись:

- при виборі старости групи та інших членів активу;
- при заохоченні окремих членів колективу;
- при покаранні окремих членів колективу.

Слід враховувати, що на ефективність громадської думки впливає мікросередовище, макросередовище, думка окремої особистості.

Прогнозування – це передбачення на перспективу, яке виражається в проектуванні, моделюванні, плануванні виховного впливу. Основа методу прогнозування – це методика перспективних ліній А.С. Макаренка. Перспективи поділяють на близькі (на завтрашній день), середні (кілька місяців), далекі (на майбутнє).

Гра – це один з видів діяльності людини, який полягає у відтворенні дій і відносин між людьми. Застосовуються наступні ігри:

- ігри дозвілля (діти грають у них за власним бажанням);
- творчі (сюжетно-рольові, конструкторські, драматизація, гра-жарт, гра-розіграш);
- ігри з встановленими правилами (рухомі, хороводні, спортивно-змагальні, настільні).

Змагання – це метод стимулювання діяльності, який забезпечує відчуття товариської взаємодопомоги, облік і порівняння результатів спільної діяльності, заохочення її учасників. Використовуючи метод змагання, ми сприяємо розвитку здібностей, нахилів, таланту студентів. У процесі змагання виникають *позитивні і негативні емоційні реакції*: захоплення визнанням і радість з приводу успіхів інших, відвертий скептицизм, байдужість, заздрість.

Позитивний вплив змагання. Змагання організовує і згуртовує студентів, вони спільно переживають позитивні емоційні реакції. Негативний вплив – це розпад колективу через відсутність спільної боротьби за успіх, передачі досвіду, взаємодопомоги і співробітництва, «груповий егоїзм», негативні емоційні реакції.

Щоб змагання мало позитивний вплив:

- не слід нав'язувати студентам ідею змагання, варто дотримуватись демократичного підходу;
- змагання повинно пронизувати всі види діяльності студентів;
- студенти повинні брати участь у встановленні нагород для переможців, виробленні умов змагання;
- висвітлювати результати змагання щодня або поетапно;
- варто долучати студентів до обговорення результатів змагання та виявлення переможців.

Важливе значення мають мотиви, які спонукають студентів брати участь у змаганні. Якщо це прагнення за будь-яких обставин обігнати інших або матеріальних заохочень, то вони можуть привести до нездорового суперництва, породити явище «групового егоїзму», коли невдача іншого викликає не бажання допомогти, а зловтіху, радість від пріоритетності своєї групи. На жаль, це явище часто зустрічається в практиці виховної роботи. Змагання можна проводити у вигляді конкурсу, КВК, веселих стартів.

Змагання можуть носити *індивідуальний* та *колективний* характер. Змагання з конкретних показників успішності студентів вважається недоцільним, бо успішність пов'язана з інтелектуальними можливостями кожного. Індивідуальні змагання – це предметні олімпіади, конкурси творів, малюнк-

ків, виставки «Умілі руки», спортивні змагання тощо. Колективні змагання – це праця спільнотами, командні види спорту, колективні конкурси художньої самодіяльності. Підводячи підсумки, слід виділити і тих студентів, які відзначилися у змаганні, і тих, які не досягли успіху, але сумлінно брали в ньому участь. Це сприяє самовдосконаленню студентів.

Заохочення – це спосіб вираження суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності окремої особистості чи колективу.

Психологічний вплив заохочення полягає в тому, що учень відчуває задоволення, радість через те, що визнали, оцінили його старання, досягнення. Заохочення може пробуджувати віру в свої сили, викликати приплив енергії, гарний настрій, готовність до подальшої роботи. Метод заохочення слід використовувати обережно, адже він не завжди впливає позитивно.

Важлива об'єктивність заохочення. Авторитет заохочення знижується, якщо студент його не заслужив. Не підкріплене справжніми успіхами заохочення негативно впливає і на заохочуваних, і на оточуючих – незаслужена похвала підриває довіру до вчителя. Необ'єктивне заохочення призводить до конфліктів. Якщо заохочувати студента, який і так завжди в центрі уваги, він ставитиметься до заохочення байдуже. Студент, який зникнути непомітним, потребує схвалення.

Найпрестижнішим є громадське визнання. Тому заохочення має спиратись на громадську думку групи чи класу. Потрібно забезпечити гласність заохочення. Наприклад, про результати змагання слід повідомляти поетапно за допомогою радіо, газети, зборів. Похвальні листи, грамоти, медалі вручають публічно, в святковій атмосфері. Важливо, щоб група сприйняла нагороду одного студента як нагороду всієї групи.

Слід враховувати вікові особливості реакції студентів, учнів на заохочення. Із зменшенням віку людини її потреба в заохоченні зростає.

Є різні способи заохочення: схвалення – виражається короткою реплікою, яка показує що студент вчинив правильно; похвала – розгорнута оцінка з аналізом дій студента; нагорода – значне заохочення за особливі досягнення; доручення – цікаве за змістом завдання, свідчить про довір'я викладача; подяка; премія.

Покарання – це вплив на особистість, який виражає осуд її дій і вчинків, що суперечать нормам суспільної поведінки. Психологічний аспект покарання полягає в тому, що воно має викликати в студентів неприємні переживання, почуття сорому і вини. Повинно виникнути бажання не повторювати подібного. Лише справедливе покарання досягає мети. Покарання, яке принижує людську гідність, погіршує поведінку студента.

Методи самовиховання (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція).

Самовиховання – це систематична і послідовна усвідомлена діяльність, яка сприяє розвитку позитивних якостей особистості та подоланню негативних. Самовиховання починається в підлітковому віці. Студенти прагнуть розібратися в своїх вчинках, бажають бути схожими на дорослих, у них в цей період активно формується характер, напрацьовуються стійкі звички в поведінці. Самовиховання – це найвищий етап виховного процесу. Однак досвід показує, що формування особистості проходить успішно за умови поєднання виховання й самовиховання. Часто студенти прагнуть виховати волю, поліпшити стан свого здоров'я. Вони керуються програмою самовиховання, яку часто записують в особистих щоденниках. Самовихованням займалося багато видатних людей.

Основні прийоми самовиховання:

- самопереконання – це підбір аргументів і за їх допомогою переконання самого себе в правильності (чи неправильності) конкретного вчинку;
- самонавіювання використовується з метою подолання в собі страху, нерішучості, невпевненості у своїх силах;
- самопідбадьорювання використовується, коли людина розгубилася в складній ситуації, втратила віру у власні сили та можливості;
- самозаохочення корисне після подолання певних труднощів, виконання завдання;
- самоосуд;
- самопокарання;
- вправа;
- самопримус сприяє подоланню неорганізованості, небажання вчитись, лінощів;
- самоаналіз – це вміння проаналізувати та оцінити свій вчинок;
- «крок уперед» – щоденне планування своєї діяльності на наступний день;
- «оцінка прожитого дня» – щоденний аналіз прожитого дня;
- «правила поведінки» – контроль за дотриманням складених для себе правил поведінки;
- самозобов'язання – планування роботи над собою на певний період;
- самохарактеристика.

Самовиховання починається з самопізнання.

Самопізнання – це вивчення себе, виявлення своїх позитивних якостей, можливостей і задатків, які людина може розвинути. Це визначення спрямованості особистості, темпераменту, характеру, здібностей, пам'яті і т.д.

До *методів самопізнання* відносять: самоспостереження, самоаналіз, самоопитування, самоанкетування.

Самоусвідомлення – це усвідомлення себе як особистості і свого місця в суспільній діяльності. Процес самоусвідомлення відбувається через самоставлення, тобто самооцінку.

Методи самоусвідомлення: оцінка різних видів діяльності, самотестування, рангування.

Саморегуляція – це вміння особистості керувати станом свого здоров'я, емоціями, почуттями, психічним станом, діями, вчинками, поведінкою.

До *методів саморегуляції* відносять: самопідбадьорення, самопереконання, самонаказ, самонавіювання, самоорганізація, самоосвіта, самопрограмування, самообмеження, самокорекція, самозаспокоєння, самосхвалення, самозобов'язання.

Методи впливу на підсвідомість

Педагогічно доцільна самопрезентація – намагання викладача вплинути на враження, що формується в студентів про нього. Як відомо, необхідною умовою ефективності виховання є авторитетність педагога для вихованців. Для формування авторитету викладач має так будувати спілкування з студентами, щоб викликати в них позитивне ставлення: довіру, симпатію і повагу. Таким чином, йдеться про самопрезентацію викладача у педагогічному спілкуванні з метою сформуванню в студентів певне враження про себе.

Свідомо чи несвідомо кожен викладач прагне справити на студентів певне враження. Спостереження свідчать про існування як продуктивних, так і непродуктивних стратегій самопрезентації.

Деякі, наприклад, намагаються справити враження серйозної, суворої людини, інші орієнтуються на образ ділового, компетентного викладача, для якого головне – знання. Треті намагаються викликати в студентів симпатію і довіру, спілкуючись з ними на рівних, проявляючи поступливість і невимогливість.

Можна спостерігати наступні маніпулятивні стратегії самопрезентації, спрямовані на «купівлю» симпатії та визнання:

- підняття цінності студентів – їх позитивна оцінка (наприклад, у формі похвали);
- конформізм – демонстрування згоди з думками, поглядами і поведінкою студентів;

- позитивна самодемонстрація – показ себе у позитивному світі (описування своїх здібностей, талантів) або своєї готовності на значні жертви заради студентів;
- негативна самодемонстрація – створення враження про власну слабкість і безпомічність з метою викликати жалість у студентів.

Усі перераховані стратегії так чи інакше спрямовані на підвищення особистої привабливості викладача в очах студентів та здобуття контролю над їхньою поведінкою.

Якою ж має бути педагогічно доцільна самопрезентація викладача? Одряду необхідно зазначити, що універсальної, ефективної в усіх ситуаціях стратегії самопрезентації не існує. Викладач обов'язково повинен враховувати вікові особливості студентів, з якими спілкується.

По-різному слід демонструвати себе у спілкуванні з першокурсниками, старшокурсниками, студентами-заочниками. Можна виділити лише найбільш загальні вимоги до самопрезентації викладача:

1) проявляти зацікавлене, доброзичливе, чуйне ставлення до студентів, готовність зрозуміти їх точку зору;

2) демонструвати ґрунтовні знання і професійну компетентність, цікаво викладати навчальний матеріал;

3) бути вимогливим і справедливим у стосунках з студентами. В основі педагогічного спілкування повинна лежати чітка, послідовна система вимог до вихованців, а не безформний підхід, який нерідко приховується за привабливими гаслами забезпечення особистісної свободи, простору для ініціативи і самореалізації особистості. Надмірна директивність, репресивність та регламентація у вихованні, як і всюдозволеність, однаково завдають шкоди особистісному розвитку студента, призводять до антисоціальної й агресивної поведінки, особливо у підлітковому і юнацькому віці;

4) підтримувати у спілкуванні з студентами оптимальну соціально-психологічну дистанцію. Надто велика дистанція характерна для викладчів, спілкування яких має закритий, формальний характер. Вони взаємодіють з студентами виключно як виконавці соціальної ролі, приховують свої почуття за маскою офіційності, уникають близьких, відкритих, персоналізованих стосунків з вихованцями. Така позиція позбавляє як викладача, так і студентів спонтанності, свободи самовираження, перешкоджає формуванню взаємної довіри. Інші педагоги, навпаки, спілкуються на неформальній основі, відкрито, спонтанно проявляють власні почуття. Це сприяє формуванню між викладачем і студентами відвертості, взаємної симпатії і до-

віри. Разом з тим, у педагогічному спілкуванні навряд чи доцільна повна відмова від певної статусної субординації і рольової регламентації взаємостосунків викладача зі студентами. Ігнорування соціальної дистанції, спілкування на виключно неформальній основі нерідко перешкоджає визнанню професійно-рольових обов'язків викладача і призводить до не менш негативних наслідків, ніж формально-рольове спілкування.

Мистецтво педагогічної взаємодії полягає в умінні педагога встановлювати у взаєминах зі студентами оптимальну соціально-психологічну дистанцію, яка була б достатньою для підтримання дисципліни і, водночас, не перешкоджала виникненню взаєморозуміння та діалогу, без якого справжнє виховання неможливе.

2.4.3. Вибір методів виховання

Вибір форми і методу – це завжди пошук оптимального шляху виховання, який дозволяє у короткотривалій відрізок часу досягнути поставленої мети. До загальних причин (умов, факторів), що визначають вибір методів і форм виховання відносяться:

- мета і завдання виховання. Мета не тільки виправдовує методи, але й визначає їх. Методи виховання мають органічно пов'язуватися з метою, яка стоїть перед школою;
- зміст виховання. Потрібно мати на увазі, що одні і ті ж задачі можуть бути наповнені різним змістом;
- не можна використовувати один або кілька методів, як універсальні, потрібно мати систему методів;
- вікові особливості. Одні й ті ж задачі вирішуються різними методами і формами залежно від віку вихованців. Вік – це не просто кількість прожитих років. За ними стоїть придбаний соціальний досвід, рівень психологічних і моральних якостей;
- рівень сформованості колективу. Відповідно до розвитку колективних форм самоуправління, методи педагогічного впливу також не залишаються незмінними. Гнучкість управління – необхідна умова успішної співпраці викладача і вихованців;
- індивідуальні й особистісні особливості вихованців. Загальні методи, загальні програми – це лише «канва» виховного впливу. Необхідне їх індивідуальне й особистісне корегування. Гуманний викладач буде застосовувати такі методи і форми, які дають можливість кожній особистості розвинути свої здібності, зберегти свою індивідуальність, реалізувати особисте «Я»;

- умови виховання. До них, крім згаданих вище – матеріальних, психофізіологічних, санітарно-гігієнічних, належать також відношення, які складаються в колективі: клімат у колективі, стиль педагогічного керівництва й інші. Вибір методу залежить від умов, у яких здійснюється виховний вплив;
- засоби виховання. Методи виховання стають засобами, коли виступають компонентами виховного процесу. Крім методів існують й інші засоби виховання, з якими вони тісно пов'язані і застосовуються в поєднанні;
- рівень педагогічної кваліфікації. Викладач вибирає тільки ті методи, з якими він знайомий, якими володіє. Багато складних методів, що потребують докладання значної сили, тому педагоги незацікавлені у їх застосуванні і, як наслідок – низька ефективність виховання;
- важливе узгодження методів виховання і особистість викладача;
- час виховання. Коли часу мало, а цілі великі, застосовують «сильнодіючі» методи, в сприятливих умовах застосовують «щадні» методи виховання. Поділ методів на «сильнодіючі» і «щадні» умовний: перші пов'язані з покараннями і примусами, другі – це умовляння і поступове привчання. Єдиної точки зору відносно того, чи достатньо часу в студентів у виші для формування стійких якостей особистості, немає. Деякі педагоги вважають, що часу недостатньо, а тому схильються на користь сильнодіючих методів. Як би там не було, а фактор часу залишається дуже важливим при проектуванні і виборі методів виховання;
- очікувані наслідки. Вибираючи форму та метод, викладач повинен бути впевнений в успіху. Для цього необхідно передбачити, до яких результатів приведе застосування певної форми та методу;
- загальний принцип вибору методів та форм виховання – гуманізм відношень педагога до вихованців. Вибір повинен бути підготовленим і мати реальні умови для здійснення. Не варто обирати метод, який в конкретних умовах не можна застосовувати. Не потрібно ставити завдання, які неможливо досягнути;
- будь-яка розумна й підготовлена дія педагога повинна бути доведена до логічного завершення. Виконувати це правило важливо тому, що тільки в цьому випадку у студентів формуватиметься корисна звичка доводити справу до кінця, а викладач закріплює свій авторитет організатора;

- вибір методу залежить від стилю педагогічних відношень. При товариських відношеннях буде діючим один метод, при відношеннях нейтральних або негативних обираються інші шляхи взаємодії;
- проектуючи методи виховання, потрібно передбачити психічний стан студентів у конкретний час.

2.5. Система вартостей, яку слід формувати у студентів

Абсолютні, вічні вартості:

Віра, надія, любов, сумління, правда, доброта, чесність, справедливість, щирість, гідність, милосердя, прощення, досконалість, краса, турбота, нетерпимість до зла, великодушність, мудрість, благодетство.

Основні національні вартості:

- Українська ідея.
- Державна незалежність України.
- Патріотизм, готовність до захисту Батьківщини.
- Почуття національної гідності.
- Історична пам'ять.
- Пошана до державних та національних символів, до державного Гімну.
- Пошана до Конституції України.
- Прагнення побудувати справедливий державний устрій.
- Сприяння розвитку духовного життя українського народу.
- Шанобливе ставлення до рідної мови.
- Дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи.
- Увага до зміцнення здоров'я громадян України.

Основні громадянські вартості:

- Прагнення до соціальної гармонії.
- Культура соціальних і політичних стосунків.
- Пошана до Закону.
- Рівність громадян перед Законом.
- Самовідповідальність години. *ЩО ЦЕ?*
- Права людини – на життя, власну гідність, безпеку, приватну власність, рівність можливостей тощо.
- Суверенітет особи.
- Право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, участі у політичному житті, проведення зборів, самовираження тощо.
- Пошана до національно-культурних вартостей інших народів.

Вартості сімейного життя:

- Подружжя вірність.

- Піклування про дітей.
- Піклування про батьків і старших у сім'ї.
- Пошана до пращурів, догляд за їхніми могилами.
- Злагода та довіра між членами сім'ї.
- Демократизм відносин, повага до прав дитини і старших.
- Допомога слабшим членам сім'ї.
- Гармонія батьківського і материнського впливу у вихованні.
- Здоровий спосіб життя.
- Культ праці, дбайливе ставлення до її результатів.
- Гігієна сімейного життя.

Вартості особистого життя:

- Орієнтація на пріоритет духовних цінностей.
- Внутрішня свобода.
- Особиста гігієна.
- Воля (самоконтроль, самодисципліна, енергія чину тощо).
- Мудрість, розум, здоровий глузд.
- Мужність, рішучість, героїзм.
- Поміркованість (у висловлюваннях, товарищескості, їжі, статевих стосунках тощо).
- Оптимізм, почуття гумору, життєрадісність, бадьорість.
- Терплячість.
- Підприємливість, старанність, ініціативність.
- Працьовитість.
- Цілеспрямованість, витривалість, наполегливість.
- Самостійність (у мисленні, діяльності тощо).
- Творча активність (розвинена уява, спостережливість, інтелект тощо).
- Твердість слова, точність.
- Самокритичність, почуття відповідальності.
- Ощадливість (у засобах, дбайливе ставлення до свого і чужого часу).
- Вміння мовчати і слухати інших.
- Культ доброго імені, надійність у праці, партнерстві, у збереженні чужої таємниці тощо.
- Шляхетність і відповідальність у стосунках з особою іншої статі.
- Протидія згубним звичкам (алкоголізму, наркоманії, палінню тощо).
- Щедрість, допомога хворим, слабшим, сиротам, захист знедолених.
- Увага до власного здоров'я, заняття спортом.

2.6. Діагностика психо-педагогічного розвитку студента

Виявлення розвитку особистості студента проводиться методом «зрівнів» рівнів базової культури та виховання.

Пропонуються такі методики:

- діагностика оцінки самопочуття, активності та настрою;
- діагностика самооцінки Ю.Л. Ханіна;
- тест Люшера;
- самооцінка психічних станів (за Н.Айзенком);
- діагностика агресивності;
- тест «Персональний автопортрет»;
- визначення типу характеру (за К. Юнгом);
- діагностика багатофакторного дослідження особи Р.Кеттелла.

Приблизна програма вивчення студентського колективу:

1. Загальні відомості про студентську групу. Кількість студентів (відомості про успішність, відвідування, дисципліну).
2. Структура студентського колективу. Ступінь організованості. Наявність лідерів.
3. Спрямованість студентської групи. Спільна мета, інтереси, їх вміння та навчання. Самооцінка, відносини з іншими групами.
4. Ставлення до навчання й окремих навчальних предметів. Ефективність і якість навчання.

2.7. Тематика позааудиторних бесід

2.7.1. Формування демократичного світогляду, національної свідомості, громадянської мужності, українського патріотизму.

- Герб, Гімн і Прапор України – українські національні символи і святині.
- З історії державних символів.
- Державні та національні свята українського народу.
- Сутність і необхідність національної свідомості для розбудови Української держави.
- Нас об'єднує Золотий Тризуб.
- Наша Вітчизна – демократична Україна.
- Україна незалежна: час випробувань і сподівань.
- Україна – незалежна демократична правова держава.
- Що таке національна свідомість і громадянська зрілість?
- Державність – необхідна умова гідного життя людини і нації.

- Свято соборності Української держави – 22 січня.
- День незалежності України.
- Нам пора для України жити.
- Рідний край у геральдиці, прапорах і символіці.
- Я і моя держава.
- Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину (В. Симоненко).
- Батьківщину любимо не тому, що вона велика, а тому, що вона наша.
- Місце України серед світових цивілізацій.
- Українці в Україні й у світі.
- Нема на світі України, немає другого Дніпра (Т. Шевченко).
- Історія українського війська.
- Славетна Запорізька Січ.
- Життєвий шлях Богдана Хмельницького.
- Іван Мазепа – гетьман України.
- Відновлення військових традицій українського народу – необхідна умова відродження нації і побудови держави.
- Як Ви умирали, Вам сурми не грали.
- Ні, не згаснуть у пам'яті заграви і не стихне стогін тисяч жертв.
- Українські Січові Стрільці (УСС).
- На Аскальдовій могилі український цвіт (П. Тичина).
- Герої Крут.
- Возвіщаю себе українцем.
- Українцем звешся – українцем будь.
- Князівни Київської Русі на європейських престолох.
- От де, люди, наша слава, слава України.
- Михайло Грушевський – перший президент Української держави, вчений та громадський діяч.
- Митрополит Шептицький – великий духовний учитель українського народу.
- І оживе добра слава – слава України.
- Легенди рідного краю. Історія українського народу.
- Історія родини кожного з нас – це літопис нашого народу.
- Традиції роду в улюблених піснях нашого народу.
- Церква та українське національне відродження.
- З історії товариства «Просвіта».
- О кров, пролита нашими людьми, ти напоїла землю даремно!

- Найсвятіше слово наше – мати, Рідна земля, правда і любов.
- Моя земля – земля моїх батьків.
- Неможливо стати героєм, не будучи глибоко людяним.
- Молодіжні політичні партії України.
- День Покрови і Захисника Вітчизни.
- Минуле і сучасне України (від гетьмана – до президента).
- Героїка воєнних буднів – слово про воїнів АТО.
- «Білий колір війни» – подвигу українських воїнів присвячуємо.
- День героїв Небесної сотні.

2.7.2. Моральне та професійно-етичне виховання

- Віра, як погляд на себе, світ, вічне, божественне. Релігія і духовний розвиток людини.
- Починаймо будувати Храм із себе.
- Релігійні традиції українського народу.
- Морально-психологічні аспекти у вихованні медика.
- Моральні норми медичного працівника.
- Посієш добро – збереш золото.
- Рана завдана ножем, загоюється, а словом – ні.
- Милосердя: добрий світ твоїх думок.
- Шлях до милосердя.
- Любить людей мене навчила мати.
- Довіра як основа взаємопорозуміння.
- Благодирство та інтелігентність людської душі.
- Істина в тобі самому.
- Лушпиння людської душі – її вчинки.
- Шукаєш друзів – будь гідним їх.
- Хто метушиться, не здатний на високі вчинки.
- Чесність, справедливість, моральна чистота студента-медика.
- Яким повинен бути сучасний медик?
- Історія народної лічниці Андрея Шептицького.
- Культура спілкування – джерело духовного багатства людини.
- Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову.
- Родовід – духовний діалог поколінь.
- Традиції і звичаї моєї сім'ї.
- Сім'я та українські виховні традиції.
- Наш скарб – здоров'я нації.
- Плекаймо культуру українського мовлення.

- Особливості моралі української родини.
- Рід відходить і рід приходить, а земля зостається навек.
- Пізнай свій рід – побачиш свій шлях у житті.
- Дерево міцне корінням, людина – роудиною.
- Наука і труд хороші плоди дають.
- Людина людині – ліки.
- Лікар – це не що інше, як глибокий спокій душі.
- Хочеш жити для себе – живи для інших.
- Бажання служити загальному благу повинно обов'язково бути потребою душі.
- Найкращі ліки завжди найгірші – чи так це?
- Ввічливість породжує і викликає ввічливість.
- Якщо ти байдужий до страждань інших, ти не заслуговуєш на звання «людина».
- Учися навіть у ворогів (Овідій).
- Я знаю тільки те, що я нічого не знаю (Сократ).
- Суть справи не у повноті знання, а у повноті розуміння (Демокрит).
- Поки ти не навчений, не соромся навчитися (Сковорода).
- Життя – це те, що люди понад усе прагнуть зберегти і менше за все беруть.
- Щастя – це як здоров'я: коли його не помічасш, значить воно є (Сенека).
- Три збрї має лікар: слово, рослину, ніж (Авіценна).
- Сила медика – в його серці.
- Нікого не лікував я інакше, ніж як би бажав, щоб лікували мене самого.
- У кожної людини є сонце. Треба тільки дати можливість йому світити (Сенека).
- Є речі, на які медик має вуха, але рота не має.
- Усяка надмірність є вада.
- Здоров'я – мудрих гонорар.
- Не можна лікувати тіло, не лікуючи душу (Сократ).
- Не той нерозумний, хто не знає, але той, хто знати не хоче (Сковорода).
- Нічого не дається людині так легко і не цінується всіма так високо як звичайна ввічливість (Мігель де Сервентес).
- Етика ділових стосунків у медичному колективі.
- Міжнародний день спонтанного вияву доброти.

2.7.3. Правове виховання

- Воля народу – найвищий закон.
- Конституція України у моєму житті.
- Конституція про права та обов'язки громадян.
- Конституція – основний закон нашого життя.
- Маю я святе синівське право з матір'ю побудь на самоті (В.Симоненко).
- Конституція України: проблеми і завдання правового виховання молоді.
- Свобода – найбільша цінність, яку дала нам Конституція.
- Непорушність прав і свобод громадян України.
- Конституція України – результат багатовікової історії українського державотворення.
- Найкраща свобода – свобода духу.
- Відповідальність громадян за порушення законів України.
- Права, свободи та обов'язки громадянина України.
- Захист Вітчизни, шанування її державних символів – обов'язок громадян України.
- Основний закон України – усвідомлена відповідальність за майбутнє держави.
- Що означає бути патріотом України?
- У чому переваги правової держави?
- Чи потрібен я державі таким, яким я є сьогодні?
- Що дала народу Конституція України?
- Проблеми українського сучасного національного відродження. Як ви розумієте національні риси поведінки, праці, побуту?
- Соціальний захист і профілактика правопорушень серед студентської молоді.
- Права та обов'язки молодого спеціаліста.
- Норми поведінки громадянина України.
- Від байдужості до злочину – один крок.
- Наркоманія – солодка смерть.
- СНІД – чума ХХ століття.
- Алкоголь і наркотики – вороги сім'ї.
- Алкоголь і ліки.
- Як уникнути сексуального насильства? Куріння чи здоров'я? Вибирайте самі.

- Протиалкогольний рух в Україні (з історії життя доктора Софії Парфанович).
- Все починається з чарки, другої...
- Алкоголь – ворог потомства.
- Алкоголізм – суспільне зло.
- Суд над алкоголізмом.
- Отрута в келиху.
- Принади тютюнового диму.
- Куріння батьків і здоров'я майбутньої дитини.
- Молоді про наркоманію.
- Людина в кризовому стані – де шукати допомогу?
- Моральні і правові основи шлюбу та сім'ї.
- Молодь у суспільно-політичному житті України.
- Соціальний захист і профілактика правопорушень серед студентської молоді.
- Правова відповідальність медичної сестри.
- Конституція – це закон для всіх і для кожного.
- Лікар і закон.

2.7.4. Естетичне виховання, вивчення народознавства, краєзнавча робота

- Про естетичний смак.
- Культура мови та мовлення.
- Традиції українського одягу. (*ЯКОГО ОДЯГУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЧИ ПРОФЕСІЙНОГО*)
- Що таке краса?
- Побут та естетична культура особистості.
- Музика у житті людини.
- Бо то не просто мова – звуки... (П.Тичина).
- Чи сперечаються про смаки?
- Що означає бути сучасною людиною?
- Мода у вашому житті.
- Про хороші манери.
- Культура поведінки.
- Яблуко від яблуні... (Ще раз про наші традиції).
- Етичне та естетичне виховання медичного спеціаліста.
- Про красу людських відносин.
- Стиль, смак, манери, мода.
- Людина і речі: формування смаку та розумних потреб.

- Дещо про імідж ділової жінки.
- Чи повинен лікар справляти враження?
- Як справити хороше враження на ділового партнера?
- Таємниче Трипільля – колыска українського народу.
- Трипільська культура – основа нації.
- Обереги святої землі (свята, звичаї, обряди).
- Легенди рідного краю. Історія українського народу в думках.
- Історичні, культурні місця краю.
- Подорожі замками України.
- Жанри української усної словесності, що оспівують любов і пошану до батьків.
- Повір'я, звичаї, обряди нашого народу.
- З народного напившись джерела.
- Щоб множилось українське дивослово.
- Ти наше диво калинове, прекрасна українська мово.
- Народе мій. до тебе я ще верну.
- Любіть Україну, любіть.
- Образу хліба вклонімся.
- Хліб наш насущний...
- Без верби і калини нема України.
- Ой прийшла та весна красна.
- Андрію, Андрію, конопельки сію.
- Український Різдвяний вертеп.
- Новий рік сміло зайде у кожную хату.
- Вертайсь, рідна мово, у серце народу.
- Під маминим вікном горить калина.
- Вклонімося мамі на землі.
- Берегиня родинного гнізда.
- Благословенна будь віками.
- Ота, що просто – мати.
- Весна ще так ніколи не співала (Леся Українка).
- Вітчизна. Мати. Жінка.
- Століття будуть пам'ятати їхні славні імена.
- Кобзар Мамай – прообраз національного лицаря.
- Дівчина з легенди – Маруся Чурай.
- І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь (Т. Шевченко).
- Шевченко і кобзарство.
- Нам треба голосу Тараса.

- В своїй хаті своя правда, і сила і воля (Т. Шевченко).
- Я син народу, що в гору йде (І. Франко).
- Ліна Костенко в поезії і пісні.
- Василь Стус на тлі епохи.
- Козацькому роду нема переводу.
- Звучи, рідна мово, квітуй і шануйся.
- Мова рідна з пісні та любові.
- О мово рідна, мово солов'їна.
- Мова і національна свідомість нації.
- Барви рідної мови.
- А над світом українська вишивка цвіте.
- У барвінковій тиші слова (Н.Черкес).
- Я візьму той рушник.
- Найкраще місто на землі – мій Львів.
- Народна медицина українців.
- Про що шепочуть кетяги калини.
- Ой радуйся, земле.

2.7.5. Трудове виховання, формування любові до професії, розвиток творчої індивідуальності

- Наш скарб – здоров'я нації.
- Витоки української медицини.
- Милосердя: добрий світ твоїх думок.
- Нашадки професора А.Крупинського.
- Історія медицини Галичини.
- Історія медсестринства у світі.
- Жінка зі світильником (до дня народження Флоренс Найтенгейл).
- Історія медсестринства в Україні.
- Розвиток сестринської справи в Україні.
- Героїчні сторінки в долі сестер милосердя.
- З історії розвитку медсестринства в світі та Галичині.
- Юрій Дрогобич повертається на Батьківщину.
- Перший доктор медицини – Юрій Дрогобич.
- Мар'ян Панчишин і його діяльність у розвитку медицини.
- Іван Липа – лікар і патріот України.
- Недолугість слова – недолугість думки.
- Забуті імена: академік Теофіл Яновський – український терапевт
всесвітнього значення.

- Медична еліта, якою їй бути.
- Медики-українці в далекому та ближньому зарубіжжі.
- Медичні факультети університетів України.
- Всесвітній День медсестринства.
- Повір у себе.
- Подорож у минуле медицини.
- Перша в світі українська жінка-медик Євпраксія-Зоя.
- Українські жінки-медики в період визвольних змагань.
- Сучасні досягнення в ортопедичній стоматології.
- Шлях до милосердя.
- Животоки милосердя.
- Чому я обрав саме цю професію?
- Нашого цвіту по всьому світу.
- Народна медицина українців.
- Обов'язок, совість і героїзм у медичній професії.
- Дослідник карпатської флори Остап Волошак.
- Таємниця богині Флори.
- Лікувальні засоби рослинного походження.
- Фітотерапія – цілющі зела.
- Серце у траві (Наталія Зубицька).
- Жива аптека.
- Лікувальні засоби тваринного походження.
- Методи лікування медом.
- Лікувально-профілактичне застосування соків з медом.
- З народних витоків.
- Лікування мікроелементами, металами, мінералами.
- Гомеопатія в системі терапії та профілактики.
- Медицина має бути милосердною, а справедливість сильною (Блез Паскль)

2.7.6. Екологічне виховання, валеологічна культура та пропаганда здорового способу життя

- Екологічна ситуація та еколого-економічна політика в умовах розбудови незалежної України.
- Регіональні, національні й глобальні екологічні проблеми в Україні.
- Закони України про охорону навколишнього середовища.
- Екологічний маніфест.
- Соціально-організаційні і правові основи охорони природи.

- Екологічна політика.
- Охорона природи на державному і міждержавному рівнях.
- Міжнародне співробітництво в галузі збереження і відновлення довкілля.
- Екологічна культура – показник цивілізованості держави.
- Людина в міському середовищі. Медична екологія.
- Не було ще жодного генія без домішки безумства (Арістотель)
- Біль і горе можна втаїти, а радість та щастя – ні (Й.Гете).
- Тисячі шляхів ведуть до помилки і лише один – до чистоти істини (Ж.Ж.Руссо).
- Роль громадського екологічного руху в медичній оптимізації виробництва.
- Стан навколишнього середовища.
- Екологія та моральність.
- Отруйна приправа на вашому столі.
- Природі турботу молодих.
- В гармонії з природою.
- Хочеш жити в мирі з природою – будь лагідним.
- Збережімо Карпати для майбутніх поколінь.
- До лісу, як у храм.
- Настрій – це дзеркало мудрості (Мішель де Монтено).
- Проблема прісної води на планеті і в Україні.
- Чорнобиль – біль і трагедія України.
- Столиця – дзеркало країни. Чим дихає Київ?
- Дзвони Чорнобиля.
- Не будь марнотратним із природою, бо вона тобі цього не простить.
- Вплив людини на навколишнє середовище та його наслідки.
- Сучасна екологічна ситуація в Україні.
- Совість – найповчальніша з усіх книг (Блез Паскаль).
- Національні аспекти збереження довкілля.
- Екологічне мислення: минуле і сучасне.
- Українська катастрофа і її вплив на здоров'я і генофонд нації.
- Про стан довкілля на планеті. Цифри і факти.
- Доброта у світі людей, як сонце у світі планет (В.Гюго).
- Розвиток екологічної кризи на планеті.
- Валеологічна функція родини в Україні.
- Право людини на здоров'я, гарантоване Конституцією України.
- Декларація прав людини. Декларація прав дитини.

- Пізнай часточки природи і вона полюбить тебе.
- Здорова сім'я – майбутнє держави.
- Милосердя і немилосердя.
- Шукаючи сенс життя, створи його.
- Проблеми охорони здоров'я.
- Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я людини.
- Способи профілактики венеричних захворювань і СНІДу.
- СНІД – небезпека для молоді.
- Гордість обідає марнослав'ям, а вечеряє презирством (Б.Франклін).
- Алкоголь і наркотики – вороги сім'ї.
- Вино вкорочує молодість (Горацій).
- Умови і складові здорового способу життя суспільства і людини.
- Хтось прагне керувати світом, а хтось – лише жінкою (А.Франс).
- Самоцінність людського життя і його сенс.
- Очі совісті рідко помиляються (Вольтер).
- Історія молодіжного товариства «Пласт»
- Наркоманія – зло ХХ століття.
- Рак – це діагноз, а не вирок долі.
- Щастя живе всередині тебе самого.
- Український інсулін: рятуючи нас, держава рятує себе.
- Аборт та ускладнення після нього.
- Не убий – заповідь божа, яка стосується і звичайної людини.
- Суд над алкоголізмом та наркоманією.
- Масові амбулаторні обстеження – профілактика захворювань.
- Правила особистої та побутової гігієни.
- Шкідливий вплив алкоголю, наркотичних, токсичних речовин, чинників техногенного характеру на організм людини.
- Організація та способи активного відпочинку, методи психогенного тренування та регуляції сну.
- Здоровий спосіб життя – шлях до порятунку.

2.8. Поняттєвий апарат

Громадянин – людина, яка ідентифікує себе з певною країною, де вона наділена відповідним юридичним статусом, що є основою для користування певними правами та для дотримання обов'язків.

Громадянство – юридичний статус особистості, який надається їй після досягнення відповідного віку і засвідчується врученням їй відповідного документа. Громадянський статус пов'язаний з одержанням людиною

певних юридичних, політичних, економічних та інших прав і покладенням відповідальності за дотримання встановлених у державі порядків.

Громадянськість – духовно-моральна цінність, світоглядно-психологічна характеристика людини, зумовлена її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. Із цим пов'язані більш чи менш лояльне ставлення до встановлених у державі порядків, законів, інституцій влади, почуття власної гідності, знання і повага до прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовність та вміння дотримуватись власних прав та обов'язків.

Громадянське суспільство – поняття, що вживається для означення сукупності існуючих у суспільстві відносин, які є державно-політичними, сфери життєдіяльності громади й окремих індивідів, що є цивільною, незаконною, приватною, перебуває поза впливом держави, її директивного регулювання й регламентації. Його існування втілюється у приватному житті громадян, у функціонуванні вільного ринку, у безперешкодному поширенні духовних, релігійних, моральних і національних цінностей, у добровільно сформованих асоціаціях громадян, в усій різноманітності вільно здійснюваних ними міжособистісних зв'язків (сімейні, общинні, економічні, культурні, релігійні тощо).

Громадянське виховання – формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною.

Громадянська культура – ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхня законотворчість та критична вимогливість.

Культура громадянськості, на відміну від культури політичної, належить до сфери взаємодії населення та влади, а не до сфери протистояння окремих верств одна одній. Вона характеризується сприйманням влади не як предмету боротьби й завоювання, а як об'єкта впливу щодо захисту інтересів і прав громадян. Виражається у ставленні населення до існуючого порядку, у знанні й визнанні ним суспільних норм, готовності їх додержувати. До громадянської культури належать знання людей про їхні права й обов'язки, про устрій держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виробничого процесу.

Громадянська освіта – навчання людей, як жити в умовах сучасної держави, як дотримуватись її законів, і, водночас, не дозволяти владі порушувати їхні права, добиватися від неї здійснення їх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства.

Громадянська позиція – система ціннісних і соціальних орієнтацій та настанов, що характеризують людину як громадянина країни та суспільства.

Права людини – єдині норми для всіх людей без будь-яких дискримінацій, що є основним принципом побудови демократичного громадянського суспільства.

Правосвідомість – усвідомлення людьми того, що в їхній взаємодії є прийнятним, тобто таким, що існуючих правил і норм (зокрема, чинних законів); знання громадян про норми суспільного регулювання.

Законослухняність – здатність людини поважно ставитися до існуючих у суспільстві норм, правил суспільного життя, настанов та імперативів влади, дотримуватись їх, визнавати й шанувати суспільні авторитети, виконувати покладені на неї громадою обов'язки.

Національне виховання – формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю та ініціативою.

Інтеркультурне виховання – навчання різноманітності культур, виховання поваги та почуття гідності у представників всіх культур, незважаючи на расове чи етнічне походження, сприймання взаємозв'язків та взаємовпливів загальнолюдського і національного компонентів культури в широкому значенні.

Національна свідомість та самосвідомість – це усвідомлення себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінка себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалою історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної діяльності.

Національна ідея – усвідомлена нацією найбільш актуальна й перспективна мета, на шляху до досягнення якої нація спроможна якнайповажніше розкрити й реалізувати свої потенційні можливості, зробити помітний внесок у розвиток людської цивілізації та посісти гідне місце серед інших національних спільнот світу.

Національна ідентифікація – усвідомлення людиною своєї належності до певного етносу, нації, усвідомлення своєї органічної близькості з нацією, спорідненості з нею.

Толерантність – терпляче ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій. Є неодмінною умовою демократичного, правового, стабільного суспільно-політичного устрою.

Розділ III.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

3.1. Положення про куратора академічної групи

3.1.1. Загальні положення

Інститут наставників впроваджується у ВНЗ з метою проведення виховної роботи в академічних групах, педагогічної підтримки навчальної та позанавчальної роботи студентів, вирішенню питань, окреслених державою з питань національно-громадянського виховання і цим Положенням. Куратором академічної групи може бути призначений висококваліфікований, національно свідомий викладач, що володіє хистом провідника, організаторськими здібностями, педагогічною майстерністю, моральними чеснотами, вільно володіє державною мовою.

Головною метою діяльності куратора є формування національно свідомої, фізично здорової особистості з притаманними їй цінностями сучасного українського виховання. Куратор повинен задовольняти високі вимоги, які ставляться до нього. Для успішного проведення виховної роботи викладач повинен володіти певними рисами:

- мати високий рівень сформованої національної свідомості, знати національну психологію характеру народу, його культурно-історичні традиції, морально-етичну спадщину, історію і сучасне буття;
- мати високий рівень професійної підготовки, широкий культурний світогляд і наукову ерудицію, бути духовно багатим, прагнути до самовдосконалення;
- володіти високою педагогічною культурою, наполегливістю, витримкою, терпінням, чуйністю, співчуттям і доброзичливістю, дотриманням педагогічного такту;
- досконало володіти дидактичними, організаторськими, комунікативними здібностями;
- мати розвинену спостережливість, педагогічну уяву, оптимізм, вміти відчувати емоційний стан студентів;
- майстерно володіти словом, уміти чітко формулювати та точно, дохідливо, образно, емоційно передавати власні, думки;
- своєю поведінкою і способом життя бути прикладом для наслідування;
- куратори груп обираються за рекомендаціями кафедр з викладачів, які працюють з конкретною групою.

Рівень відповідальності претендентів на посаду куратора оцінюється за такими параметрами:

- фаховий, моральний авторитет у студентському середовищі, відповідність спеціалізації академічної групи;
- науково-теоретична відповідність (знання теоретичних основ з проблем виховання студентської молоді;
- методична відповідність (вміння творчого застосування нормативних вимог і рекомендацій);
- практична відповідність (чітке визначення мети, завдань, форм методів, засобів, змісту виховної роботи з конкретною академічною групою, враховуючи запити студентів і реальні можливості університету щодо їх задоволення).

Кураторство є найпочеснішою роботою викладача вищої школи, відмова від кураторства є порушенням професійної етики і є несумісною зі званням викладача вищої школи.

У своїй діяльності куратор керується:

- Загальною декларацією прав людини;
- Конституцією України;
- Законом України «Про освіту»;
- Положенням про державний вищий навчальний заклад;
- Статутом ВНЗ;
- Програмою національно-громадянського виховання студентів на весь період навчання;
- Цим Положенням

Куратор працює під безпосереднім керівництвом заступника завідувача кафедри з виховної роботи і заступника декана з виховної роботи у тісному контакті з органами студентського самоврядування, осередками громадських організацій у ВНЗ.

Куратор несе повну відповідальність перед адміністрацією ВНЗ за спрямованість, зміст, організацію та результативність виховної роботи у групі.

3.1.2. Права та обов'язки куратора

Куратор академічної групи зобов'язаний:

- скласти план виховної роботи на семестр та затверджувати його у завідувача кафедри і заступника декана з виховної роботи;
- скеровувати групу на виконання Програми національно-громадянського виховання студентів;

- проводити виховні (інформаційні) години згідно з розкладом занять, реалізувати програму адаптаційного курсу;
- організовувати відвідання студентів лекторію за планом Ради (відділу) з організації виховної роботи;
- організувати студентів на підготовку і проведення виховних заходів на рівні факультету, відділення ВНЗ і міста;
- сприяти створенню активу групи та надавати йому допомоги у формуванні студентського колективу, напрацюванні позитивних орієнтирів, спрямованих на здобуття глибоких професійних знань, підвищення культурного рівня студентів, ведення здорового способу життя;
- вивчати індивідуальні особливості студентів, їх стан здоров'я, сімейно-побутові умови;
- виявляти здібних студентів та сприяти їх творчому росту;
- відвідувати студентів за місцем їхнього проживання з метою розв'язання їх побутових проблем;
- проводити індивідуальну роботу зі студентами, які цього потребують;
- сприяти створенню у групі здорового морально-емоційного мікроклімату;
- налагодити зв'язки з батьками студентів, інформувати їх про успіхи і невдачі їхніх дітей у ВНЗ;
- розвивати ініціативу студентів, сприяти їхньому входженню в молодіжні організації, розвитку самоврядування;
- скласти при потребі характеристики на студентів групи;
- підтримувати зв'язки з випускниками після закінчення навчального закладу;
- звітувати про свою роботу на засіданні кафедри, раді факультету і ВНЗ.

Куратор має право:

- представляти інтереси групи й окремих студентів на Раді факультету і перед адміністрацією навчального закладу;
- брати участь у нарадах і зборах, на яких розглядаються питання, пов'язані з роботою академічної групи;
- надавати пропозиції адміністрації навчального закладу щодо вдосконалення освітньої діяльності закладу, покращення житлово-побутових умов студентів;
- подавати адміністрації пропозиції щодо стягнень і заохочення студентів, представлення до нагородження, поселення в гуртожиток, розподілу на практику;
- проводити соціологічні дослідження;

При знайомстві з академічною групою кураторові слід звернути увагу на:

- сприйняття членами групи окремих студентів і групи в цілому;
- мотивацію членів групи;
- індивідуальні і групові цілі та інтереси;
- структурну (соціальну, вікову, статеву) характеристику групи;
- взаємовідносини та взаємозалежності між студентами;
- характер взаємодії членів групи.

У зв'язку з тим, що значна кількість студентів є вихідцями з сільської місцевості, необхідно враховувати особливості їх пристосування до міського способу життя, якому властиво:

- домінування вторинних контактів: ділових, швидкоплинних, анонімних;
- зниження значення територіальних спільностей;
- наявність великої кількості груп за інтересами і багатоманітність культурних стереотипів, форм проведення вільного часу;
- зменшення соціального значення сім'ї і передання багатьох функцій різним інститутам, послаблення зв'язків і залежності між членами родини та різними родинами;
- зниження ролі традицій у регулюванні поведінки студентів у результаті підвищення значення формального соціального контролю в цій галузі.

Академічним групам старших курсів властиво:

- безпосередній контакт між членами групи, міжособистісна взаємодія і взаємовпливи;
- визначеність загальної мети і діяльності, переживання спільних почуттів;
- внутрішньо-групова розподіленість функцій;
- спільність інтересів, соціальних норм, звичаїв, форм і методів поведінки;
- певна локалізація у просторі і усталеність у часі.

Ефективність діяльності куратора академічної групи залежить, зокрема, від:

- чіткого визначення мети, завдань і обсягу функцій групи у цілому і кожного студента зокрема;
- раціонального розподілу й організації виконання студентами їх обов'язків;
- визнання престижу, яким володіє академічна група в очах інших груп, факультету в цілому.

В основу роботи куратора мають бути закладені такі принципи:

- єдність теорії і практики виховної роботи;
- послідовність, поступове ускладнення виховної роботи, невпинне зростання вимог до студентів від курсу до курсу;
- диференційований підхід до надання доручень студентам, їх черговість та зміна;
- поєднання індивідуальної та колективної відповідальності за виконання навчально-виробничої, гуманітарно-освітньої програми студентів ВНЗ IV рівня акредитації.

У систему позанавчальної виховної роботи входять такі компоненти:

- підсистема перспективних та поточних планів позанавчальної виховної роботи університету;
- комплекс системних організаційно-педагогічних форм позанавчальної виховної роботи (студентські об'єднання, клуби, гуртки, секції);
- постійний режим позанавчальної виховної роботи (розпорядок дня, розклад роботи студентських об'єднань, клубів, гуртків, секцій);
- матеріальна-технічна база позанавчальної роботи (актові зали, кімнати-світлиці, музеї, приміщення для клубної, гурткової та спортивної роботи, радіо-, аудіо- та телеапаратура, музичні інструменти тощо);
- взаємодія з соціальними інститутами в організації позанавчальної виховної роботи (залучення до участі у позааудиторних виховних закладах представників державної влади, медичних установ, закладів культури, правоохоронних органів, творчих спілок, громадських організацій, спортивних товариств тощо);
- педагогічне забезпечення (кураторство, клуби, секції гуртків);
- студентське самоврядування (позанавчальну виховну роботу проводять і самі студенти; кожен студент бере активну участь у системних формах роботи). Усі позанавчальні виховні заходи планують, готують і проводять самі студенти.

Навчальне навантаження, контроль і заохочення куратора.

За несумлінне ставлення до виховної роботи у групі куратор за поданням заступника декана з виховної роботи звільняється від виконання обов'язків наказом ректора ВНЗ. У випадку тривалої відсутності куратора на роботі, деканат факультету вирішує питання про тимчасову заміну або призначення нового куратора. Оцінка роботи куратора враховується адміністрацією ВНЗ під час рекомендації його кандидатури для укладення

договору (контракту) на новий термін. У випадку розбіжності в оцінці діяльності та результатів виховної роботи між адміністрацією та куратором, останній має право апелювати до Вченої ради факультету ВНЗ.

Адміністрація ВНЗ за особливі успіхи у вихованні студентів за поданням відділу гуманітарної освіти і виховання, координаційної ради з гуманітарної освіти і виховання, студентського спорту та здорового способу життя може нагороджувати грамотами та встановлювати кураторам грошові доплати та премії.

3.2. Положення про студентське самоврядування

1. Загальні положення.

1.1. Студентське самоврядування Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (далі – студентське самоврядування університету) – є невід’ємною частиною громадського самоврядування закладу. Студентське самоврядування університету – це право і можливість студентів вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом. Студентське самоврядування об’єднує всіх студентів університету. Усі студенти, які навчаються в університеті, мають рівні права, можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування. Студентське самоврядування університету забезпечує захист прав та інтересів студентів та їх участь в управлінні ВНЗ.

1.2. Студентське самоврядування університету здійснюють студенти безпосередньо і через органи студентського самоврядування, які обираються шляхом прямого таємного голосування студентів.

1.3. Органи студентського самоврядування в університеті діють відповідно до Конституції України, чинного законодавства України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Постанов Кабінету Міністрів України, Статуту університету і цього Положення. Органи студентського самоврядування університету вирішують питання в межах своєї компетенції. Перелік таких питань узгоджується з керівництвом університету.

1.4. Органи студентського самоврядування університету відстоюють інтереси студентів вищу незалежно від раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, громадянства, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

1.5. Органи студентського самоврядування діють на основі принципів добровільності, демократичності, законності, гласності, гуманності та колегіальності.

1.6. Органи студентського самоврядування не залежать від політичних партій, рухів та релігійних об'єднань і не співпрацюють з ними.

1.7. У своїй діяльності органи студентського самоврядування університету не дублюють роботу первинної профспілкової організації студентів, а співпрацюють з нею.

1.8. Адміністрація університету, деканати факультетів, служби гуртожитків, працівники кафедр та структурних підрозділів всебічно сприяють роботі органів студентського самоврядування університету всіх рівнів.

1.9. Для забезпечення функціонування органів студентського самоврядування та проведення заходів, пов'язаних з їхньою діяльністю, адміністрація університету надає органам студентського самоврядування приміщення, необхідне технічне обладнання, засоби зв'язку та поліграфії, забезпечує витратними матеріалами.

2. Основна мета, завдання, функції та напрями діяльності органів студентського самоврядування.

2.1. Сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів.

2.2. Забезпечення виконання обов'язків студентів, контроль за дотриманням навчальної дисципліни, вимог «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки у гуртожитках, корпусах і на території ЛНМУ», інших нормативно-правових документів, що діють в університеті та поширюються на студентів.

2.3. Формування у студентів почуття патріотизму, громадянської позиції, гідності та високої культури поведінки.

2.4. Забезпечення і захист прав та інтересів студентів.

2.5. Сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів.

2.6. Сприяння організації дозвілля студентів: проведення вечорів відпочинку, дискотек, конкурсів, КВК-змагань, свят, диспутів, дискусій, конференцій, спортивних заходів, днів факультетів тощо і їх координація.

2.7. Сприяння у створенні різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами і координація їхньої роботи.

2.8. Організація співпраці зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями.

2.9. Сприяння працевлаштуванню випускників та залучення студентів університету до трудової діяльності у вільний від навчання час.

2.10. Сприяння соціальному захисту та оздоровленню студентів.

2.11. Участь у вирішенні питань міжнародних обмінів студентів при проведенні освітніх, наукових, культурних та спортивних заходів.

2.12. Координація роботи студентських громадських та молодіжних організацій, що діють в університеті.

2.13. Участь у роботі комісій з розподілу стипендіального фонду.

2.14. Участь спільно із профспілковим комітетом студентів у розподілі путівок до оздоровчо-спортивних таборів, баз відпочинку, а також інших путівок згідно з відповідними угодами університету.

2.15. Пропаганда здорового способу життя, запобігання вчиненню правопорушень студентів, шкідливих звичок, тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків тощо.

2.16 Організація чергувань студентів при проведенні заходів та сприяння налагодженню пропускового режиму у гуртожитках.

2.17. Участь в організації змагань за зразкові кімнати, гуртожитки, кращі академічні групи та ін.

3. Права та обов'язки органів студентського самоврядування

3.1. Органи Студентського самоврядування в університеті:

- беруть участь в управлінні вищим навчальним закладом у порядку, встановленому Законом та статутом вищого навчального закладу;
- беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;
- проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;
- беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;
- захищають права та інтереси студентів, які навчаються у вищому навчальному закладі;
- делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;
- приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;
- беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;
- розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;
- вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;
- вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази вищого навчального закладу, у тому числі з питань, що стосуються побуту та відпочинку студентів;

- мають право оголошувати акції протесту;
- виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.
- мають право оголошувати акції протесту;
- виконують інші функції, передбачені Законом та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу.

3.2. *За погодженням з органом студентського самоврядування вищого навчального закладу приймаються рішення про:*

- відрахування студентів університету та їх поновлення на навчання;
- переведення осіб, які навчаються в університеті за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;
- переведення осіб, які навчаються в університеті за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;
- призначення заступника декана факультету;
- поселення осіб, які навчаються в університеті, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку;
- затвердження правил внутрішнього розпорядку університету в частині, що стосується осіб, які навчаються;
- діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються в університеті.

3.3. *Студенти університету мають право:*

- обирати і бути обраними до будь-якого органу студентського самоврядування;
- звертатися до будь-якого органу студентського самоврядування щодо питань, котрі стосуються компетенції цього органу та отримувати відповідь на питання.

3.4. *Органи студентського самоврядування університету зобов'язані:*

- чітко дотримуватися цього Положення;
- надавати допомогу адміністрації університету та факультетів щодо виконання завдань навчально-виховної роботи;
- виконувати рішення і доручення адміністрації університету та факультетів, пов'язані з покращенням умов навчання, побуту та відпочинку студентів, реалізації їх творчого потенціалу, а також звітувати перед ними за виконану роботу;
- забезпечувати регулярне інформування студентів з усіх питань студентського життя університету на сторінках газети «Alma mater»,

веб-сайті ЛНМУ та в студентських виданнях, в тому числі електронних;

- не рідше 1 разу на семестр звітувати перед студентами ЛНМУ щодо проведеної роботи.

4. Структура і організація студентського самоврядування університету

4.1. Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, університету, а також на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів.

- представницькі, виконавчі та контрольно-ревізійні органи студентського самоврядування обираються строком на один рік. Студенти, обрані до складу органів студентського самоврядування, можуть бути усунені зі своїх посад за результатами загального таємного голосування студентів. Для ініціювання такого голосування потрібно зібрати підписи не менш як 10 відсотків студентів університету.
- постійно діючим виконавчим органом студентського самоврядування університету є Студентська рада.
- керівник студентського самоврядування та його заступники можуть перебувати на посаді не більш як два строки.
- з припиненням навчання студента у ЛНМУ імені Данила Галицького припиняється його участь в органі студентського самоврядування.

4.2. Конференція студентів університету

4.2.1. Вищим органом студентського самоврядування університету є Конференція студентів (курсантів), яка:

- ухвалює Положення про студентське самоврядування університету, визначають структуру, повноваження та порядок проведення прямих таємних виборів представницьких та виконавчих органів студентського самоврядування;
- заслуховує звіти представницьких, виконавчих і контрольно-ревізійних органів студентського самоврядування, дають їм відповідну оцінку;
- затверджує процедуру використання майна та коштів органів студентського самоврядування, підтримки студентських ініціатив на конкурсних засадах;
- затверджує річний кошторис витрат (бюджет) органів студентського самоврядування, вносять до нього зміни та доповнення, заслуховують звіт про його виконання;

- обирає контрольно-ревізійну комісію з числа студентів для здійснення поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету органів студентського самоврядування.

4.2.2. Конференція скликається з представників факультету, виходячи з квоти 1 делегат від академічної групи (крім заочної форми навчання).

4.2.3. Порядок обрання делегатів:

- функції щодо організації виборів делегатів, а також контроль за проведенням покладаються на Студентську раду та тимчасову виборчу комісію, обрану з представників факультетів, виходячи з квоти 2 студенти від факультету (медичний №1, №2, фармацевтичний, стоматологічний). З їх кількості, шляхом прямого відкритого???? голосування простою більшістю голосів обираються голова, заступник та секретар. Вибори делегатів на Конференцію від групи здійснюються на засіданні групи, шляхом прямого відкритого голосування. Протокол засідання передається до тимчасової виборчої комісії.

4.2.4. Конференція проводиться раз на рік у травні. Про час, місце та порядок денний її проведення студентам університету повідомляється не пізніше, ніж за три дні до визначеної дати.

4.2.5. Засідання Конференції є правочинним за наявності не менше 2/3 від загальної кількості делегатів.

4.2.6. Конференція обирає головуючого, президію, секретаріат та затверджує лічильну і мандатну комісії.

4.2.7. Порядок денний Конференції формує Студентська рада університету з урахуванням пропозицій студентських рад факультетів та студентських рад гуртожитків.

4.2.8. Рішення Конференції ухвалюються шляхом прямого голосування простою більшістю голосів присутніх делегатів та мають обов'язковий характер для Студентської ради і дорадчий для адміністрації університету.

4.2.9. Протокол Конференції затверджують підписами голова та секретар Конференції.

4.3. Студентська рада університету.

4.3.1. Постійно діючим виконавчим органом студентського самоврядування університету між Конференціями студентів (тих хто навчається) є Студентська рада. Склад студентської ради затверджується Конференцією студентів терміном на один рік.

4.3.2. Членами Студентської ради є:

- голова Студентської ради;
- заступники голови Студентської ради;

- секретар Студентської ради;
- голови постійно діючих комісій Студентської ради;
- голови Студентських рад факультету.

4.3.3 Студентська рада ЛНМУ:

- здійснює свою діяльність відповідно до річного плану роботи;
- організовує та координує діяльність активу студентського самоврядування в університеті;
- визначає перспективи діяльності органів студентського самоврядування в університеті та шляхи вирішення актуальних питань студентського життя;
- формує та узгоджує з адміністрацією ЛНМУ перелік питань, вирішення яких належить до компетенції органів студентського самоврядування;
- порушує питання щодо студентського самоврядування, які виносяться на обговорення Вченої ради та ректорату;
- подає на розгляд Конференції пропозиції про входження до всеукраїнських та міжнародних студентських об'єднань, спілок та союзів, укладає з ними відповідні угоди;
- подає на розгляд і затвердження Конференції кандидатури голів постійно діючих комісій Студентської ради з відповідних напрямків роботи;
- вирішує інші питання, що належать до компетенції студентського самоврядування.

4.3.4. Засідання Студентської ради скликаються не менше одного разу на місяць. Позачергове засідання Студентської ради скликається на вимогу ректора університету, деканів, голови Студентської ради та більшості членів Студентської ради. Засідання Студентської ради є правочинним, якщо на ньому присутні більше 50 відсотків усіх членів його складу. Засідання проводить голова Студентської ради. На засідання запрошуються представники адміністрації ЛНМУ та предстаники професорсько-викладацького складу університету з правом дорадчого голосу. Рішення ухвалюються звичайною більшістю голосів присутніх членів Студентської ради. Пропозиції щодо змін та доповнень до Положення про студентське самоврядування університету – ухвалюються більшістю – $\frac{3}{4}$ голосів присутніх. Протоколи та рішення Студентської ради університету підписують голова та секретар Студентської ради.

4.3.5. Голову Студентської ради університету обирає Конференція студентів ЛНМУ шляхом таємного прямого голосування, простою більшістю присутніх. Кандидат повинен відповідати наступним вимогам:

- добра і відмінна успішність (середній бал більше 4.0);
- активна громадська діяльність;
- стаж роботи в органах студентського самоврядування не менше двох років.

Якщо голова Студентської ради університету не виконує своїх обов'язків, то він може бути відкликаний з посади на позачерговому засіданні конференції студентів університету шляхом таємного прямого голосування простою більшістю голосів. У випадку вибуття зі складу студентів або звільнення від обов'язків рішенням конференції студентів ЛНМУ чи складання своїх повноважень за власним бажанням, виконання обов'язків голови Студентської ради Університету тимчасово, до проведення виборів, покладається на заступника голови Студентської ради університету. Проведення виборів нового голови Студентської ради університету здійснюється в місячний термін від дня закінчення його повноважень.

4.3.6. Голова Студентської ради університету:

- відповідає за діяльність органів студентського самоврядування університету;
- відстоює інтереси студентів університету через представництво у складі Вченої ради та їхніх структурних підрозділів (загальні збори або конференція ВНЗ);
- організовує контроль за виконанням обов'язків керівників органів студентського самоврядування усіх рівнів;
- представляє органи студентського самоврядування поза межами університету;
- погоджує з адміністрацією питання, вирішення яких належить до компетенції органів студентського самоврядування;
- бере участь у виборі форм та методів заохочення студентів, визначенні та розподілі матеріальної допомоги, засобів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування органів студентського самоврядування та студентських організацій;
- забезпечує контроль за виконанням рішень Студентської ради постійно діючими комісіями та іншими органами студентського самоврядування;
- звітує про роботу Студентської ради університету на Конференції студентів університету.

4.4. Актив студентського самоврядування університету:

4.4.1. Актив студентського самоврядування діє в період між засіданнями Студентської ради університету та спрямовує свою роботу на реалізацію її рішень відповідно до чинного Положення.

4.4.2. До складу Активу студентського самоврядування університету входять:

- студентські ради факультетів;
- старости потоків;
- старости академічних груп;
- студентські ради гуртожитків;
- члени постійно діючих комісій.

4.4.3. Голови підрозділів активу студентського самоврядування звітують про свою діяльність перед Студентською радою університету не рідше одного разу на три місяці.

4.5. Студентська рада факультету.

4.5.1. Постійно діючим, органом студентського самоврядування факультету є студентська рада факультету, яка формується зі складу студентів з відмінною та доброю успішністю за результатами прямих виборів старост потоків, узгоджених з деканом, терміном на 1 рік і відстоює інтереси всіх студентів факультету та виступає від їх імені.

4.5.2. Структура студентської ради факультету затверджується конференцією студентів і будується за принципом: академічна група – потік – факультет.

4.5.3. Поточна діяльність здійснюється через засідання студентської ради факультету, які проводяться не рідше одного разу на місяць і є відкритим для всіх студентів факультету. Позачергові засідання скликає голова студентської ради факультету за власним рішенням, а також на вимогу 1/3 членів студентської ради факультету або на вимогу декана не пізніше 5 днів від моменту подання вимоги. На засідання студентської ради факультету запрошуються декан та його заступники, також можуть бути запрошені інші працівники адміністрації та професорсько-викладацького складу університету. Засідання студентської ради факультету є правочинним за наявності не менше 2/3 його членів. Рішення студентської ради факультету ухвалюються шляхом прямого голосування простою більшістю голосів присутніх членів студентської ради факультету, є обов'язковим для виконання усіма студентами факультету і узгоджуються з деканом.

4.5.4. Очолює студентську раду факультету голова студентської ради факультету (громадський декан), який обирається простою більшістю голосів на загальних зборах студентської ради факультету відкритим голосуванням із числа кандидатур старост груп чи студентів-активістів з відмінною та доброю успішністю, запропонованих і обговорених у колективі факультету, або шляхом самовисування, за узгодження декана фа-

культету. Дострокові вибори можуть відбутися з ініціативи 1/3 студентів факультету, 1/3 членів студентської ради факультету, на вимогу декана факультету або за рішенням Студентської ради (при наявності відповідного обґрунтування причини). Голова студентської ради факультету може скласти свої повноваження (з обґрунтуванням причини), але буде виконуючим обов'язків до обрання нового Голови студентської ради факультету. У випадку вибуття зі складу студентів, виконання обов'язків Голови Студентської ради факультету тимчасово (до обрання нового Голови Студентської ради факультету) покладається на заступника голови Студентської ради факультету.

4.5.5. Голова студентської ради факультету відстоює інтереси студентів факультету через представництво у Вченій раді факультету і відповідає за роботу студентської ради факультету та старост академічних груп.

4.5.6. Студентська рада факультету:

- організовує діяльність та здійснює керівництво студентським самоврядуванням на факультеті;
- погоджує з деканом факультету питання, що стосуються навчального процесу, соціально-побутових, оздоровчих і культурних потреб студентів факультету та інше;
- вносить пропозиції про форми заохочення студентів та бере участь у обговоренні та розподілі матеріальної допомоги студентам факультету;
- подає пропозиції щодо оцінки роботи викладачів та внесення змін до навчального графіку і розкладу занять;
- формує пропозиції до Студентської ради університету щодо призначення іменних стипендій;
- бере участь у вирішенні питань організації дозвілля студентів;
- вносить пропозиції до Студентської ради університету та деканату щодо покращення умов навчання і побуту студентів та інше;
- здійснює контроль за дотриманням студентами факультету навчальної дисципліни, «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки у гуртожитках, корпусах і на території ЛНМУ», інших нормативно-правових документів, що діють в університеті та стосуються студентів;
- представники студентської ради факультету у Студентській раді університету мають право з власної ініціативи або за дорученням студентської ради факультету виносити на обговорення питання студентського життя факультету.

4.6. Староста потоку.

Староста потоку координує діяльність самоврядування студентів на потоці.

4.6.1. Староста потоку обирається студентами після першого семестру навчання на зборах старост груп зі складу студентів з відмінною та доброю успішністю, при наявності не менше 2/3 старост, простою більшістю голосів і узгоджується з деканом. На першому курсі старости потоків призначаються деканом факультету на перший семестр навчання.

4.6.2 Староста потоку може бути переобраним у зв'язку зі систематичним невиконанням своїх обов'язків та за поданням студентської ради факультету або декана факультету, або голови студентської ради факультету (при наявності відповідного обґрунтування причини), якщо на зборах потоку за це проголосувало понад 2/3 присутніх студентів.

Староста потоку може скласти свої повноваження (з обґрунтуванням причини), але виконувати ці обов'язки до обрання нового старости потоку.

У зв'язку з вибуттям зі складу студентів, виконання обов'язків старости потоку тимчасово (до обрання нового старости потоку) покладається на одного зі старост.

4.6.3. Розпорядження старости потоку в межах його повноважень обов'язкові для виконання студентами потоку, якщо вони не суперечать цьому положенню та чинному законодавству України.

4.6.4. Староста потоку:

- представляє інтереси студентів потоку в студентській раді факультету, деканаті факультету та співпрацює з деканом та деканатом;
- організовує виконання старостами академічних груп покладених на них обов'язків;
- організовує виконання навчального плану та графіку навчально-виховного процесу студентів;
- організовує виконання «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки студентів у гуртожитках, корпусах та на території ЛНМУ», наказів та розпоряджень деканату, адміністрації університету та Студентської ради університету;
- здійснює контроль за станом навчальної дисципліни та поведінки студентів, за збереженням навчального обладнання та інвентарю в аудиторіях, лабораторіях, навчальних корпусах;
- своєчасно повідомляє студентів про розклад іспитів та консультацій;
- щоденно призначає чергових на час проведення лекцій.

4.7. Староста академічної групи

4.7.1. Староста академічної групи (далі – староста групи) здійснює координацію самоврядування студентів на рівні академічної групи і представляє інтереси студентів групи в деканаті факультету, на старостатах та кафедрах. Староста групи підпорядковується старості потоку, співпрацює з деканом та деканатом.

4.7.2. Вибори старости групи здійснюються простою більшістю голів шляхом відкритого голосування на зборах групи у двотижневий термін після першого семестру навчання новоствореної академічної групи зі складу студентів з відмінною та доброю успішністю. Кандидатура обраного старости погоджується з деканом і затверджується на засіданні студентської ради факультету та розпорядженням деканату з підписом декана факультету. Збори групи є правочинним за наявності не менше 4/5 від загальної кількості студентів академічної групи. До обрання старости групи декан доручає своїм розпорядженням одному зі студентів групи протягом першого семестру навчання проведення адміністративної роботи.

4.7.3. Староста групи може бути переобраний:

- зборами студентів груп з ініціативи не менше 2/3 її складу;
- якщо на старостаті за це проголосували понад 2/3 старост груп потоку;
- за письмовою заявою декана або голови студентської ради факультету (при наявності відповідного обґрунтування причини);
- у зв'язу зі систематичним невиконанням своїх обов'язків;
- у зв'язу з постійним систематичним неподанням до деканату у встановлений термін «Відомостей відвідування» та недбалого ведення документації.

4.7.4. Розпорядження старости групи в межах його повноважень обов'язкові для виконання студентами групи.

4.7.5. Обов'язки старости академічної групи:

- на лекціях та семінарах надавати у «Відомостях відвідування» встановленого зразка об'єктивні дані про присутність студентів групи до початку заняття (присутність позначається знаком “+”, відсутність – знаком «нб») та фіксувати академічну успішність студентів групи. Староста групи несе відповідальність за достовірність та правдивість заповнення відомостей і завіряє їх своїм підписом;
- надавати до деканату «Відомості відвідування» у встановлений термін (разом із довідками встановленої форми про причини пропусків студентів лекцій та практичних занять);
- інформувати студентів групи про зміни в розкладі;

- інформувати завідувача кафедри про відсутність викладача на занятті не пізніше 15 хвилин від початку пари;
- організувати виконання плану навчального процесу студентів групи;
- з'ясувати причину тривалої (більше 5-ти навчальних днів) відсутності студента на заняттях та повідомляти про це деканат;
- здійснювати контроль за станом навчальної дисципліни групи, виконанням «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки студентів у гуртожитках, корпусах та на території ЛНМУ», наказів і розпоряджень університету та факультету;
- здійснювати нагляд за збереженням навчального обладнання та інвентарю в аудиторіях, навчальних кімнатах та лабораторіях під час перебування в них студентів академічної групи;
- призначати чергового групи на час занять.

4.8. Студентська рада гуртожитку.

4.8.1. Студентська рада гуртожитку є органом самоврядування студентів, які мешкають в гуртожитку, що виконує функції забезпечення захисту прав та контролю за виконанням обов'язків мешканців гуртожитку, визначених нормативними документами, залучає студентів до заходів, спрямованих на виховну, культурно-масову, спортивну роботу, охорону громадського порядку, поліпшення соціально-побутових умов проживання.

4.8.2. Студентська рада гуртожитку обирається на загальних зборах мешканців гуртожитку або повноважних представників кімнат терміном на 1 рік. Кількісний склад Студентської ради гуртожитку визначається зборами мешканців гуртожитку. Вибори організовує і контролює Студентська рада університету та Студентська рада факультету.

4.8.3. На загальних зборах мешканців гуртожитку або уповноважених представників кімнат можуть вирішуватися питання щодо проведення ремонтних робіт за добровільними внесками мешканців гуртожитку.

4.8.4. Очолює Студентську раду гуртожитку голова Студентської ради гуртожитку, який обирається мешканцями гуртожитку відкритим голосуванням простою більшістю голосів за умови участі у голосуванні 2/3 мешканців.

4.8.5. Голова Студентської ради гуртожитку може бути переобраний:

- з ініціативи не менше 1/3 мешканців гуртожитку;
- у разі систематичного невиконання своїх обов'язків;
- рішенням Студентської ради університету за письмовим поданням голови Студентської ради університету, голови Студентської ради факультету або декана (при наявності відповідного обґрунтування причини).

4.8.6. Голова Студентської ради гуртожитку несе повну відповідальність за роботу Студентської ради. До функцій Студентської ради гуртожитку належить:

- здійснення поселення, сприяння процесу укладання «Договорів на поселення» студентів у гуртожиток спільно з деканатом факультету;
- забезпечення реалізації пропускового режиму, охорони громадського порядку, збереження матеріальних цінностей спільно з адміністрацією;
- організація та стеження виконання умов «Договору про надання ліжко-місця у гуртожитку», «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки студентів у гуртожитках, корпусах та на території ЛНМУ» та «Положення про гуртожитки ЛНМУ» мешканцями гуртожитку;
- стеження за дотриманням студентами та адміністрацією чинних санітарних норм;
- разом з адміністрацією бере участь у вирішенні накладення стягнень за порушення «Договору про надання ліжко-місця у гуртожитку», «Правил внутрішнього розпорядку та поведінки студентів у гуртожитках, корпусах та на території ЛНМУ», «Положення про гуртожитки ЛНМУ» та відшкодування матеріальних збитків і заохочення мешканців гуртожитку;
- організація та контроль за роботою клубів, кімнат для самостійних занять та інших приміщень загального користування;
- сприяння організації культурно-масової та спортивної роботи у гуртожитку;
- заслуховування інформації адміністрації гуртожитку про виконану роботу щодо покращення умов проживання;
- сприяння у роботі студентських ремонтних загонів;
- організація проведення санітарних днів у гуртожитку, контроль за санітарним станом приміщень гуртожитку та збереженням майна;
- може приймати рішення господарського характеру для поліпшення умов проживання;
- у межах своїх повноважень приймає рішення на засіданнях Студентської ради гуртожитку, які є обов'язковими для виконання усіма мешканцями гуртожитку та мають дорадчий характер для адміністрації гуртожитку, АГЧ та деканатів.

4.9 Постійно діючі комісії університету:

4.9.1 Чинно діючі комісії: *(А ЩЕ ІСНУЮТЬ НЕЧИННО ДІЮЧІ?)*

- **комісія з навчальної та наукової роботи:** спрямовує свою діяльність на покращення навчального процесу, співпрацює зі Студентським науковим товариством університету, що діє відповідно до Статуту Студентського наукового товариства, з проректором з науково-педагогічної роботи та навчальним відділом;
- **комісія з культурно-масової роботи:** займається питаннями організації культурно-масових заходів, співпрацює з проректором з науково-педагогічної роботи;
- **комісія з побуту студентів:** вирішує питання, пов'язані з проживанням студентів у гуртожитках, співпрацює з проректором з адміністративно-господарчої роботи, адміністративно-господарчою частиною, адміністрацією гуртожитків. До складу входять голови студентських рад гуртожитків;
- **комісія з соціального захисту та виховної роботи:** сприяє забезпеченню соціального захисту та оздоровлення студентів, співпрацює з профспілковим комітетом студентів та іншими організаціями. Організовує виховну роботу серед студентів, співпрацює з проректором з науково-педагогічної роботи;
- **комісія з міжнародних та міжвузівських зв'язків:** бере участь у вирішенні питань міжнародних студентських відносин та обмінів, сприяє реалізації міжвузівських студентських зв'язків, співпрацює зі сектором міжнародного співробітництва та з проректором з науково-педагогічної роботи;
- **комісія з фізичного виховання та спорту:** вирішує питання організації заходів пропаганди здорового способу життя та спорту, співпрацює з проректором з науково-педагогічної роботи, завідувачем кафедри фізичного виховання і спортивної медицини, іншими структурними підрозділами та організаціями;
- **комісія з інформації:** організовує інформаційне забезпечення та соціологічні опитування студентів, співпрацює з редакцією газети «Alma mater», з дозволу ректора організовує випуск студентських друкованих та електронних видань, співпрацює з прес-центром університету;

4.9.2 До складу постійно діючих комісій можуть входити студенти ЛНМУ денної форми навчання на громадських засадах. Членами постійно діючої комісії можуть стати студенти, яких рекомендувала Студентська рада, інші члени Студентського самоврядування, а також самовисуванці.

4.9.3 У зв'язку з невиконанням своїх обов'язків, член постійно діючої комісії може бути виключений зі складу цієї комісії за поданням голови

Студентської ради університету або голови постійно діючої комісії на позачерговому засіданні Студентської ради університету шляхом прямого голосування простою більшістю голосів. Член постійно діючої комісії може скласти свої повноваження за власним бажанням.

5. Основи фінансово-господарської діяльності студентського самоврядування:

- кошти, визначені Вченою радою університету в розмірі не менш як 0,5 відсотка власних надходжень, що отримав університет від основної діяльності;
- членські внески студентів, розмір яких встановлює Конференція студентів університету. Розмір місячного членського внеску однієї особи не може перевищувати 1 відсотка прожиткового мінімуму, встановленого законодавством;
- кошти органів студентського самоврядування спрямовуються на виконання їхніх завдань і здійснення повноважень відповідно до їхніх затверджених кошторисів;
- органи студентського самоврядування публічно звітують про використання коштів та виконання кошторисів не рідше одного разу на рік на Конференції студентів університету.

6. Заключні положення

6.1. Вказане Положення вступає в дію з моменту ухвалення конференцією студентів та погодженням ректора університету.

6.2. Зміни та доповнення до нього вносить Студентська рада університету, які вступають у силу після прийняття черговою конференцією студентів та погодженням ректора університету.

Розділ ІV.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО СТУДЕНТСЬКИЙ ГУРТОЖИТОК

Загальні положення

Положення про студентські гуртожитки (далі – Положення) Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (далі – університету) розроблено відповідно змін до пункту 8 частини першої статті 62 Закону України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р., вимог Примірного положення про студентський гуртожиток вищого навчального закладу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13.11.2007 р. № 1004; листа Міністра освіти та науки України від 17.11.2015 р. № 1/9 – 550 «Щодо безперешкодного доступу до приміщень студентських гуртожитків», Положення про гуртожитки, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.04.2015 р. № 84, Статуту Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, «Положення про студентське самоврядування Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького».

Це положення регламентує функціонування студентських гуртожитків університету, визначає порядок надання житлової площі в гуртожитках, умови проживання, правила внутрішнього розпорядку.

- Студентські гуртожитки університету призначені для проживання на період навчання іногородніх студентів, слухачів, курсантів, інтернів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів тощо (далі – студенти), а також студентів певних соціальних груп: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, за умови відсутності в них іншого місця проживання.
- Іноземні громадяни, які навчаються в університеті, розміщуються в гуртожитках на загальних підставах, якщо інше не передбачено контрактом або іншими нормативно-правовими актами.
- Вільні кімнати в гуртожитках може використовувати керівництво університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів для створення відокремленого готелю.
- Житлова площа та місця загального користування в гуртожитку не підлягають приватизації, обміну, закладанню, бронюванню і здаванню для проживання сторонніх осіб чи наймання з іншою метою. Кожне приміщення в гуртожитку повинне мати функцію-

нальне призначення. Перепрофілювання приміщень у гуртожитку може здійснюватися за поданням адміністрації гуртожитку і за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.

- У гуртожитки можуть бути поселені іногородні студенти заочної форми навчання на період проведення екзаменаційної сесії, іногородні абітурієнти на час проведення вступних випробувань, а також абітурієнти певних соціальних груп: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, за умови відсутності в них іншого місця проживання.
- Поселення студентів до студентських гуртожитків здійснюється рішенням ректора університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів на підставі ордерів відповідно до Житлового кодексу України. При поселенні укладається угода (контракт) на проживання.
- Студентські гуртожитки знаходяться в підпорядкуванні університету.
- Гуртожитки призначені для проживання окремих осіб (житлові приміщення знаходяться в загальному користуванні декількох осіб, які не знаходяться між собою в сімейних стосунках). При потребі можуть виділятися приміщення для проживання студентів, які перебувають у шлюбі. Ці приміщення мають розташовуватись в окремих секціях гуртожитку.
- Гуртожитки є загального типу проживання з самообслуговуванням і самоврядуванням залежно від умов проживання, що визначається керівництвом університету і погоджується з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Працівники університету, як виняток, можуть бути поселені в студентський гуртожиток до закінчення навчального року лише за рішенням ректора університету і за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Проживання в студентських гуртожитках сторонніх осіб, розміщення підрозділів університету, а також інших організацій забороняється.
- Гуртожитки, крім основного призначення, можуть надавати за окрему плату додаткові послуги, перелік яких визначений відповідними законодавчими та нормативними актами.

- Мешканці гуртожитку повинні забезпечуватися необхідними умовами для проживання, самостійної навчальної роботи, відпочинку, фізичної культури, виховної роботи. Приміщення санітарно-побутового призначення виділяються й оснащуються згідно з чинними санітарними нормами та правилами утримання гуртожитків.
- Внутрішній розпорядок у гуртожитку встановлюється Правилами внутрішнього розпорядку, що затверджує ректор університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Права й обов'язки працівників гуртожитків визначаються посадовими інструкціями, які затверджує ректор університету.

Надання житлового місця в гуртожитках

- Розміщення студентів у гуртожитках та виселення з них, умови проживання, права і обов'язки погоджуються з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Розподіл місць проживання у гуртожитках між факультетами здійснюється рішенням керівництва університету із дотриманням санітарних норм за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Списки студентів на проживання в гуртожитках готують декани факультетів і затверджує ректор університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Обов'язковому поселенню підлягають студенти денної форми навчання, які мають відповідні підстави згідно з:
  - Постановою Кабінету Міністрів України «Про поліпшення матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків»;
  - Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».
- Під час поселення студентів 1-го курсу перевагу бажано надавати:
  - студентам-інвалідам I-III груп;
  - студентам з багатодітних родин (тросє і більше дітей);
  - студентам, у яких один з батьків помер (загинув);
  - студентам бюджетної форми навчання;
  - студентам, які мешкають у віддалених районах Ураїни.

- Студентів, яким не вистачило місця в гуртожитку, комісія з поселення факультету в обов'язковому порядку вносить до рейтингового списку на поселення, де за однакових вищенаведених підстав на поселення студенти розташовуються згідно з набраними балами, отриманими під час вступних випробувань, який доводиться до загального відома.
- На підставі рішення про надання місць у гуртожитку ректор університету чи за його дорученням декан укладає угоду зі студентом на проживання в гуртожитку і видає йому ордер, який є єдиною підставою для поселення і проживання у вказаному житловому місці. В ордері зазначається адреса гуртожитку і номер кімнати.
- Облік ордерів та студентів, які проживають у гуртожитках, оформлення необхідних документів, реєстрація та зняття з реєстрації виконує призначена для цього особа (паспортист). Бланки ордерів зберігаються в установленому порядку як документи суворої звітності.
- Студент, який поселяється до гуртожитку, зобов'язаний особисто надати паспорт і здати завідувачу гуртожитку (коменданту) ордер на право зайняти місце в гуртожитку з попередньою оплатою за проживання, але не менше ніж за місяць уперед.
- Студенту, який поселяється до гуртожитку, вказується його житлове місце, надається необхідний інвентар, комплект білизни, перепустка на право входу до гуртожитку.
- Студент повинен бути ознайомлений з Правилами внутрішнього розпорядку гуртожитку та правилами техніки безпеки, що засвідчується його особистим підписом.
- Документи на реєстрацію студентів, які поселяються до гуртожитку, подає адміністрація гуртожитку у встановленому порядку.
- При непередбачених обставинах та у зв'язку з поважними причинами студенти, які проживають у гуртожитку, можуть бути переселені до іншої кімнати або гуртожитку за рішенням адміністрації гуртожитку без погіршення умов проживання.
- Місця в студентських гуртожитках для розміщення студентських сімей визначає ректор університету із дотриманням санітарних норм за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.
- Облік студентських сімей, які потребують місць у гуртожитках, здійснює ректор університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів.

Користування гуртожитками. Умови проживання.

- Вхід до гуртожитків дозволяється на підставі перепусток для студентів цього гуртожитку. Вхід і вихід з гуртожитків здійснюється безперешкодно шляхом цілодобового доступу (відповідно до листа МОН України від 17.11.2015 року № 1/9-550).
- Відвідувачі мають право перебувати в гуртожитку з 8⁰⁰ до 23⁰⁰. При вході до гуртожитку відвідувач надає черговому документ, який засвідчує особу, і реєструється у книзі відвідувачів. Студент, який проживає в гуртожитку, зобов'язаний особисто зустріти відвідувача, залишити перепустку черговому гуртожитку і провести відвідувача при його виході з гуртожитку.
- Відповідальність за своєчасний вихід з гуртожитку відвідувачів і дотримання правил внутрішнього розпорядку здійснюють студенти, які їх запросили.
- Культурні заходи в гуртожитках проходять відповідно до плану, який розробляється органами студентського самоврядування і погоджується з керівництвом університету. Усі заходи повинні закінчуватись до 23⁰⁰.
- У кожній секції (кімнаті) обирається староста (старший кімнати) зі складу студентів, які проживають там, а на поверсі – відповідальна особа за внутрішній порядок та оголошення у випадку виникнення надзвичайної ситуації техногенного, природного та соціального характеру.
- Усі студенти, які проживають у гуртожитку, залучаються до господарських робіт із самообслуговування (підтримання порядку і чистоти в місцях проживання та загального користування тощо).
- Студент, який проживає в гуртожитку, має право:
  - користуватися приміщеннями навчального, культурно-побутового, медичного та спортивного призначення, камерами зберігання, іншим обладнанням і майном гуртожитку;
  - вимагати своєчасного ремонту або заміни обладнання, меблів, постільної білизни, а також усунення недоліків у забезпеченні побутових умов;
  - обирати органи студентського самоврядування гуртожитку і бути обраним до їхнього складу;
  - через органи студентського самоврядування гуртожитку брати участь у вирішенні питань, пов'язаних з поліпшенням житлово-побутових умов, організації культурно-виховної роботи і дозвілля, роботи працівників гуртожитку тощо;

- звертатись зі скаргами на роботу працівників гуртожитку і житлово-побутові умови, які не відповідають вимогам Положення про студентський гуртожиток і нормам обладнання та утримання гуртожитків, до керівництва університету, інших установ відповідно до Закону України «Про звернення громадян».
- Студент, який проживає у гуртожитку, зобов'язаний:
  - знати і виконувати Правила внутрішнього розпорядку;
  - вчасно сплачувати за проживання і додаткові платні послуги, якими він користується;
  - прийняти майно кімнати відповідно до опису, підтримувати чистоту і порядок у своїх кімнатах та місцях загального користування, брати участь у всіх видах робіт, пов'язаних із самообслуговуванням;
  - дбайливо ставитись до майна гуртожитку, економно витрачати тепло, електроенергію, газ і воду;
  - забезпечити наявність дублікатів ключів від кімнати в завідувача гуртожитку (коменданта), а в разі заміни замка у дверях – здати йому відповідний дублікат ключів;
  - вчасно подавати заявки на ремонт електричного, сантехнічного обладнання і меблів;
  - про всі надзвичайні події в гуртожитку терміново повідомляти завідувача гуртожитку та органи студентського самоврядування гуртожитку;
  - відшкодовувати заподіяні матеріальні збитки відповідно до законодавства;
  - дотримуватися правил техніки безпеки та пожежної безпеки;
  - реєструвати додаткові електроприлади в завідувача гуртожитку (коменданта);
  - попереджувати завідувача гуртожитку (коменданта) при залишенні гуртожитку на тривалий час (більше 5 діб);
  - знати порядок евакуації з гуртожитку у випадку виникнення надзвичайних ситуацій (пожежа, землетрус, закладання вибухового пристрою, захоплення заручників тощо);
  - після закінчення навчання або при достроковому позбавленні права на проживання в гуртожитку здати майно гуртожитку, що перебувало в його користуванні, і кімнату в належному стані та виселитися з гуртожитку в тижневий термін.

- Студенту, який проживає у гуртожитку, забороняється:
  - переселятися з однієї кімнати в іншу без погодження із завідувачем гуртожитку;
  - переробляти чи переносити інвентар і меблі з одного приміщення до іншого або виносити їх з гуртожитку без дозволу завідувача гуртожитку;
  - проводити електромонтажні роботи в кімнатах та в гуртожитку, переробляти і ремонтувати електроустаткування;
  - користуватися електрообігрівачами та електроплитами, мікрохвильовими печами, холодильниками в житлових кімнатах;
  - проводити масові заходи в гуртожитку без письмового дозволу завідувача гуртожитку;
  - залишати сторонніх осіб після 23⁰⁰ без письмового дозволу завідувача гуртожитку;
  - палити, вживати та зберігати спиртні напої, наркотичні або токсичні речовини, перебувати в гуртожитку в стані алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння;
  - порушувати тишу з 22⁰⁰ до 07⁰⁰;
  - створювати шум, а також вмикати телевізійну, комп'ютерну та аудіоапаратуру на гучність, що перевищує звукоізоляційність кімнати;
  - тримати в гуртожитку тварин.
- За активну участь у культурних заходах, роботах з покращення умов проживання, стану гуртожитку та прилеглої території студенти, які проживають у гуртожитку, можуть бути заохочені.
- За порушення Правил внутрішнього розпорядку в гуртожитку на студентів, які проживають у гуртожитку, накладаються стягнення:
  - зауваження;
  - догана;
  - відмова в поселенні до гуртожитку на наступний навчальний рік;
  - розірвання угоди на проживання.
- Заохочення або стягнення студентам, які проживають у гуртожитку, у встановленому порядку накладає керівництво університету за поданням органів студентського самоврядування та первинної профспілковою організацією студентів.
- Порядок проживання студентів у гуртожитках у канікулярний (відпускний) період з урахуванням їх побажань визначає ректор університету.

Виселення зі студентських гуртожитків

Абітурієнти, які отримали незадовільну оцінку на вступних випробуваннях, залишають у встановленому порядку місце в гуртожитку протягом трьох діб від дня оголошення результатів випробувань; абітурієнти, які подали апеляцію, у триденний термін після підтвердження апеляційною комісією правильності оцінки; абітурієнти, які не зараховані до навчального закладу за конкурсом, – протягом трьох діб після виходу наказу про зарахування.

- При відрахуванні з навчального закладу (у тому числі при його закінченні), розірванні угоди на проживання студенти, які проживали в гуртожитку, залишають його в установленому порядку в тиждневий термін від дня видачі відповідного наказу.
- Якщо студент з поважних причин не може залишити гуртожиток у відповідний термін, рішенням керівництва університету за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів цей термін може бути продовжений.
- Виселення студента з гуртожитку здійснюється відповідно до законодавства України. Якщо студент порушив умови угоди про проживання в гуртожитку, він виселяється, повністю відшкодовуючи заподіяну шкоду.

Плата за житло та послуги

- Вартість місця проживання в гуртожитку складається з вартості його утримання та вартості обов'язкових побутових послуг, що надаються студентам, які проживають у гуртожитку.
- Конкретний розмір оплати за проживання в гуртожитках установлює керівництво університету і розраховується відповідно до законодавства, тарифів, порядку розрахунків за комунальні послуги залежно від рівня комфортності житла.
- Конкретний розрахунок розміру оплати та вартості послуг за проживання в гуртожитках погоджується з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів; вони мають бути повідомлені студентам.
- Оплата за житло та надані послуги здійснюється не менше ніж за місяць уперед.
- Додаткові послуги, що надаються за бажанням студентам, які проживають у гуртожитку, сплачуються окремо.

Обов'язки керівництва університету та адміністрації гуртожитку

- Керівництво університету несе відповідальність за належну експлуатацію й утримання гуртожитків, дотримання в них встановленого поряд-

ку і правил проживання, організацію побуту студентів, які проживають у гуртожитку, виховної, культурної і спортивно-оздоровчої роботи.

- Керівництво університету та адміністрація гуртожитку повинні дотримуватись Положення про студентський гуртожиток, угоди, укладеної зі студентом, та норм чинного законодавства.
- Керівництво університету та адміністрація гуртожитку здійснюють безпосереднє керівництво господарською діяльністю та експлуатацією гуртожитку, організацією проживання та побуту студентів з дотриманням санітарних, екологічних та протипожежних норм.
- Керівництво університету та адміністрація гуртожитку зобов'язані:
  - забезпечити виконання Правил внутрішнього розпорядку в гуртожитку;
  - утримувати приміщення гуртожитку в належному стані відповідно до встановлених санітарних норм та правил;
  - укомплектувати гуртожитки меблями, обладнанням, білизною та іншим інвентарем відповідно до встановлених норм;
  - проводити обмін постільної білизни відповідно до санітарних правил;
  - забезпечувати студентів, які проживають у гуртожитку, необхідним обладнанням, інвентарем, інструментом і матеріалами для робіт з обслуговування та прибирання гуртожитку і прилеглої території;
  - здійснювати заходи з охорони матеріальних цінностей гуртожитку та матеріальних цінностей студентів, які проживають у гуртожитку;
  - вчасно організувати проведення ремонту гуртожитку, інвентарю, обладнання, утримувати в належному стані закріплену територію та зелені насадження;
  - здійснювати заходи з покращення житлово-побутових умов у гуртожитку, вчасно вживати заходи з реалізації пропозицій студентів, які проживають у гуртожитку, інформувати їх про прийняті рішення;
  - надавати студентам, які проживають у гуртожитку, необхідні побутові послуги, виділяти в гуртожитку приміщення для проведення виховної роботи, самостійного навчання, культурних і спортивних заходів;
  - ознайомити студентів, які проживають у гуртожитку з правилами протипожежної безпеки, інструкціями щодо дій при ви-

- никненні надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру;
- укомплектовувати штати гуртожитку в установленому порядку обслуговуючим персоналом;
  - сприяти органам студентського самоврядування гуртожитку у вирішенні питань побуту і відпочинку студентів, які проживають у гуртожитку;
  - інформувати студентів про прийняття рішень, які стосуються їхнього проживання та побуту;
  - забезпечувати необхідне освітлення і тепловий режим у всіх приміщеннях відповідно до встановлених норм комфортності;
  - забезпечувати вчасне фінансування витрат на утримання гуртожитків.
- Керівництво університету спільно з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів розглядають суперечності та можливі конфліктні ситуації.
  - Адміністрація гуртожитку несе відповідальність за збереження майна студентів, зданого до камери зберігання гуртожитку. За речі, які не були здані на зберігання, адміністрація відповідальності не несе.
  - Поточний ремонт гуртожитків полягає в систематичному і вчасному проведенні робіт із збереження конструктивних елементів, оздоблювання, інженерного обладнання й елементів зовнішнього благоустрою від передчасного зносу, а також з усунення дрібних пошкоджень і несправностей, що з'явилися під час експлуатації, наладки та регулювання інженерного обладнання.
  - При виконанні капітального ремонту гуртожитку, якщо його неможливо виконати без відселення, студентам на час ремонту керівництво університету надає житлову площу в тому самому або в іншому гуртожитку. Після закінчення капітального ремонту студентам надається житлова площа, яку вони займали раніше.

Розділ V.
ПРАВИЛА ВНУТРІШНЬОГО РОЗПОРЯДКУ
В СТУДЕНТСЬКИХ ГУРТОЖИТКАХ

Загальні положення

1. Цей документ регламентує правила внутрішнього розпорядку в студентських гуртожитках Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

2. Поселення до студентських гуртожитків для проживання на період навчання іногородніх студентів, слухачів, курсантів, інтернів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів тощо (далі – мешканців), а також студентів певних соціальних груп: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, за умови відсутності в них іншого місця проживання, здійснюється рішенням керівника вищого навчального закладу за погодженням з органами студентського самоврядування та первинною профспілковою організацією студентів на підставі ордерів відповідно до Житлового кодексу України. При поселенні укладається угода на проживання.

3. Мешканець, який поселяється до гуртожитку, зобов'язаний особисто надати паспорт і здати завідувачу гуртожитку (коменданту) ордер на право зайняти місце в гуртожитку з попередньою оплатою за проживання, але не менше ніж за місяць уперед. Він має пройти інструктаж з техніки пожежної безпеки, експлуатації електропобутових приладів, побутової радіоапаратури і газового обладнання, а також щодо користування ліфтами (за їх наявності в гуртожитку), ознайомитися з правилами внутрішнього розпорядку, у тому числі з порядком виселення з гуртожитку. Інструктаж проводить завідувач гуртожитку (комендант) і засвідчується особистим підписом мешканця у спеціальному журналі.

Умови проживання

Мешканцям гуртожитку видається перепустка на право входу до гуртожитку. Вхід і вихід з гуртожитків здійснюється безперешкодно шляхом цілодобового доступу (відповідно до листа МОН України від 17.11.2015 р. № 1/9-550 – цілодобово).

Відвідувачі мають право перебувати в гуртожитку з 8⁰⁰ до 23⁰⁰. При вході до гуртожитку відвідувач надає черговому документ, який засвідчує особу, і реєструється в книзі відвідувачів. Студент, який проживає в гуртожитку, зобов'язаний особисто зустріти відвідувача, залишити перепустку черговому гуртожитку і провести відвідувача при його виході з гуртожитку.

Відповідальність за вчасний вихід з гуртожитку відвідувачів і дотримання при цьому правил внутрішнього розпорядку несуть особи, які їх запросили.

Культурні заходи в гуртожитках здійснюються відповідно до плану, який розробляють органи студентського самоврядування і погоджують з керівництвом університету. Усі заходи повинні закінчуватись до 23⁰⁰.

У кожній секції (кімнаті) обирається староста (старший кімнати) зі складу студентів, які проживають там, а на поверсі – відповідальна особа за внутрішній порядок та оголошення у випадку виникнення надзвичайної ситуації техногенного, природного та соціального характеру.

Права і обов'язки мешканців гуртожитку

Мешканці гуртожитку мають право:

- користуватися приміщеннями навчального, культурно-побутового, медичного та спортивного призначення, камерами зберігання, іншим обладнанням і майном гуртожитку;
- вимагати своєчасного ремонту або заміни обладнання, меблів, постільної білизни, а також усунення недоліків у забезпеченні побутових умов;
- обирати органи студентського самоврядування гуртожитку і бути обраним до їхнього складу;
- через органи студентського самоврядування гуртожитку брати участь у вирішенні питань, пов'язаних з поліпшенням житлово-побутових умов, організації культурно-виховної роботи і дозвілля, роботи працівників гуртожитку тощо;
- звертатись зі скаргами на роботу працівників гуртожитку і житлово-побутові умови, які не відповідають вимогам Положення про студентський гуртожиток і нормам обладнання та утримання гуртожитків, до керівництва вищого навчального закладу, інших установ відповідно до Закону України «Про звернення громадян».

Мешканці гуртожитку зобов'язані:

- знати і виконувати Правила внутрішнього розпорядку;
- вчасно сплачувати за проживання і додаткові платні послуги, якими вони користуються;
- підтримувати чистоту і порядок у своїх кімнатах та місцях загального користування, брати участь у всіх видах робіт, пов'язаних із самообслуговуванням;
- дбайливо ставитись до майна гуртожитку, економно витрачати тепло, електроенергію, газ і воду;

- забезпечити наявність дублікатів ключів від кімнати в завідувача гуртожитку, а при заміні замка у дверях – здати йому відповідний дублікат ключів;
- вчасно подавати заявки на ремонт електричного, сантехнічного обладнання і меблів;
- про всі надзвичайні події в гуртожитку терміново повідомляти завідувача гуртожитку та органи студентського самоврядування гуртожитку;
- відшкодовувати заподіяні матеріальні збитки відповідно до законодавства;
- дотримуватися правил техніки безпеки та пожежної безпеки;
- реєструвати додаткові електроприлади в завідувача гуртожитку;
- попереджувати завідувача гуртожитку (коменданта) при залишенні гуртожитку на тривалий час (більше 5 діб);
- знати порядок евакуації з гуртожитку у випадку виникнення надзвичайних ситуацій (пожежа, землетрус, закладання вибухового пристрою, захоплення заручників тощо);
- після закінчення навчання або при достроковому позбавленні права на проживання в гуртожитку, здати майно гуртожитку, що перебувало в його користуванні, і кімнату в належному стані та виселитися з гуртожитку в тижневий термін.

Мешканцям гуртожитку забороняється:

- переселятися з однієї кімнати в іншу без погодження із завідувачем гуртожитку;
- переробляти чи переносити інвентар і меблі з одного приміщення до іншого або виносити їх з гуртожитку без дозволу завідувача гуртожитку;
- проводити електромонтажні роботи в кімнатах та в гуртожитку, переробляти і ремонтувати електроустаткування;
- користуватися електрообігрівачами та електроплитами, мікрохвильовими печами, холодильниками в житлових кімнатах;
- проводити масові заходи в гуртожитку без письмового дозволу завідувача гуртожитку;
- залишати сторонніх осіб після 23⁰⁰ без письмового дозволу завідувача гуртожитку;
- палити, вживати та зберігати спиртні напої, наркотичні або токсичні речовини, перебувати в гуртожитку в стані алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння;

- порушувати тишу з 22⁰⁰ до 07⁰⁰;
- створювати шум, а також вмикати телевізійну, комп'ютерну та аудіоапаратуру на гучність, що перевищує звукоізоляційність кімнати;
- тримати в гуртожитку тварин.

Заохочення і стягнення

За активну участь у культурних заходах, роботах з покращення умов проживання, стану гуртожитку та прилеглої території студенти, які проживають у гуртожитку, можуть бути заохочені.

За порушення Правил внутрішнього розпорядку в гуртожитку на студентів, які проживають у гуртожитку, накладаються такі стягнення:

- зауваження;
- догана;
- відмова в поселенні до гуртожитку на наступний навчальний рік;
- розірвання угоди на проживання.

Рішення про заохочення або стягнення щодо мешканців гуртожитку у встановленому порядку приймає керівництво університету за поданням органів студентського самоврядування та первинної профспілкової організації студентів.

Роздл VI.
ДІЇ ПЕРСОНАЛУ ТА СТУДЕНТІВ,
ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ У ГУРТОЖИТКУ,
ЗА СИГНАЛАМИ ОПОВІЩЕННЯ
ПРИ МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТАХ

A. При загрозі проведення терористичних актів:

- не піддаватися паніці та не панікувати самому;
- заспокоїтися та зібратися з думками;
- діяти помірковано та виважено;
- прибрати з балконів (при наявності) легкозаймисті матеріали;
- закрити двері на балкони та вікна, закрити штори на вікнах (це збереже від уламків скла);
- підготувати бинти, йод, вату та інші необхідні медичні засоби для надання першої допомоги;
- створити необхідний запас харчів та питної води (до 2-х діб);
- уникати місць масового скупчення людей;
- обмежити (при можливості) користування громадським транспортом;
- домовитися з сусідами про взаємодопомогу при потребі;
- підготуватися до екстреної евакуації (скласти в сумку документи, коштовності, гроші, продукти харчування, які швидко не псуються та питну воду);
- тримати постійно увімкнену радіоточку, телевізор, радіоприймач, телефон для прослуховування повідомлень;
- тримати у доступному місці перелік телефонів чергових служб ДСНС, МВС, СБУ – **101, 102, 298-66-22, 261-61-43** для передачі про загрозу проведення терористичного акту.

B. При виявленні підозрілого предмета

Терористи намагаються розмістити вибухові пристрої у найбільш уразливих місцях, де зможуть завдати найбільшої шкоди населенню.

До таких місць, як правило, належать:

- автомобілі;
- входи, внутрішні двори, підсобні приміщення адміністративних і житлових будинків, складських приміщень;
- урни для сміття, інженерні комунікації в місцях масового перебування людей (фестивалі, ярмарки, базари, супермаркети, підземні переходи тощо);

- громадський транспорт (вагони тролейбусів, автобусів, трамваїв, поїздів тощо);
- об'єкти підвищеної небезпеки тощо.

Для камуфляжу вибухових пристроїв можуть бути використані звичайні побутові предмети: портфелі, валізи, сумки, пакунки, пакети, згортки, мішки, ящики, коробки, іграшки, зовнішній вигляд яких може приховувати їх справжнє призначення.

Ознаками підозрілих предметів, які можуть бути вибуховими пристроями, можуть бути:

- наявність дротів, малої антени, скочу;
- наявність підозрілих звуків (цокання годинника, клацання), джерел електроживлення (батареєнок, акумуляторів тощо) або розтяжок дроту (шпагату, мотузки);
- незвичне розміщення предмету, а також не властивий специфічний запах;
- залишення речей незнайомої людини для збереження;
- тривале перебування без догляду різних побутових предметів;
- предмети, що знаходяться у непризначених для цього місцях (наприклад, велика дитяча іграшка біля вхідних дверей);
- предмети з прикріпленими до них мобільними телефонами, радіостанціями, акумуляторами.

Слід пам'ятати, що вибухова речовина може бути різноманітного виду та мати різні властивості, що, у свою чергу, надає можливість замаскувати вибуховий пристрій навіть у поштовому конверті.

З метою попередження вибуху та встановлення наявності вибухового пристрою необхідно:

- не приймати від сторонніх осіб подарунків, квітів, поштових посилок;
- користуючись громадським транспортом, не погоджуватись на пропозиції супроводжувати речі невідомої особи (у тому числі провідників, стюардів, контролерів);
- не залишати без уваги річ, яка не повинна тут перебувати;
- опитати осіб, які постійно там перебувають, щоб виявити власника, або особу, яка цю річ залишила;
- якщо власник не виявлений, негайно повідомити про знахідку чергову службу корпусу, гуртожитку, а при їх відсутності ДСНС, МВС, СБУ за тел. **101, 102, 298-66-22, 261-61-43.**

При виявленні підозрілого предмету у громадському транспорті необхідно:

- не залишати без уваги забуту або бездоглядну річ;

- звернути увагу людей, які знаходяться поруч, на річ та опитати їх, намагаючись встановити власника або особу, яка могла цю річ залишити;
- якщо власник не встановлений, негайно повідомити про знахідку водія транспортного засобу.

При виявленні будь-де підозрілого предмету необхідно:

- не вчиняти ніяких дій (не чіпати, не відкривати та не переміщувати його);
- зафіксувати час його виявлення;
- не використовувати мобільні телефони та засоби радіозв'язку;
- домогтися, щоб люди і ви самі, відійшли на безпечну відстань;
- повідомити про знахідку за тел. **101, 102, 298-66-22, 261-61-43**;
- дочекатися прибуття оперативно-слідчої групи МВС, СБУ, ДСНС та вказати їм місце знаходження підозрілого предмету.

Безпечними відстанями слід вважати наступні рекомендовані зони

та оточення:

Підозрілий предмет (знахідка), вибуховий пристрій або боєприпаси	Зона евакуації та оточення
Граната РГД-5	Не менше 50 м
Граната Ф-1	Не менше 300 м
Тротилова шашка вагою 200 г	50 м
Тротилова шашка вагою 400 г	75 м
Пивна банка начинена вибухівкою, 0.33 л	60 м
Міна МОН-50	75 м
Валіза (кейс) начинений вибухівкою	230 м
Дорожня валіза (чемодан) начинений вибухівкою	350 м
Автомобіль типу «Жигулі»	500 м
Автомобіль типу «Волга»	600 м
Мікроавтобус	900 м
Вантажний автомобіль (фургон)	1250 м

В. При отриманні анонімного повідомлення про замінування.

Анонімне повідомлення про замінування можуть отримати:

- чергова служба університету (учбові корпуси, гуртожитки, кафедри);
- керівний склад університету (ректор, проректори, керівники структурних підрозділів, відділів, кафедр, коменданти учбових корпусів, завідувачі гуртожитків);
- персонал та студенти.

При отриманні телефонного анонімного повідомлення про замінування необхідно:

1. Встановити контакт з невідомою особою, яка повідомила телефоном про замінування, та намагатися при цьому:

- встановити мотив особи щодо замінування;
- усвідомити, які вимоги висловлює особа;
- спробувати відмовити особу виконувати свій задум;
- умовити особу передзвонити, посилаючись на поганий зв'язок (погано чую, не зрозумів, повторіть я запишу).

2. Під час телефонної розмови спробувати визначити звідки особа телефонує, для цього:

- при наявності на телефонному апараті автоматичного визначника номеру (АВН) записати номер телефону, з якого телефонує невідома особа;
- при відсутності визначника номера та після завершення розмови з особою не класти слухавку та телефонний апарат, щоб на АТС не втрачався напрямок з'єднання.

З іншого телефонного апарату негайно зателефонувати оператору зв'язку, що обслуговує телефонну лінію, пояснити, що склалося та запропонувати йому негайно встановити номер телефону та адресу, з якої телефонувала особа.

3. Після завершення розмови з невідомою особою негайно записати:

- точний час телефонного дзвінка особи;
- отриману інформацію;
- ймовірну стать особи;
- інтонацію та тембр голосу особи;
- ймовірний вік особи;
- наявність дефектів мови;
- наявність звукового (шумового) фону супроводу телефонної розмови.

4. Не повідомляйте про загрозу нікому, крім тих осіб, кому про це необхідно знати (ректор або особа, яка виконує його обов'язки, перший проректор, начальник штабу цивільного захисту, завідувач гуртожитку), щоб не викликати паніку та виключити непрофесійні дії інших осіб.

При отриманні сигналу про евакуацію (Увага, пожежа!).

Якщо ви знаходитесь у кімнаті гуртожитку, послідовно виконуйте наступні дії у такому порядку:

- без зайвого поспіху, паніки та істерики приберіть речі у місця їх постійного зберігання;
- візьміть зі собою особисті речі, документи, гроші, коштовності;
- закрийте вікна, вимкніть електроживлення оргтехники, електроприладів, освітлення;

- зачиніть двері на ключ, ключ залишіть у замку;
- покиньте приміщення, рухайтесь маршрутами, вказаними на схемі евакуації;
- відійдіть від будови і виконуйте команди персоналу, який здійснює організацію та проведення евакуації;
- повертатися у покинуте приміщення можна тільки після дозволу відповідальних осіб.

5. негайно повідомити свого старосту поверху (завідувача гуртожитку) про отриману інформацію та іншу інформацію, яку вдалося встановити під час розмови.

6. Про отримання анонімного повідомлення за командою завідувача гуртожитку, а при його відсутності – самому, неохідно повідомити телефоном МВС, ДСНС, СБУ тел.: 101, 102, 298-66-22, 261-61-43.

В. При захопленні у заручники.

При захопленні у заручники:

- попри всі страхи необхідно зрозуміти, чого хочуть терористи, визначити для себе, хто з них найнебезпечніший (нервовий, рішучий, агресивний);
- виконуйте всі вказівки ватажка та не надумайте зухвало дивитися йому у вічі – це завжди сигнал до агресії;
- не вдавайтесь до дій, що можуть привернути увагу терористів;
- не реагуйте на провокаційну чи зухвалу поведінку терористів, продовжуйте спокійно сидіти, не задаючи питань;
- перш ніж пересунути сумочку чи відкрити сумочку, запитуйте дозволу;
- віддайте особисті речі, яких вимагають терористи;
- сховайте, при можливості, документи та матеріали, що можуть вас скомпрометувати;
- не впадайте в паніку, краще подумайте, як знайти вихід з цього становища;
- не апелюйте до совісті терористів. Це майже завжди марно. Вони виконуватимуть те, що задумали, та, щоб перекричати голос совісті, можуть йти на жорсткі й неадекватні дії;
- не підвищуйте голос і не жестикулюйте, навіть якщо у вас виникає бажання попередити про щось своїх знайомих або родичів, які поруч з вами;
- при стрілянині лягайте на підлогу або сховайтеся за сидінням, але нікуди не біжіть, у подібній ситуації місця біля вікна служать кращою схованкою, ніж місця в проході; іноді трапляється нагода врятуватися, знаходячись на місцях біля виходів;

- якщо хтось поранений і йому потрібна допомога, а ви можете її надати, попросіть підійти старшого і зверніться до нього з такими словами: «Ви можете зберегти одне життя. Це колись вам зарахується. Я можу надати допомогу людині та завжди замовлю за вас слово. Будьте розсудливі! Дозвольте мені допомогти нещасному, інакше ми його втратимо». Треба говорити спокійно і дивитися прямо у вічі злочинцю. Нічого не починайте робити, доки не одержите дозволу. Не наполягайте на своєму;
- якщо вдасться симулювати симптоми хвороби, з'явиться можливість звільнитися в результаті переговорів: часто в ході переговорів терористи звільняють жінок, дітей, літніх і хворих людей;
- намагайтеся уникати контактів із терористами, якщо вони жадають від вас співучасті у тих чи інших діях. Наприклад, зв'язати когось, піддати катуванню та інше. Вам не завадить у цьому випадку втратити свідомість, продемонструвати свій переляк та безсилля, послатися на слабкість. Усі інші вимоги терористів треба виконувати беззаперечно і точно.
- якщо ви зрозумієте, що терорист блефує і в руках у нього муляж, не перевіряйте цього! **Помилка може коштувати вам життя;**
- якщо поблизу стався вибух, не поспішайте покинути приміщення. Вас можуть прийняти за злочинця, і ви мимоволі станете мішенню для групи захоплення;
- намагайтеся запам'ятати все, що бачите та чуєте під час акту тероризму: імена, прізвиська, хто з терористів що робив і як поведився, їх зовнішній вигляд, ступінь їхньої реальної агресивності.

Почувши про початок антитерористичної операції (стрільба, вибухи), необхідно:

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на підлогу;
- чітко виконувати команди співробітників антитерористичного підрозділу, уникаючи різких рухів.

Г. При загрозі масових заворушень.

При загрозі масових заворушень необхідно:

- зберігати спокій та розсудливість;
- при знаходженні на вулиці негайно залишити місце масового скупчення людей, уникати агресивно налаштованих людей;
- якщо ви опинились у натовпі, не намагайтесь вийти з нього, рухайтесь у тому ж напрямку, що й натовп;

- руки зігніть у ліктях на рівні грудей та розсеуньте їх, звільняючи від тиску грудну клітину;
- не тримайте руки у кишенях;
- головне в натовпі – не впасти. Якщо вас збили з ніг і ви впали на землю, спробуйте згорнутися клубком і захистити голову руками, прикриваючи потилицю. При будь-якій можливості треба спробувати встати;
- якщо натиск натовпу набрав загрозового характеру, негайно покиньте будь-яку ношу та позбудьтесь від сумок на довгому ремені, а також шарфу;
- не піддавайтесь на провокації;
- при знаходженні вдома (в гуртожитку) надійно зачиніть двері, не виходьте на балкон і не наближайтесь до вікон;
- не залишайте приміщення без нагальної потреби.

Розділ VII.
КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ПОДІЙ

7.2. Пам'ятні дати української історії

Січень

- 1875 – народився Степан Томашівський, видатний український історик державницького напрямку, публіцист
- 1900 – народився Олександр Ковінька, український письменник-гуморист.
- 1930 – Надзвичайний Церковний Собор у Києві ліквідував УАПЦ Всеукраїнську Православну Церковну Раду
- 1945 – помер видатний український учений Володимир Вернадський — перший президент Академії Наук Української Народної Республіки, засновник геохімії та біогеохімії У Львові вийшло перше число щоденника «Діло»
- 1885 – народився Опанас Сластіон, художник, ілюстратор Т.Шевченка
- 1896 – народився Василь Касян, Народний художник України
- 1909 – народився Степан Бандера український політичний діяч, один з чільних ідеологів і теоретиків українського націоналістичного руху ХХ століття, після розколу Організації українських націоналістів — голова Проводу ОУН-Б
- 1649 – відбувся Триумфальний в'їзд гетьмана Богдана Хмельницького в Київ після перемоги над поляками
- 1841 – народився Константин Михальчук, український мовознавець
- 1919 – Ухвала Української Національної Ради про злуку ЗУНР і УНР
- 1837 – народився Павло Житецький, український філолог
- 1918 – Франція і Великобританія визнали УНР як незалежну державу
- 1585 – у Львові засновано українське «Ставропігійське братство»
- 1900 – Відозва Народного Комітету Галичини з викладом програми боротьби за незалежну Україну
- 1918 – випущено перші українські банкноти
- 1595 – народився Богдан Хмельницький, український політичний діяч
- 1834 – народився Степан Руданський, український поет
- 1846 – Т.Шевченка написав «Заповіт»
- 1846 – Засновано Кирило-Мефодіївське братство у Києві
- 1898 – народився Володимир Сосюра, український поет
- 1838 – народився Василь Стус, український поет
- 1888 – народився Гнат Юра, актор і режисер

- 1935 – народився Василь Симоненко, український поет
- 1894 – демонстрація кінетоскопа Йосипом Тимченком, початок українського кіно
- 1597 – народився Митрополит Київський і Галицький Петро Могила
- 1861 – у Петербурзі вийшло перше число журналу «Основа»
- 1894 – народився Василь Елан-Блакитний, український поет
- 1808 – народився Апполон Скальковський, український історик та письменник
- 1871 – народився Агатангел Кримський, український академік
- 1919 – дерикторія УНР оголосила війну більшовицькій Росії
- 1805 – Відкриття Харківського університету
- 1869 – народився Іван Труш, український художник
- 1921 – відкриття Українського Вільного університету у Відні
- 1654 Переяславська Рада прийняла рішення про українсько-московський союз, що поклало початок поневолення України
- 1661 – Заснування Львівського університету
- 1803 – помер останній обраний гетьман України Кирило Розумовський
- 1919 – Всенародні збори в Хусті ухвалили приєднання Закарпаття до УНР
- 1667 – Андрієвська угода про поділ України між Польщею та Московщиною
- 1801 – народився Михайло Остроградський, український математик
- 1648 – початок Визвольної війни українського народу проти Польщі
- 1806 – народився Орест Новицький, український філософ
- 1850 – народився Іван Похитонов, український художник, дійсний член АН
- 1839 – народився Павло Чубинський, український поет, етнограф, автор тексту гімну «Ще не вмерла Україна»
- 1891 – народився Павло Тичина, український поет, академік
- 1929 – відбувся I Конгрес Українських письменників, на якому було засновано ОУН
- 1918 – Бій під Кругами студентського куреня з переважаючими силами більшовицьких військ
- 1834 – народився Володимир Антонович, український історик, археолог, етнограф
- 1990 – Греко-католицька ієрархія на чолі з єпископом Володимиром Стернюком скликала синод, який проголосив легалізацію УГКЦ.
- 1920 – помер видатний український письменник Панас Мирний

Лютий

- 1900 – народилася Оксана Петрусенко (справжнє прізвище Бородавкіна), визначна українська співачка, неперевершений виконавець українських народних пісень
- 1925 – народилася Єлизавета Чавдар, українська співачка, ушавила Україну та Київський театр опери та балету триумфальними виступами на сценах СІЛА Канади, Китаю, Індії, країн Європи
- 1783 – народився Василь Ферлієвич, український письменник
- 1842 – народився Володимир Орловський, український художник
- 1843 – народився Микола Вербицький, український поет і педагог
- 1895 – народився Андрій Ковалівський, вчений-арабіст
- 1812 – народився Євген Гребінка, український письменник і перекладач
- 1863 – народився Тимофій Бордуляк, український письменник
- 1919 – Симон Петлюра став Толової Директорії УНР
- 1933 – апогей геноциду проти українського народу. Протягом 1932-33 років від голоду та репресій в Україні загинуло біля 10 млн. осіб
- 1936 – на Соловках загинув Євген Плужник, український поет
- 1885 – народився Степан Балей, український вчений, автор першого в Галичині підручника з психології
- 1870 – Страйк робітників-друкарів Львова, перший в Галичині
- 1942 – Перший Собор єпископів у Пінську відроджує УАПЦ
- 1106 – Князь Володимир Монамах завершив «Повчання», перший дидактично-художній твір княжої Русі
- 1856 – народилася Емілія Підвисоцька, українська драматична акторка
- 1648 – Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
- 1918 – Берестейський мир. Німеччина, Австрія, Туреччина та Болгарія визнали Україну самостійною державою
- 1900 – з ініціативи Миколи Михновського засновано першу політичну партію в Україні – Революційна Українська Партія
- 1940 – у Кракові створено революційний провід ОУН під керівництвом Степана Бандери
- 1670 – народився Самійло Величко, український козацький літописець
- 1989 – відбулася установча конференція Товариства української мови ім. Т. Шевченка
- 1839 – Ліквідація царською адміністрацією Унії на Правобережній Україні
- 1871 – народився Лесь Мартович, український письменник
- 1924 – у польській тюрмі загинула член УВО Ольга Басараб
- 1945 – у бою загинув Д Клячківський («Клим», «Савур»), член проводу ОУН

- 1784 – народився Микола Гнедич, український поет, перекладач, академік
- 1874 – народився Лев Писаржевський, український хімік
- 1914 – виборча реформа в Галичині
- 1919 – прийняття ЗУНР закону про мови
- 1813 – народився Гулак-Артемівський, український композитор автор першої української опери «Запорожець за Дунаєм»
- 1664 – поляки стратили полковника Івана Богуна(український військовий і державний діяч, козацький полководець часу Хмельниччини, полковник подільський, згодом — кальницький і паволоцький)
- 1855 – народився Лев Смиренко, український вчений-садівник
- 1865 – народився Федір Різниченко, український художник
- 1939 – вибори до Першого сейму Карпатської України
- 1954 – Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про передачу Криму УРСР.
- 1054 – у Вишгороді помер великий київський князь Ярослав Мудрий
- 1888 – народився Василь Барвінський, український композитор
- 1942 – загинула Олена Теліга, українська письменниця
- 1987 – помер Петро Григоренко, український дисидент, генерал
- 1806 – народився Левко Боровиковський, поет, байкар
- 1894 – засновано Український Народний Союз – першу центральну українську установу в Америці
- 1897 – народився В'ячеслав Левандовський, український художник, аніматор, один з засновників української анімації.
- 1574 – вийшов львівський «Апостол», перша друкована книжка в Україні
- 1842 – народився Юліан Романчук, український громадський і політичний діяч
- 1865 – народився Іван Липа, український письменник і громадський діяч, член Центральної Ради і Трудового Конгресу
- 1946 – Загинув Грегит-Різун, командир УПА
- 1871 – народилася ЛесяУкраїнка, українська поетеса і громадський діяч
- 1887 – народився Леся Курбас, український режисер, актор, педагог (заг. 1937 р.)
- 1608 – помер князь Костяктин Острозький, політичний і релігійний діяч, покровитель культури
- 1886 – народився Георгій Нарбут, український графік
- 1875 – народився Володимир Філатов, український офтальмолог, хірург, академік
- 1863 – народився Роман Орженцький, український економіст, академік
- 1870 – народився Осип Сорохтей, український графік і живописець

Березень

- 1750 – гетьманом України обрано Кирила Розумовського. Відновлено автономію Гетьманщини
- 1925 – розпуск Української Комуністичної партії («украпістів») та примусовий перехід її членів до КП(б)У – української філії. Невдовзі майже всі «украпісти» були жорстоко репресовані
- 1980 – Синод Української Католицької Церкви обрав митрополита Мирослава Любачівського наступником митрополита Йосипа Сліпого
- 1918 – Мала Рада УНР ухвалила закони про грошову систему, громадянство та новий адміністративний поділ України
- 1819 – народився Микола Сементовський, український історик, етнограф, письменник
- 1861 – скасовано кріпацтво в Російській імперії
- 1896 – народився Іван Паторжинський, український співак
- 1949 – народився Володимир Івасюк, український композитор (заг. 1979 р.)
- 1827 – народився Леонід Глібов, український поет-байкар
- 1950 – загинув генерал Роман Шухевич- Чупринка, головний командир УПА
- 1934 – відкрито пам'ятник Т.Шевченкові в Києві
- 1573 – у Львові створено першу в Україні друкарню
- 1874 – народився Іван Рубчак, український співак і актор
- 972 – загинув князь Святослав Ігорович
- 1169 – Суздальський князь Андрій зруйнував Київ
- 1946 – Інспірований церковний собор у Львові. Заборона УГКЦ
- 1130 – народився Кирило Туровський, культурний діяч Київської Русі -України
- 1814 – народився Тарас Шевченко, український поет, письменник (драматург, прозаїк), художник (живописець, гравер), громадський та політичний діяч. Національний герой і символ України
- 1862 – народився Микола Пимоненко, український художник
- 1930 – Судовий процес над членами вигаданої сталіністами «Спілки визволення України», де засуджено видатних діячів України, серед них: С.Єфремова, академіка, віце-президента ВУАН, одного з керівників Центральної Ради В.Чехівського, прем'єр-міністра УНР, А.Ніковського
- 1787 – народився Устим Кармелюк, український національний герой, керівник повстанського руху на Поділлі у 1813–1835 роках проти національного і соціального гніту
- 1817 – народився Олександр Афанасьєв-Чужбинський, український письменник, етнограф

- 1631 – помер Митрополит Київський і Овборецький, ректор братської школи у Львові, засновник Київської братської школи
- 1863 – народився Володимир Вернадський, український академік
- 1892 – Літературне товариство ім. Т.Шевченка реорганізовано у Наукове товариство ім.Т.Шевченка
- 1822 – у Київському театрі відбулась перша вистава українською мовою
- 1891 – народився Амвросій Бучма, український актор
- 1923 – Рада послів у Парижі визнала Західну Україну за Польщею
- 1939 – проголошено самостійність Карпатської України
- 1849 – народився Володимир Шухевич, український етнограф
- 1924 – у Вінніпезі (Канада) вийшов українськи журнал «Робітниця»
- 1664 – загинув гетьман Іван Виговський
- 1882 – народилася Христина Алчевська, українська поетеса і педагог
- 1874 – народився Президент Карпатської України о.Августин Волошин
- 1917 – у Києві створено Українську Центральну Раду – парламент України на чолі з Михайлом Грушевським
- 1918 – у Львові на основі організацій «Січ» і «Соколи» створено військову організацію «Українські Січові стрільці» на чолі з В. Старосольським
- 1775 – Цариця Катерина узаконила кріпацтво в Україні
- 1864 – народився Митрополит Василь Липківський, перший митрополит у АПЦ
- 1895 – народився Максим Рильський, український поет, перекладач, академік
- 1930 – народилася Ліна Костенко, українська поетеса
- 1632 – народився Іван Мазепа, український військовий, політичний і державний діяч гетьман України
- 1895 – вийшло перше число «Громадського Голосу» (редактор Іван Франко)
- 1627 – народився Захар Копистенський, український богослов і проповідник
- 1842 – народився Микола Лисенко, український композитор
- 1654 – Березневі статті Богдана Хмельницького
- 1651 – Полковник Іван Богун розгромив поляків під Вінницею
- 1623 – народився Роман Ракушка-Романовський, генеральний підскарбій Лівобережної України, автор «Літопису Самовидця»
- 1864 – Відкрито український професійний театр при товаристві «Руська бесіда». Вперше у Львові здійснено театральну виставу українською мовою
- 1922 – у Києві створено театр-студію «Березіль»
- 1973 – помер Дмитро Донцов, український ідеолог і публіцист

Квітень

- 1875 – народився Модест Сосенко, український художник
- 1850 – помер Петро Прокопович, український бджоляр. Винаходом його ранкового вулика послуговується весь світ. Засновник першої па-січної школи
- 1925 – прийнято постанову ВУЦВК та РНК УРСР «Про заходи термінового проведення повної українізації радянського апарату». Підписи Г.Петровського, В.Чубаря посвідчували обов'язок кожного вивчати мову в школах та вишах, ділові папери в установах вести українською мовою. В 1926 р. за незнання української мови було звільнено з керівних посад 117 осіб. Цей блазеньський виверт «українізації», було здійснено для виявлення і знищення всіх активних інтелектуальних сил України.
- 1975 – помер Генерал Олександр Удовиченко, український громадський і військовий діяч, віце-президент УНР на вигнанні
- 1917 – у Петрограді засновано Українську національну раду
- 1917 – Перший український маніфестаційний похід у Києві під гаслом «Перший день свободи України»
- 1596 – бій повстанців під проводом Северина Наливайка з польсько-шляхетськими військами під Гострим Каменем (Київщина)
- 1918 – народився Олесь Гончар, український письменник
- 1113 – Князь Володимир Монамах розгромив половців над рікою Сольницею
- 1839 – народився Микола Левицький, один із фундаторів української кооперації
- 1919 – Директорія УНР проголосила орієнтацію на власні сили у боротьбі з більшовиками
- 1898 – народився Степан Скрипник, Блаженніший Патріарх УАПЦ Мстислав
- 1912 – зародження «Пласту» у Львові
- 1887 – народився Іван Кавалеридзе, український скульптор і кінорежисер
- 1768 – початок Коліївщини – повстання гайдамаків під проводом Максима Залізняка та Івана Гонти
- 1632 – створення Києво-Могилянської Академії
- 1710 – прийнято Конституцію та Пакт прав і вольностей Запоріжського війська
- 1882 – народився Вячеслав Липинський, український громадський і політичний діяч
- 1854 – народився Микола Сумцов, український літературознавець
- 1938 – прийнято Декларацію про єдність дій українських організацій у Польщі

- 1622 – помер Гетьман Петро Канашевич-Сагайдачний
- 1596 – у Варшаві страчено Северина Наливайка (український військовий діяч, козацький ватажок. Один з керівників повстання 1594—1596 років у Речі Посполитій)
- 1947 – початок операції «Вісла» – насильницького переселення українців у Польщі
- 1922 – заснування Української господарської академії в Подебрадах (Чехія)
- 1944 – на Кременеччині відбувся найбільший бій в історії УПА
- 1945 – конференція ООН прийняла свій статут, Україна – одна з членів-засновників ООН
- 1840 – надруковано перше видання «Кобзара» Т.Шевченка
- 1890 – народився Микола Зеров, український письменник і літературознавець
- 1986 – Чорнобильська катастрофа
- 1918 – ухвала Конституції УНР Першим президентом країни обрано М. Грушевського
- 1918 – Чорноморський флот підняв український прапор

Травень

- 1890 – засновано одну з перших українських політичних партій – Українську радикальну партію
- 1910 – помер визначний український письменник, громадський діяч Борис Грінченко
- 1920 – загинув визначний український композитор Остап Нижанківський
- 1920 – помер знаний український графік Юрій Нарбут
- 1848 – у Галичині створено Головну Руську Раду – перше політичне об'єднання – на чолі з Г.Яхимовичем
- 1924 – помер Михайло Міхновський, український політичний діяч
- 1648 – повстання реєстрових козаків біля Кам'яного Закону, їх перехід на сторону загонів Б.Хмельницького
- 1920 – Кирило Триньовський заснував товариство «Січ» у с.Завалі на Снятинщині
- 1920 – війська Польщі та Директорії здобули Київ
- 1840 – народився Марко Кропивницький, український драматург
- 1621 – Київський митрополит Іов Борецький створив публіцистичний твір «Протестація» від імені української нації
- 1919 – приєднання Закарпаття до Чехословаччини
- 1945 – початок повстання отамана Григор'єва проти радянської влади

1945 – День Перемоги над гітлерівською Німеччиною
1848 – відозва Головної Руської Ради від імені українського народу
1879 – народився Голова Директорії УНР Симон Петлюра (заг.1926 р.)
1907 – у Києві створено Українське Наукове Товариство
1954 – Україна стала членом ЮНЕСКО і МОП
1848 – народився Панас Мирний, український письменник
1865 – в Одесі відкрито університет
1871 – народився Василь Стефаник, український письменник
1648 – розгром польських військ під Жовтими Водами
1848 – у Львові почала виходити перша українська газета «Зоря Галицька»
1845 – народився лауреат Нобелівської премії український біолог Ілля Мечніков
1638 – битва повстанців на чолі з Острянином з польськими військами під Лубнами
1817 – народився Микола Костомаров, видатний український історик
995 – освячення церкви Успення Св.Богородиці в Києві
1185 – битва князя Ігоря Святославовича з половцями
1876 – нечуваний в історії культури «Ємський указ» російського уряду про заборону української мови
1125 – помер Володимир Мономах
1861 – у Сумах відкрито першу в Україні недільну школу
1990 – установчі збори відродженого «Пласту» у Львові
1663 – помер Київський митрополит український Діонісій Балабан
1889 – народився Мирон Зарицький, український математик
1903 – народився Роман Сельський, український художник
1929 – народився Емануїл Мисько, український скульптор
1861 – урочистий похорон Т.Шевченка на Чернечій горі
1938 – трагічна загибель провідника ОУН Євгена Коновальця
1912 – народився Михайло Стельмах, український письменник
1648 – перемога військ Богдана Хмельницького під Корсунем
1709 – зруйнування Чортомлицької Січі царськими військами
1926 – у Парижі загинув головний отаман Симон Петлюра
1837 – помер перший конструктор бойових ракет Олександр Засядько
1916 – помер Іван Франко, світоч української культури
1894 – пуск першого електричного трамваю у Львові
1887 – народився Олександр Архипенко, український скульптор
1223 – перший бій з татарами над річкою Калкою
1989 – відкриття установчого з'їзду Міжнародної асоціації українців у Неаполі

Червень

- 1925 – помер Порфир Демущкий, український композитор і фольклорист
- 1990 – Собор УАПЦ обрав Блаженнішого Митрополита Мстислава Патріархом України
- 1652 – війська повстанців під проводом Б.Хмельницького розгромили польське військо у битві під Батогом
- 1865 – народився автор першого вітчизняного дирижабля «Київ» Федір Андерс
- 1545 – народився Іван Вишенський, письменник-полеміст
- 1863 – народився Євген Петрушевич, президент ЗУНРу
- 1874 – Перші загальні збори Літературного товариства ім.Т.Шевченка обрали головою Корнила Сушкевича
- 1705 – договір Івана Мазепи зі шведським королем Карлом XII
- 1771 – указ Сенату про переселення тисяч українських козаків до Азова
- 1775 – російська цариця Катерина II зруйнувала Запорозьку Січ
- 1919 – початок Чортківської наступальної операції УГА
- 1894 – народився Лука Дем'ян, письменник
- 1944 – висадка англо-американських військ у Франції, відкриття другого фронту
- 1853 – народився Олександр Мишуга, український оперний співак
- 1630 – Переяславський договір козаків з поляками
- 1944 – німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 1917 – у Києві розпочався I всеукраїнський селянський з'їзд
- 1964 – відкриття пам'ятника Т.Шевченка у Москві
- 1917 – у Никольсько-Усурійську відбувся I Далекосхідний з'їзд українців
- 1874 – народився Марко Черемшина, український письменник
- 1891 – народився полковник Євген Коновалець, організатор і провідник ОУН
- 1941 – народився Іван Миколайчук, актор театру і кіно
- 1578 – у Львові страчено Івана Підкову(козацький кошовий отаман, молдовський господар (1577—1578). Рідний брат молдовського господаря Івана III Воде Лютого)
- 1917 – розпочав роботу II Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 860 – похід русичів на Константинополь
- 1668 – страчено гетьмана Лівобережної України Івана Брюховецького
- 1939 – відкрито пам'ятник Т.Шевченкові на його могилі у Каневі
- 1678 – початок другої Чигиринської оборони українських козаків від турецької армії
- 1768 – гайдамаки під проводом М.Залізняка та І.Гонти здобули Умань
- 1897 – народився Юрій Кондратюк, вчений, винахідник у галузі космонавтики

- 1941 – Фашистська Німеччина розпочала війну проти СРСР. Масові розстріли українців Галичини та Волині в тюрмах НКВС
- 1917 – I Універсал Центральної Ради проголосив автономію України
- 1914 – народився Мирослав-Іван Любачівський, кардинал УГКЦ
- 1886 – народився Іван Крип'якевич, український історик, академік
- 1919 – Верховна рада Антанти відмовила ЗУНР у визнанні
- 1205 – загибель князя Романа Галицького під Завихвостом
- 1663 – «Чорна рада» в Ніжині, на якій гетьманом України обрано Івана Брюховецького
- 1964 – відкриття пам'ятника Т.Шевченкові у Вашингтоні
- 1651 – початок битви під Берестечком
- 1996 – Верховна Рада прийняла Конституцію України – День Конституції
- 1917 – бої полку УСС під Конюхами
- 1704 – гетьман Іван Мазепа об'єднав Праву-і Лівобережну Україну
- 1941 – поголошення Акту відновлення української державності у Львові. Ярослав Стецько обраний прем'єром Українського державного правління

Липень

- 1925 – Започатковано Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) – найповажнішу західно-українську легальну партію до 1939 року
- 1990 – Верховна Рада прийняла Декларацію про суверенітет України
- 1910 – у Львові відбулася студентська демонстрація з вимогою відкриття українського Університету. Загинув студент Адам Коцко
- 1951 – у Торонто (Канада) відкрито пам'ятник Т. Шевченкові
- 1906 – народився Петро Аядрусів, український художник
- 1913 – 3' їзд Українського студентського союзу
- 1885 – українські емігранти в США створили перше товариство взаємодопомоги «Братство святого Миколая»
- 1941 – німецькі власті у Львові заарештували уряд самостійної України
- 1986 – у Мюнхені помер Ярослав Стецько, український політичний та військовий діяч, активний діяч ОУН.
- 1851 – народився Іван Левинський, український архітектор
- 1078 – споруджено Печерський монастир
- 1659 – військо Івана Виговського розбило російське військо у битві під Конотопом
- 1709 – битва під Полтавою

- 1883 – у Львові засновано товариство «Народна торгівля»
- 1961 – у Вінніпезі (Канада) відкрито пам'ятник Т. Шевченкові
- 1056 – народився Нестор – літописець Руси-України (точна дата невідома)
- 1944 – заснування Української Головної Визвольної ради
- 1580 – в Острозі вийшла в світ перша на слов'янських землях надрукована кирилицею повна «Біблія»
- 1920 – створення Галицької соціалістичної радянської республіки
- 1937 – НКВС розстріляло ряд діячів української культури
- 969 – померла княгиня Ольга, руська княгиня із династії Рюриковичів.
Княгиня кївська (945-962)
- 1917 – II Універсал Центральної Ради проголосив взаємне визнання України і Росії
- 1919 – УГА перейшла Збруч для воз'єднання з армією УНР
- 1846 – народився Микола Миклухо-Маклай, український етнограф
- 1871 – народився Філарет Колеса, український фольклорист і музикознавець
- 1907 – народився Роман Шухевич-Чупринка, головний командир УПА
- 1944 – бої дивізії «Галичина» під Бродами
- 1892 – народився Ілько Борщак, український історик
- 1919 – частини Окремого корпусу УСС Є.Коновальця розбили Богунську дивізію М.Щорса
- 1902 – помер автор перших українських хронікально-документальних фільмів Альфред Федецький
- 1903 – помер Кирило Устиянович, український письменник і художник
- 971 – мирний договір князя Святослава з візантійським імператором Цимісієм
- 1917 – I Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві Євген Петрушевич сформував закордонний уряд ЗУНР у Відні
- 1648 – повстанці Максима Кривоноса розбили під Староконстантиновим військо Вишневецького
- 1672 – гетьман Петро Дорошенко розбив поляків біля Четвертині
- 1834 – у Києві засновано Університет святого Володимира
- 1865 – народився Митрополит УГКЦ Андрій Шептицький
- 1914 – Австрія оголосила війну Сербії
- 1849 – народилася Ольга Косач (Олена Пчілка), українська письменниця
- 1019 – князь Ярослав розбив Святополка в битві на Альті
- 1863 – Валуєвський указ про заборону викладання українською мовою в школах

- 1924 – польський уряд заборонив вживання української мови в державних установах Галичини
- 1920 – під проводом Євгена Коновальця створено Українську Військову Організацію (УВО), яку в 1929 році реорганізовано в ОУН

Серпень

- 988 – хрещення України-Руси
- 1975 – у Гельсінкі 35 країн світу підписали Заключний Акт наради з безпеки і співробітництва у Європі
- 1914 – початок I Світової війни
- 1854 – народилася Марія Заньковецька, українська акторка
- 1687 – Івана Мазепу обрано гетьманом України
- 1903 – народився Борис Гмиря, український співак
- 1870 – народився Осип Курилас, український живописець
- 1880 – народився Володимир Винниченко український письменник, громадський діяч
- 1819 – народився Пантелеймон Куліш, український письменник
- 1834 – народився Юрій Федькович, український письменник
- 1792 – переселення запорожців на Кубань
- 1648 – бій під Пилявцями – найбільша перемога Богдана Хмельницького над поляками
- 1657 – Юрія Хмельницького обрано гетьманом України
- 1962 – політ першого українського космонавта Павла Поповича
- 1810 – народився Апполон Мокрицький, художник, друг Т. Шевченка
- 1775 – Царським маніфестом узаконено ліквідацію Запорізької Січі
- 1640 – перемога повстанської армії під проводом Б. Хмельницького під Зборовом
- 1820 – у Ніжині відкрито гімназію вищих наук
- 1245 – перемога короля Данила Галицького над польсько-угорськими військами під Ярославом
- 1772 – перший поділ Польщі, Галичину приєднано до Австрії
- 1853 – народився Дмитро Донцов, український ідеолог і публіцист
- 1919 – Договір між Директорією УНР і урядом Польщі
- 1920 – за Севвортським договором Східну Галичину визнано окремою державною територією
- 1627 – у Києві вийшов друком перший словник української мови Памви Беринди
- 1867 – народився Осип Маковей, український поет

- 1939 – укладено Пакт Рібентропа-Молотова між Німеччиною і СРСР
- 1745 – загинув вагажок опришків Олекса Довбуш
- 1871 – народився Василь Щурат, український літературознавець, фольклорист і поет
- 1991 – Верховна Рада проголосила акт про незалежність України. День Незалежності України.
- 1991 – у Львові відкрито пам'ятник Т. Шевченку
- 1657 – Іван Виговський обраний гетьманом України
- 1856 – народився Іван Франко, видатний український письменник, поет, публіцист, перекладач, учений, громадський і політичний діяч. Доктор філософії (1893), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (1899), почесний доктор Харківського університету (1906)
- 1940 – помер колишній президент ЗУНР Євген Петрушевич

Вересень

- 1985 – у концтаборі загинув український поет-патріот Василь Стус
- 1709 – помер гетьман Іван Мазепа
- 1935 – початок другої Світової війни
- 1621 – польська армія і козаки П.Сагайдачного розбили турків під Хотином
- 1811 – народився Іван Вагилевич, поет і фольклорист, член «Руської трійці»
- 1984 – помер митрополит УГКЦ Кардинал Йосиф Сліпий
- 1769 – народився Іван Котляревський, український письменник
- 1894 – народився Олександр Довженко, український письменник і кінорежисер
- 1864 – народився Павло Грабовський, український поет і публіцист
- 1683 – Австрійсько-польські війська та українські козаки розбили турків під Віднем
- 1834 – народився Анатоль Свидницький, український письменник
- 1848 – у Львівському університеті відкрито кафедру української мови
- 1804 – народився Михайло Максимович, український історик, літературознавець та етнограф
- 1877 – народилася Олена Кульчицька, Народна художниця України, професор УАД
- 1658 – Гадяцький договір гетьмана Івана Виговського з Польщею
- 1837 – народився Олександр Митрак, український письменник, фольклорист і етнограф, автор русько-мадярського словника
- 1841 – народився Михайло Драгоманов український історик і публіцист

- 1841 – народився Анатоль Вахнянин, український композитор і громадський діяч
- 1861 – помер Михайло Пачовський, український письменник, педагог, композитор
- 1832 – народився Петро Ніщинський, український композитор, поет, перекладач «Іліади» та «Одісеї»
- 1835 – народився Олександр Петєбня, український мовознавець і етнограф
- 1918 – відкриття українського університету у Києві
- 1872 – народилася Соломія Крушельницька, відома українська оперна співачка
- 1767 – народився Артемій Ведель, український композитор і диригент
- 1845 – народився Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), український драматург, один із засновників українського театру
- 1876 – народився Михайло Грушевський, видатний громадський, політичний діяч України

Жовтень

- 1665 – Петро Дорошенко обраний гетьманом України
- 1727 – Данило Апостол обраний гетьманом України
- 1891 – народився Йосип Бокшай, український художник
- 1906 – народився Іван Багряний, український письменник і політичний діяч
- 1881 – народився Михайло Возняк, український літературознавець, професор Львівського університету
- 1868 – народився Кирило Студинський, український літературознавець, академік
- 1934 – померла Марія Заньковецька відома українська актриса
- 1909 – народився Богдан-Ігор Антонович, відомий український поет
- 1253 – коронація короля Данила Галицького у Дрогобичі
- 1846 – народився Іван Біликовський, український композитор, педагог, засновник товариства «Боян»
- 1870 – народився Іван Піддубний, український спортсмен-борець
- 1596 – на Берестейському церковному соборі проголошено унію з Римом
- 1655 – Перемога Богдана Хмельницького над поляками під Городком біля Львова
- 1899 – народився Михайло Драй-Хмара, український поет
- 1906 – народився Ігор Савченко, український кінорежисер
- 1626 – напад запорізьких козаків на Стамбул
- 1921 – інавгурація Українського Вільного Університету у Празі

- 1942 – створення Української Повстанської Армії
- 1615 – заснування Києво-Могилянської колегії
- 1959 – загинув Степан Бандера
- 1917 – на Всеукраїнському з'їзді Вільного козацтва у Чигирині отаманом обрано Павла Скоропадського
- 1814 – народився Яків Головацький, поет, член «Руської трійці»
- 1868 – народилася Євгенія Ярошинська, письменниця
- 1918 – Українська Національна Рада проголосила у Львові встановлення української державності на західно українських землях
- 1854 – народився Сергій Васильківський, художник
- 1924 – відкриття у Харкові першої радіостанції в Україні
- 1900 – народився Володимир Кубийович, географ, громадсько-політичний діяч
- 1657 – Іван Виговський обраний гетьманом України
- 1612 – Запорізькі козаки разом з поляками здобули Москву
- 1745 – народився Максим Березовський, український композитор, автор духовних творів

Листопад

- 1880 – Перше Народне Віче у Львові з вимогою забезпечення рівних прав українців на освіту, культуру, державне життя
- 1918 – українські збройні сили захопили владу в Галичині
- 1944 – помер митрополит УПЦ Андрій Шептицький
- 1245 – поїздка князя Данила Галицького в Золоту Орду
- 1914 – помер Вікентій Хвойка, археолог, першовідкривач Трипілля
- 1918 – Буковинське народне віче проголосило воз'єднання Буковини з УНР
- 1927 – Перша Конференція ООН у Берліні
- 1941 – зруйнування Великої Успенської церкви Києво-Печерської лаври
- 1895 – народився Василь Кучабський, український історик
- 1921 – початок Другого зимового походу армії УНР під командуванням Ю.Тютюнника
- 1811 – народився Маркіян Шашкевич, український поет, найдіяльніший член «Руської трійці»
- 1855 – народився Дмитро Яворницький, український історик, археолог, дослідник козацької старовини
- 1952 – у Києві почав діяти перший в Україні телецентр
- 1872 – народився Богдан Лепкий, український письменник, історик
- 1918 – Українська Національна Рада проголосила Західноукраїнську Народну Республіку на чолі з Костем Левицьким, прийняття Конституції

- 1839 – народився Остап Вишня, український письменник-сатирик
- 1708 – російські війська зруйнували Батурин – столицю гетьманської України
- 1803 – на Соловках помер останній кошовий Запорізької Січі Петро Калнишевський
- 1918 – створено Директорію УНР на чолі з В.Винниченком
- 1918 – створено Українську Академію Наук, президентом обрано В. Вернадського
- 1945 – в Аусбурзі засновано Українську Вільну Академію Наук (УВАН)
- 1967 – заснування світового конгресу вільних українців у Нью-Йорку (СКВУ)
- 1918 – війська Директорії завдали поразки гетьманцям під Мотовилівкою
- 1917 – проголошення III Універсалу Центральної Ради про самостійність УНР у федеративному зв'язку з іншими народами колишньої Російської імперії
- 1921 – російсько-більшовицькі війська розстріляли 359 українських вояків під Базаром
- 1838 – народився Іван Нечуй-Левицький, український письменник
- 1702 – закатований польською шляхтою Данило Братковський, український поет, громадський діяч
- 1863 – народилася Ольга Кобилянська, українська письменниця
- 1778 – народився Григорій Квітка-Основ'яненко, український письменник
- 1859 – помер Кость Левицький, український громадський діяч
- 1899 – народився Григорій Косинка, український письменник (розстріляний 17.12 1934)

Грудень

- 1883 – народився Микола Хвильовий, український письменник
- 1991 – Всеукраїнський референдум підтвердив Акт про незалежність України
- 1991 – Леоніда Кравчука обрано Першим Президентом незалежної України
- 1722 – народився Григорій Сковорода, просвітитель-гуманіст, філософ і поет
- 1878 – народився Олександр Олесь, український поет
- 1917 – у Києві відкрито Українську державну академію мистецтв, ректором якої став Георгій Нарбут
- 1931 – народився Григорій Тютюнник, український письменник
- 1919 – початок Першого зимового походу військ УНР під командуванням Омеляновича-Павленка
- 1991 – встановлено день Українського війська
- 1991 – у Біловезькій Пущі керівники України, Білорусії та Росії прийняли рішення про ліквідацію СРСР

- 1868 – у Львові засновано товариство «Просвіта»
- 1884 – народився Юліан Опільський, український письменник
- 1863 – народився Борис Грінченко, український письменник
- 1948 – ООН прийняла Декларацію прав людини. День прав людини
- 1873 – у Львові засновано літературне товариство ім.Т.Шевченка
- 1704 – Катерина II ліквідувала Гетьманщину в Україні
- 1890 – народився полковник Андрій Мельник
- 1877 – народився Микола Леонтович, український композитор
- 1846 – народився Микола Ярошенко, український художник
- 1856 – народився Микола Старицький, письменник, батько українського театру
- 1918 – гетьман П. Скоропадський зрікся влади на Директорії УНР
- 1483 – у Кракові засновано першу кириличну друкарню Швайпольта Фіоля
- 1917 – Всеукраїнський з'їзд Рад у Києві висловив довір'я Центральній Раді. Ультиматум Раднаркому урядові України
- 1892 – народився Микола Куліш, український письменник (заг. в 1937 р.)
- 1240 – Хан Батий зруйнував Київ
- 1871 – народився Микола Вороний, український поет (заг. в 1938 р.)
- 1807 – народився Йосип Лозинський, український етнограф
- 1833 – народилася Марко Вовчок, українська письменниця
- 1848 – народився Орест Левицький, український історик
- 1895 – народився Григорій Верьовка, композитор, художній керівник і головний диригент Українського народного хору
- 1895 – народився Євген Плужник, український поет
- 1737 – народився Микола Бантиш-Каменський, український історик
- 1910 – народився Василь Мироненко, український графік
- 1866 – народився Дмитро Заболотний, український мікробіолог
- 1724 – у Петропавлівській фортеці у Петербурзі помер гетьман України Павло Полуботок
- 1616 – вийшов з друку «Часослов» – перша друкована книга в Києві
- 1872 – народився Володимир Левицький, український математик, фізик, астроном
- 1877 – народився Гнат Хоткевич, український письменник (заг. у 1938 р.)
- 1892 – народився Михайло Семенко, український письменник (заг. у 1937 р.)
- 1950 – у США помер Лонгин Цегельський, Державний секретар ЗУНР

7.1. Визначні діячі світової культури

- 1845 – Абай Кунанбаєв – видатний казахський поет, просвітитель, основоположник казахської писемної літератури, письменник
- 1914 – Аббас Ходжа Ахмад – індійський кінорежисер, сценарист, письменник
- 1817 – Айвазовський Іван Костянтинович – російський живописець, написав близько 6 тисяч творів
- 1928 – Амундсен Руаль – норвезький полярний дослідник, який в грудні 1911 р. здобув Південний полюс. Загинув під час розшуків експедиції Небіле в Арктиці
- 1805 – Андерсен Ганс Крістіан – видатний данський письменник, казкар
- 1837 – Балакіреєв Милій Олексійович – російський композитор і музичний громадський діяч
- 1799 – Бальзак Оноре де – великий французький письменник
- 1817 – Бараташвілі Ніколоз Мелітонович – видатний грузинський поет
- 1881 – Барток Бела – відомий угорський композитор і піаніст
- 1685 – Бах Йоганн Себастьян – великий німецький композитор і органіст
- 1770 – Бетховен Людвіг ван – великий німецький композитор
- 1838 – Бізе орж – великий французький композитор
- 1815 – Бісмарк Отто фон Шенгаузен – німецький державний діяч, дипломат
- 1874 – Бой-Желенський Тадеуш – видатний польський письменник
- 1732 – Бомарше П'єр Огюстен Карон де – видатний французький просвітитель-драматург і публіцист
- 1849 – Ботев Христо – видатний болгарський поет, мислитель
- 1833 – Брамс Йоганнес – видатний німецький композитор
- 1813 – Вагнер Вільгельм Ріхард – великий німецький композитор і диригент
- 1853 – Ван Гог Вінсент – голландський живописець
- 1599 – Ван Дейк Антоніс – фламандський живописець
- 1732 – Вашингтон Джордж – видатний державний діяч США
- 1835 – Венявський Генрик – польський скрипаль і композитор
- 1813 – Верді Джузеппе – великий італійський композитор
- 1828 – Верн Жюль – французький письменник
- 1869 – Виспянський Станіслав – польський письменник, театральний діяч і художник
- 1732 – Гайдн Франц Йозеф – великий австрійський композитор

- 1807 – Гарібальді Джузеппе – керівник національно-визвольного і демократичного руху в Італії
- 1898 – Гарсія Лорка – іспанський письменник
- 1883 – Гашек Ярослав – чеський письменник
- 1770 – Гегель Георг Вільгельм Фрідріх – видатний німецький філософ
- 1901 – Гейзенберг Вернер Карл – видатний німецький фізик-теоретик, один із засновників квантової механіки
- 1797 – Гейне Генріх – німецький поет
- 1749 – Гете Йоганн Вольфганг – німецький поет і мислитель
- 1865 – Глазунов Олександр Костянтинович – російський композитор
- 1804 – Глінка Михайло Іванович – російський композитор, основоположник національної класичної музики
- 1714 – Глюк Крістоф Вільгальд – австрійський композитор
- 1809 – Гоголь Микола Васильович – український письменник
- 1746 – Гойч-і-Лусяєнтес – видатний іспанський художник
- 1890 – Голль Шарль де – французький державний діяч
- 1867 – Голсуорсі Джон – англійський письменник
- 1707 – Гольдони Карно – італійський драматург
- 1811 – Готьє Теофіль – французький письменник
- 1785 – Грімм Якоб та його брат Вільгельм (1786) – німецькі філологи, казкари
- 1904 – Грін Грем – англійський письменник
- 1837 – Гротгер А. ртур – польський художник
- 1769 – Гумбольдт Александр – німецький природознавець, географ і мандрівник
- 1400 – Гутенберг Йоганн – німецький винахідник, який поклав початок книгодрукуванню в Європі
- 1802 – Гюго Віктор Марі – видатний французький письменник
- 1862 – Дебюссі Клод Ашіль – видатний французький композитор
- 1798 – Делакруа Ежен – французький живописець
- 1836 – Деліб Лео – французький композитор
- 1660 – Дефо Даніель – англійський письменник
- 1743 – Джефферсон Томас – державний і політичний діяч США
- 1713 – Дідро Дені – видатний французький філософ і письменник
- 1713 – Дідро Дені – видатний французький філософ і письменник
- 1812 – Діккенс Чарлз – видатний англійський письменник
- 1904 – Дітріх Марлен – відома німецька та американська кіноактриса
- 1821 – Достоевський Федір Михайлович – видатний російський письменник

- 1471 – Дюрер Альбрехт – великий німецький художник
1847 – Едісон Томас-Алва – видатний американський винахідник
1850 – Емінеску Міхаїл – видатний румунський поет
1881 – Енеску Джордже – видатний румунський композитор і скрипаль
1810 – Еркель Ференц – видатний угорський композитор
1895 – Єсенін Сергій Олександрович – видатний російський поет
1855 – Ждаха Амвросій Андрійович – український графік
1864 – Жеромський Стефан – видатний польський письменник
1840 – Золя Еміль – видатний французький письменник
1828 – Ібсен Генрік – видатний норвезький драматург
1894 – Івашквич Ярослав – польський письменник
1753 – Їдальї о-Костілья – керівник повстання індіанських селянських мас Мексіки 1810-1811 рр.
1851 – Ірасек Алоїс – видатний чеський письменник
1865 – Їтс (Yeats) Уільям Батлер – ірландський письменник, лауреат Нобелівської премії за 1923 рік
1882 – Кальман Імре – угорський композитор
1724 – Кант Імануїл – видатний німецький філософ
1835 – Кардуччі Джозуе – видатний італійський поет
1873 – Карузо Енріко – видатний італійський співак
1882 – Кодай Золтан – угорський композитор
1592 – Коменський Ян Амос – чеський педагог-гуманіст
1869 – Комітас (Согомонян) Согомон Теворкович – видатний вірменський композитор
1842 – Конопніцька Марія – видатна польська письменниця
1776 – Констебл Джон – видатний англійський художник
1893 – Корда Александр – англійський кінорежисер
1606 – Корнель П'єр – видатний французький драматург
1789 – Купер Джеймс Фенімор – американський письменник
1819 – Курбе Гюстав – видатний французький живописець
1621 – Лафонтон Жан – видатний французький письменник
1814 – Лермонтов Михайло Юрійович – видатний російський поет
1811 – Ліст Ференц – великий угорський композитор і піаніст
1876 – Лондон Джек – видатний американський письменник
1793 – Мальчевський Антоній – польський поет, представник «української школи» в польській літературі
1854 – Мальчевський Яцек – польський художник
1785 – Мандзоні Алессандро – італійський письменник

- 1881 – Мартен дю Гар Роже – видатний французький письменник, Нобелівська премія 1937 р.
- 1842 – Масне Жюль Еміль Фредерік – французький композитор
- 1838 – Матейко Ян Алоїз – видатний польський живописець
- 1803 – Меріме Проспер – видатний французький письменник, Метерлінк Морю бельгійський письменник; Нобелівська премія, 1911р.
- 1475 – Мікеланджело Буонарроп – видатний італійський скульптор, живописець, архітектор і поет
- 1889 – Містраль Габрієла – чилійська поетеса, Нобелівська премія, 1945 р.
- 1830 – Містраль Фредерік – французький поет, Нобелівська премія, 1904р.
- 1798 – Міцкевич Адам Бернард – видатний польський поет
- 1864 – Модільяні Амедео – італійський живописець і скульптор
- 1878 – Молнар Ференц – угорський драматург
- 1622 – Мольєр Жан Батіст – видатний французький драматург
- 1819 – Монюшко Станіслав – видатний польський композитор
- 1850 – Мопассан Анрі Рене Альберт Гіде – видатний французький письменник
- 1756 – Моцарт Вольфганг Амадей – видатний австрійський композитор
- 1844 – Мункачі Міхай – видатний угорський художник
- 1618 – Мурільйо Варто ломе Есієбан – іспанський живописець
- 1810 – Мюссе Альфред де – французький поет-романтик
- 1441 – Навої Нізамеддін Мір Аліпієр – видатний узбецький поет, учений і державний діяч
- 1813 – Негош Петар Петрович – сербський поет
- 1821 – Некрасов Микола Олейсійович – видатний російський поет
- 1820 – Немцова Вожена – чеська письменниця
- 1864 – Нушич Бранислав – сербський письменник
- 1730 – Оброцький Ян – український скульптор. Автор скульптур і декоративних оздоб з каменю і дерева Латинського кафедрального собору у Львові
- 1864 – Ованесян Ованес – видатний вірменський поет
- 1862 – ОТенрі – американський письменник
- 1765 – Огінський Міхал Клеофас – польський композитор і державний діяч
- 1841 – Ожешко Еліза – видатна польська письменниця
- 1918 – Олдрідж Джеймс – англійський письменник
- 1882 – Ольбрахт Іван – чеський письменник
- 1842 – Орловський Володимир Донатович – українським художник, академік Петербурзької АМ
- 1819 – Оффенбах Жак – французький композитор

- 1628 – Перро Шарль – французький письменник
1704 – Петрарка Франческо – видатний італійський поет
1831 – Піссаро Каміль – французький художник
1905 – Попович Іован – сербський письменник
1800 – Прешерн Франце Ксаверій – словенський поет
1847 – Прус Болеслав – польський письменник
1871 – Пруст Марсель – французький письменник
1893 – Пуйманова Марія – видатна чеська письменниця
1799 – Пушкін Олександр Сергійович – видатний російський поет
1865 – Райніс Ян – видатний латиський поет і драматург
1700 – Растреллі Варфоломій Варфоломійович – видатний російський архітектор, автор проекту Андріївської церкви (1749-1753) у Києві
1483 – Рафаель Санті – видатний італійський живописець і архітектор
1859 – Ревес Імре – угорський художник
1505 – Рей Міколай – польський письменник
1723 – Рейнолдс Джошуа – англійський художник
1628 – Рейсдал Яко – нідерландський живописець
1898 – Ремарк Еріх Марія – німецький письменник
1606 – Рембрандт Гарменс ван Рейн – великий нідерландський живописець
1841 – Ренуар Огюст – видатний французький художник
1886 – Рівера Дієго – мексиканський художник
1887 – Рід Джон – американський письменник
1818 – Рід Томас Майн – англійський письменник
1840 – Роден Огюст – видатний французький скульптор
1866 – Роллан Ромен – видатний французький письменник
1524 – Ронсар П'єр де – видатний французький поет
1906 – Росселіні Роберто – італійський режисер театру і кіно
1792 – Россіні Джоаккіно Антоніо – видатний італійський композитор
1577 – Рубенс Пітер Пауел – великий фламандський живописець
858 – Рудакі Абу Абдуллах – видатний таджицький і перський поет
1875 – Русафі Мааруф ібн – іракський поет
1819 – Руссо Алеку – румунський і молдавський письменник-класик
1712 – Руссо Жан Жак – видатний французький просвітитель, філософ, письменник
1812 – Руссо Теодор – французький художник-пейзажист
1784 – Рюд Франсуа – французький скульптор
1219 – Сааді Абу-Абдаллах ібн Мушріфаддік – великий перський поет, класик перської і таджицької літератури

- 1873 – Саарінен Еліель – фінський архітектор, автор палацу у Женеві (1937р.)
1813 – Сабіна Карел – чеський політичний діяч і письменник
1880 – Садов'яну Михаїл – видатний румунський письменник
1601 – Саїб Тебрізі Мірза Мухаммед Алі – азербайджанський поет
1804 – Санд Жорж – французька письменниця
1856 – Сарджент Джон Сінгер – американський художник
1831 – Сарду Вікор'єн – французький драматург
1880 – Сар'ян Мартірос Сергійович – вірменський живописець
1667 – Свіфт Джонатан – видатний англійський письменник
1839 – Сеганн Поль – видатний французький художник
1900 – Селишкар Тоне – словенський письменник
1846 – Сенкевич Генрік – польський письменник
1835 – Сенс-Санс Каміль – видатний французький композитор
1900 – Сент-Екзюпері Антуан де – французький письменник
1547 – Сервантес Сааведра Мігель де – великий іспанський письменник
1865 – Сібеліус Ян – видатний фінський композитор
1865 – Сіланпя Франс Еміль – фінський письменник. Нобелівська премія 1939р.
1872 – Сінг Бхаї Вір – пенджабський поет
1771 – Скоті Вальте – видатний англійський письменник
1872 – Скрябін Олександр Миколайови – російський композитор
1809 – Славоцький Юліуш – великий польський поет
1824 – Сметана Бедржих – видатний чеський композитор
1783 – Стендаль Фредрік – видатний французький письменник
1825 – Сундукян Габріель Мкртичевич – видатний вірменський драматург
1848 – Суриков Василь Іванович – видатний російський живописець
1848 – Тагор Рабіндранат – видатний індійський письменник. Нобелівська премія, 1913 р.
1835 – Твен Марк – видатний американський письменник
1811 – Теккерей Уільям Мейкпіс – видатний французький письменник
1775 – Тернер Джозеф Меллорд Уільям – англійський художник
1477 – Тіціан Вечелліо – великий італійський живописець
1828 – Толстой Лев Миколайович – великий російський письменник
1768 – Торвальдсен Бертель – датський скульптор
1854 – Уайльд Оскар Фінгал О'Флаєрти – англійський письменник
1866 – Уеллс Герберт Джордж – англійський письменник
1819 – Уїтмен Уолт – американський поет
1716 – Фальконе Етьєнн-Моріс – французький скульптор

- 1884 – Фейхтвангер Ліон – німецький письменник
- 940 – Фірдоусі Абулькасим Мансур – великий поет, класик таджицької і перської літератури
- 1897 – Фолкнер Уїльям – американський письменник. Нобелівська премія, 1949 р.
- 1793 – Фредро Александр – польський драматург
- 1899 – Хемінгуей Ернест – видатний американський письменник
- 1881 – Цвейг Стефан – австрійський письменник
- 1840 – Чайковський Петро Ілліч – відомий композитор
- 1890 – Чапек Карел – чеський письменник
- 1860 – Чехов Антон Павлович – відомий письменник
- 1875– Чюрльоніс Мікалоюс Константінас – литовський композитор і живописець
- 1873 – Шаляпін Федір Іванович – відомий оперний співак
- 1792 – Шеллі Персі-Біші – англійський поет
- 1882 – Шимановський Кароль – польський композитор
- 1759 – Шіллер Йоганн Фрадріх – німецький поет
- 1810 – Шопен Фридерик Францішек – великий польський композитор
- 1856 – Шоу Джордж Бернард – видатний англійський драматург
- 1825 – Штраус Йоганн – австрійський композитор
- 1797 – Шуберт Франц Петер – видатний австрійський композитор
- 1810 – Шуман Роберт – видатний німецький композитор
- 1810 – Яначек Леош – чеський композитор

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Указ Президента України № 580/2015 від 13.10.15 року «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки»
2. Указ Президента України від 12.06.2015 № 334/2015 «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді»
3. Указ Президента України №872/2014 «Про День Гідності та Свободи»
4. Указ Президента України №169/2015 «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни»
5. «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві » розпорядження КМУ № 954-р
6. Розпорядження КМУ від 25.12.2015 №1400-р «Про затвердження плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2016 рік»
7. Щодо питань національно-патріотичного виховання учнівської молоді (Протокол наради Кабінету Міністрів України від 18.09.2014)
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 N 199-р «Про заходи з увічнення пам'яті про події Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та її учасників на 2011-2015 роки»
9. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (до наказу МОН України від 16.06.2015р. No 641).
10. Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (до наказу МОН України від 16.06.2015р. No 641).
11. Наказ МОН України від 23.03.2016 № 312 «Про затвердження плану заходів у зв'язку з 75-ми роковинами трагедії Бабиного Яру»
12. Наказ МОН України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ від 21.10.2013 № 1453/716/997 «Про Програму патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в навчальних закладах України та План заходів Естафети Перемоги на 2013-2015 роки»
13. Лист МОН України від 12.05.2016 № 1/9-237 «Про вшанування Дня пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу»

14. Лист МОН України від 28.04.2016 №1/9-212 «Про відзначення Дня пам'яті та примирення»

15. Лист МОН України від 09.04.2015 № 1/9-188 «Щодо заходів з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни»

16. Лист Міністерства №1/9-412 від 13.08.2014 «Про проведення Уроків мужності»

17. Лист Міністерства №1/9-429 від 28.08.2014 «Про організацію фотовиставок «

18. «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» Наказ Міністерства №1232 від 27.10.2014 року

19. «Про роль педагога в посиленні патріотичного виховання в навчальних закладах Миколаївської області» наказ департаменту освіти, науки та молоді облдержадміністрації від 30.10.2014 №684

20. «Про проведення у 2014/2015 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» Наказ Міністерства № 1085 від 30.09.2014

21. «Про затвердження Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру „Сокіл” („Джура”)» Наказ Міністерства № 687 від 13.06.2012 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 276 від 31.03.2014

22. «Про відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня Перемоги над нацизмом у Європі» Лист МОН України від 23.04.2015 № 1/9-211

23. «Про перегляд підходів з організації діяльності музеїв історичного профілю» лист МОНУ від 22.05.2015 №1/9-255

24. «Щодо протидії пропаганді сепаратизму та антиукраїнській ідеології в системі освіти» Лист МОН України від 24.06.2015 № 1/9-302

25. Лист МОНУ України №1/9-448 від 22.09.2015 «Щодо заходів з відзначення 25-ї річниці Революції на граніті»

26. Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну (Конвенцію ратифіковано Законом №3534-IV від 15.03.2006)

27. Всесвітня декларація по охороні здоров'я (прийнята світовим співтовариством з охорони здоров'я на П'ятдесят першій сесії всесвітньої асамблеї з охорони здоров'я в травні 1998 року)

28. Конвенція ради Європи про кіберзлочинність (ратифіковано Законом №2824-IV (2824-15) від 7 вересня 2005 р.)

29. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ратифіковано із заявою №252-V (252-16) від 18.10.2006 р.)
30. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (ратифіковано 12 березня 1981 р.)
31. Декларація про викорінення насильства по відношенню до жінок (Резолюція Генеральної Асамблеї №48/104 від 20 грудня 1993 р.)
32. Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами (прийнята на IV сесії Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 1949 року)
33. Декларація «Про ліквідацію насильства щодо жінок» (Генеральна асамблея ООН, 1993 р.)
34. Загальна декларація прав людини (прийняття Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.)
35. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (набула чинності 4 січня 1969 р., для України 7 квітня 1969.
36. «Декларація ЮНЕСКО про раси та расові забобони» м. Париж 27.11.78
37. «Декларація ЮНЕСКО принципів терпимості» від 16 листопада 1995 р.
38. «Конвенція про дискримінацію в галузі найму і праці», затверджена Міжнародною організацією праці в 1958 році,
39. «Конвенція про запобігання дискримінації в галузі освіти», затверджена Організацією Об'єднаних Націй у питаннях освіти, науки й культури (ЮНЕСКО) у 1960 році,
40. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ратифіковано Закон України від 18 жовтня 2006 року № 251-V),
41. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (Закон України від 6 березня 2005 року № 2476-IV)
42. Декларація ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії і переконань
43. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (прийнято резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 47/135 від 18 грудня 1992 року).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук І.В., Андрощук І.П. Методика виховної роботи: навчальний посібник/ І.В.Андрощук, І.П.Андрощук.-Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014.-320 с.

2. Бандурка О.М., Тюріна В.О., Федоренко О.І. Основи психології і педагогіки: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 336 с.

3. Бевз Г.М., Главник О.П., Технологія проведення тренінгів здорового способу життя молоді. – К., 2005. – 176 с.

4. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. – К.: Либідь, 2006. – С. 7-89.

5. Виховна робота в закладах освіти України // Збірник нормативних документів та методичних рекомендації. — К. : Академія педагогічних наук України, 1998.

6. Гуманітарні та ресурсні проблеми національної безпеки України : монографія / М.І. Дубина, І.Г. Ільницький, А.В. Магльованний [та ін.] ; Акад. наук вищої освіти України (Книга 2). - К. : Експрес-Поліграф, 2012. - 368 с. : рис., табл.

7. Дзюба І. Україна і світ II Літературна панорама: 199, К.,1991. Крип'якевич І. Історія української культури. Львів, 1994. Семчишин М. Тисяча років української культури. К.,1993. Скуратівський В. Дідух: Свята українського народу -К : Освіта 1995 -272с.

8. Довідник класного керівника: зб.документів/ ред.кл.: П.М. Щербань (гол.) [та ін.].-К.:ІЗМН,1996.-240 с.

9. Іваниця Г.А. Добродій. Комплексна виховна системи школи першого ступеня: посібник для вчителя/ Г.А.Іваниця.- Вінниця: ТОВ Віндрук, 2013.-206 с.

10. Ех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.- метод. посібник / І.Д. Ех. — К. : ІЗМ, 1998. — 245 с.

11. Ех І.Д. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технооічні засади. / І.Д. Ех. — К. : Либідь, 2003. — 280 с.

12. Ех І.Д. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технооічні засади. / І.Д. Ех. — К. : Либідь, 2003. — 244 с.

13. Ех І.Д. Виховання особистості : підручник / І.Д. Ех. — К. : Либідь, 2008. — 848 с.

14. Концепція національно - патріотичного виховання дітей та молоді (до наказу МОН України від 16.06.2015р. No 641).

15. Зіменковський Б.С. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького – 230. Історичне ювілейне видання. / Б.Зіменковський, М.Гжегоцький, А.Магльований, О.Луцик, В.Гриновець, А.Гриновець. – Київ: ТОВ «Видавничий центр «Логос Україна», 2014. - 295 с.

16. Кочанова Н.В. Організація виховної роботи/ Н.В.Кочанова.-Х.:Ранок, 2008.-256 с.

17. Магльований А.В. Формування особистості лікаря в умовах трансформації Українського суспільства / Магльований А.В., Зіменковський Б.С., Маринюк В.Г. // Матеріали міжрегіональної наук. прак.конф. “Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України”. - Львів, 2000. – С. 3-7

18. Магльований А.В. Проблеми етики у роботі лікаря-стоматолога / А.В. Магльований, В.С. Гринєць, Ю.В. Сулим // Матеріали I Міжнародної, міждисциплінарної науково-практичної конференції «Формування нового світогляду як основа стратегії сталого розвитку» присвяченої 150-річчю з дня народження академіка, першого президента Української Академії наук Володимира Івановича Вернадського (14-16 березня 2013 року). – Львів: Видавництво РВВ НЛТУ України, 2013. – С. 95-98.

19. Максимюк С.П. Педагогіка. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14990528/pedagogika/zmist_pozaurochnoyi_pozashkilnoyi_vihovnoyi_roboti

20. Медики та медицина в житті та діяльності Митрополита Андрея Шептицького (до 150-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / уклад. : М. С. Надрага, О. М. Кріль, С. В. Васильєва, Л. С. Метельська ; наук. Ред.. А. В. Магльований ; Львів. нац. мед. ун-т імені Данила Галицького, Наукова бібліотека. – Львів, 2015. – 94 с.

21. Мораль в листах святого Павла [Текст] / Б. С. Зіменковський, А. В. Магльований, с. Д.-Г. Терешкевич // Формування особистості студентів, як майбутніх фахівців лікарської справи, працівників охорони здоров'я та інших соціально-орієнтованих установ у контексті біоетики : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 березня 2003 р, - Львів, 2003. - С. 77.

22. Небелюк М.С. Історія української медицини.-Борислав, Львів, 1998. - С. 104.

23. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

24. Олійник І.В. Щоденник класного керівника/ І.В.Олійник.-Т.: Навчальна книга – Богдан, 2007.-50 с.

25. Організація вільного часу школярів [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://softacademy.lnpu.edu.ua/Programs/Organizacia_vilnogo_chasu/part

26. Паладь С.Л. Клубне об'єднання в школі як виховний феномен / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://refs.co.ua/64106-Klubnoe_ob_edinenie_v_shkole_kak_vospitatel_niy_fenomen.html

27. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання/ за ред. М.Ю.Красовицького; упоряд.: Г.І.Іванюк.-Івано-Франківськ:Плай, 2000.-218 с.

28. Положення про студентський гуртожиток, правила внутрішнього розпорядку в студентських гуртожитках Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького / А.В. Магльований, В.С. Гриновець, В.П. Сфімов, Б.Хобзей, Т.Пацюрко // Методичні рекомендації. Львів, Підрозділ оперативного друку, 2017. — 16 с.

29. Пономарів О.Д. Українське слово для всієї і кожного. - К.: Либідь, 2013, -360 с.

30. Попеску І.К., Магльований А.В., та ін. Психолого-педагогічні проблеми удосконалення навчального процесу. - Львів. : - 1999 - 69 с.

31. Реформація і трансформація суспільства: досвід минулого і виклики сучасності: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (8-9 грудня 2017 р., Львів. - Упорядники Держко І., Процюк Р.). - Львів, 2017 — 274 с.

32. Система неперервного виховання особистості лікаря, провізора, медсестри у вищих навчальних закладах / Магльований А.В., Гжегоцький М.Р., Снігур А.А. (за редакцією Б.С.Зіменковського) // Методичні рекомендації, Львів, 2000.- 118 с.

33. Українська культура; історія і сучасність.-Львів, Світ, 1994. Толочко П. Київська Русь. -К, 1966.

34. Чепига М.П. Плекаємо інтелектуальну еліту. Навчальний посібник — Л. : Тріада плюс, 2001. - 536 с.

35. Яременко Н.В. Дозвіллезнавство: навчальний посібник / Н.В.Яременко. - Фастів : Поліфаст, 2007.-460 с.

36. Alder R., Elmhurst J. Communicating at work (Principles and Practices for business and the professions) – 1996, McGraw – Hill companies, USA – 412p.

37. doctor@teleskop.com.ua
38. Martsenyuk T. Sociological Aspect of Gender Equality Implementation in Sweden (Gothenburg University as Case Study) // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки – 2006. – № 58. – С. 70–79.
39. Rogers C. Freedom to learn: a view of what education might become. Columbus, Ohio, 1969.
40. www.center-escape.org.

Тираж здійснено у друкарні
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
79010, м. Львів, вул. Пекарська, 69

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 9,5325.
Тираж 200 прим.